

Інтерв'ю номера

Валентин СИМОНЕНКО

Тест на демократію:

контроль плюс відповідальність3

**Конференція «Голодомори в Україні:
геноцид і спротив»**

Іван БЕЛЕБЕХА

Українці у пеклі голодоморів10

Олександр НЕЖИВИЙ

Першоджерела політики голодоморів:

левитсько-фарисейські основи більшовизму

і сучасність14

Економіка і політика

Борис ОЛІЙНИК

Виступ на сесії Парламентської Асамблеї

Ради Європи у дискусії

з приводу викликів тероризму

(м. Страсбург)22

Георгій ЩОКІН

Новий уряд: здобутки і помилки24

Ігор СЛІСАРЕНКО

Міжнародний імідж України після

«Помаранчевої революції»:

інформаційні виклики26

Тетяна МЕТЕЛЬОВА

Антропологічний потенціал філософії Маркса36

Ігор МОРГУНОВ

Інтернаціоналізм як фактор впливу

в процесі історичної еволюції

системи політичних цінностей

Російської держави (початок)42

Головний редактор *Ігор Слісаренко*

Відповідальний редактор *Ігор Картов*

Наукове редагування *Ірина Коваль-Фучило*

Дизайн *Микола Яковина*

Верстка *Олексій Галата, Ірина Блінова*

Дизайн обкладинки *Микола Яковина*

Малюнки *Ірина Блінова*

Маркетинг і реклама

Іван Іванищенко

Літературне редагування

Ганна Тікунова

Переклад *Наталія Гриценко*

Коректура *Світлана Холявка*

*Журнал «ПЕРСОНАЛ» зареєстрований президентом
ВАК України (постанова № 1-02/5 від 10.05.2000)
як наукове видання з філософських, соціологічних
і політичних наук*

Київ, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2005

Пізнавальні бесіди

Рустем ДЖАНГУЖИН

Ірак постсадамівський46

Микола АКСАКОВ

Хрестовий похід проти Слов'ян (закінчення)52

Досвід ефективного управління

Нгуєн ТХІ ХАНТ

Міжнародний ринок злиттів і поглинань:

останні тенденції і перспективи росту58

Полеміка

Микола СЕНЧЕНКО

Хто створює «чорний» міф про чорносотенство

і навіщо? (закінчення)64

Менеджмент і менеджер

Алла АНІКАЄВА, Сергій БИЧКОВ

Рейтингова оцінка соціально-демографічної

ситуації регіонів України72

Анатолій БАЛАШОВ

Ідеальний державний службовець: як його сформувати76

Тест. Оцінка вербальних властивостей людини

за допомогою методу семантичного диференціалу80

Бізнес-Академія

Євген РОМАНЕНКО

Реформування пенсійного забезпечення

на досвіді Угорщини82

Павло МІРОШНІЧЕНКО, Ніна ДОВГОПОЛ

Лідери87

Новини Академії92

Анотації95

Журнал «ПЕРСОНАЛ» запрошує до співробітництва авторів: учених, викладачів, спеціалістів у галузі менеджменту і бізнесу, філософії управління, соціології й психології.

Редакція розгляне й опублікує найцікавіші з наукової та практичної точок зору статті й матеріали, які відповідають концепції журналу.

До статей (матеріалів) російською та українською мовами необхідно додавати роздруковані на папері та комп'ютерні файли на 3,5 дискеті; кольорове фото автора; дані про місце роботи автора, посаду, вчений ступінь; повну поштову адресу та номер телефону.

Максимальний обсяг статей і матеріалів не повинен перевищувати восьми сторінок машинопису.

Відповідальність за достовірність реклами несе рекламодавець. Редакція може не поділяти точки зору авторів. Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати й ілюструвати матеріали. Рукописи не рецензуються і не повертаються авторам. Останній термін подачі матеріалів – не пізніше, ніж за два місяці до здавання журналу до друку. Авторські гонорари виплачуються лише за ті статті й матеріали, які були замовлені редакцією.

Склад редакційної колегії журналу «ПЕРСОНАЛ»

Економічні науки:

Дмитренко Г. А. — доктор економічних наук, професор
Дахно І. І. — доктор економічних наук, професор
Захожай В. Б. — доктор економічних наук, професор
Куроченко О. В. — доктор економічних наук, професор
Федулова Л. І. — доктор економічних наук, професор
Баєва О. В. — доктор біологічних наук, професор

Психологічні науки:

Балл Г. О. — доктор психологічних наук, професор
Бурлачук Д. Ф. — доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПНУ
Коломійський Н. Л. — доктор психологічних наук, професор
Чуприков А. П. — доктор медичних наук, професор
Щерба С. П. — доктор філософських наук, професор

Соціологічні науки:

Закут Салах Абдул Халіф — доктор філософських наук, професор
Лукашевич М. П. — доктор філософських наук, професор
Судаков В. І. — доктор соціологічних наук, професор
Сурмін Ю. П. — доктор соціологічних наук, професор
Ручка А. А. — доктор філософських наук, професор

Політичні науки:

Антонюк О. В. — доктор політичних наук, професор
Бабкіна О. В. — доктор політичних наук, професор
Бєбик В. М. — доктор політичних наук, професор
Головатий М. Ф. — доктор політичних наук, професор
Храмов В. О. — доктор політичних наук, доцент

Філософські науки:

Рудич Ф. М. — доктор філософських наук, професор
Гаєвський Б. А. — доктор філософських наук, професор
Свідло М. С. — доктор філософських наук, професор
Черній А. М. — доктор філософських наук, професор
Хижняк І. А. — доктор історичних наук, професор

Юридичні науки:

Александров Ю. В. — кандидат юридичних наук, професор
Бабкін В. Д. — доктор юридичних наук, професор
Беззуб Б. С. — кандидат юридичних наук, професор
Голосніченко І. П. — доктор юридичних наук, професор
Мироненко Н. М. — доктор юридичних наук, професор
Корнієнко М. І. — кандидат юридичних наук, професор
Штефан М. Й. — доктор юридичних наук, професор

Адреса редакції:

03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2
Тел. (044) 490-95-19

E-mail: personal@iapm.edu.ua

ISSN 0868-8893. № 2, 2005, 1–96

Свідоцтво про реєстрацію:

КВ № 6563 від 01.10.2002

Засновник і видавець:

Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП)
(03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2)

Друк:

ДП «Експрес-Поліграф»
(04080, Київ-80, вул. Фрунзе, 47/2).
© Міжрегіональна Академія
управління персоналом, 2005

ПЕРСОНАЛ науковий журнал

Видається з 1991 р., виходить 12 разів на рік.

ISSN 0868-8893. № 2, 2005, 1–96.

Реєстраційне свідоцтво

КВ № 6563 від 02.11.2002.

Підписано до друку 11.02.2005.

Формат 60x84/8. Папір крейдований.

Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 10,82.

Ум. друк. арк. 9,8. Зам. _____

Заг. тираж укр. та рос. мовами 21400 пр. Ціна договірна.

Міжрегіональна Академія

управління персоналом (МАУП)

(03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2).

ДП «Експрес-Поліграф»

(04080, Київ-80, вул. Фрунзе, 47/2)

ТЕСТ НА ДЕМОКРАТІЮ: КОНТРОЛЬ ПЛЮС ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

На питання журналу «ПЕРСОНАЛ» відповідає голова Рахункової палати України, доктор економічних наук, професор Валентин СИМОНЕНКО

Візитна картка:

Валентин Костянтинович Симоненко народився 4 липня 1940 року в Одесі. 1962 року закінчив Одеський інженерно-будівельний інститут.

Трудову діяльність почав у вересні 1962 року майстром на будівництві Київської ГЕС. Пройшов шлях від інженера-будівельника до директора Одеського заводу залізобетонних виробів.

З 1973 по 1983 — на партійній роботі в Одесі. У 1983–1992 роках був головою Одеського міськвиконкому, представником Президента України в Одеській області, першим віце-прем'єр-міністром України.

У 1992–1994 роках — голова Соціально-економічної ради України, радник Президента України. У 1994–1997 роках — народний депутат України.

У 1996 році обраний першим головою Рахункової палати України, у 2003 році переобраний на другий семирічний період.

Доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, дійсний член Академії економічних наук України, почесний академік Міжнародної кадрової Академії та інших академій, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки. Депутат Верховної Ради України XI, XII, XIII скликань. Нагороджений орденами «Трудового Червоного Прапора», «Дружби народів», «За заслуги» I, II й III ступеня, Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР, Почесною грамотою Верховної Ради України.

Президент Федерації альпінізму і скелелазіння України, майстер спорту міжнародного класу, заслужений тренер України. Керівник альпклубу «Одеса» і першої Української національної експедиції «Еверест-99». Член Національної спілки журналістів України.

Професіоналами не народжуються. Їх виховують

— З огляду на специфіку нашого журналу, хотілося б почати бесіду з питання про те, що найбільше вплинуло на Ваш вибір професії, а в подальшому — напрямки наукових досліджень?

— Стартовим майданчиком для мене на все життя став багаж знань, який дала школа. Я вчився в чудовій одеській школі, де мудрі педагоги не стільки втовкмачували нам у голови дати і події, теореми і формули, скільки прищеплювали любов до навчання і, вибачте за тавтологію, вчили вчитися.

Саме в школі мені вклали думку про те, що кожна людина має сама будувати свою долю. А вибір професії визначило саме життя. Одеса, як і вся Україна, відроджувалася після війни з руїн, і будівельники відносилися до найпрестижніших і найнеобхідніших професій. Так я став студентом будівельного (тоді він називався гідротехнічним) інституту.

В студентські роки нам насамперед прагнули дати поглиблене уявлення про те, що таке бути професіоналом-будівельником. Обсяг знань не обмежувався спеціальними предметами. Ми мали знати про все потроху, але в результаті — усе. Формула справжнього професіоналізму,

Звіт перед парламентом

Рахункова палата приймає гостей

Дорогу подужає той, хто йде

яка не перетерпіла змін і сьогодні, — це вміння спілкуватися з людьми в процесі виробництва. Звичайно, нам викладали основи будівельного виробництва й архітектури, будівельні матеріали, сейсміку і гідравліку, інші обов'язкові для цього профільного вузу дисципліни, але, і це головне, вчили мислити логічно і системно.

Згадуючи ті далекі, й у той же час важкі й щасливі роки, я і не намагаюся заперечувати, що більшість моїх однолітків були ідеалістами. Тоді ми дійсно не думали про кар'єру, а мріяли про великі будови. Гаслом нашого покоління було правило: спочатку думай про Батьківщину, а потім за себе.

Після закінчення інституту я написав у Міністерство вищої освіти СРСР лист із проханням розподілити мене на Камчатку. Цей вибір був обумовлений тим, що практично усі в нашій групі займалися альпінізмом і, звичайно, прагнули потрапити в ті далекі краї. Але виявилось, що там дефіцит вакансій, і прийшло тільки три заявки. Розподілили ми їх демократично — витягуванням сірників. Мені, як я тоді вважав, не поталанило. Потім був загальноприйнятий розподіл за кількістю балів. У комісію я зайшов четвертим і отримав направлення на будівництво Київської гідроелектростанції.

Моя будівельна біографія закінчилася на посаді директора Одеського заводу залізобетонних виробів, але професія, придбані знання і досвід допомагали і виручали мене всі наступні роки й особливо в період роботи мером Одеси.

Саме тоді, безпосередньо опинившись віч-на-віч із безліччю проблем, пов'язаних із життєдіяльністю мільйонного мегаполіса, я відчув гостру необхідність на-

укового обґрунтування специфіки управління соціально-економічним розвитком великого міста. Це і стало темою моєї кандидатської дисертації.

А потім було поглиблене вивчення взаємин місцевих органів самоврядування і центральної влади, що і втілювалося в докторську дисертацію. Над проблемами регіональної політики, її реалізацію через бюджетний процес продовжую працювати і нині.

— У вирішенні всіх проблем нашого суспільства ключову роль грають кадри — рівень їхньої професійної і моральної підготовки. Якою Вам вимальовується система виховання, відбору і висування кадрів для всіх рівнів управління державою, яка б мінімізувала можливість появи в різних гілках влади випадкових і, м'яко кажучи, несумлінних людей?

— Протягом усієї своєї трудової діяльності, де б мені не доводилося працювати, я завжди керувався єдиним надійним принципом у підборі і розміщенні кадрів, в основу якого закладені критерії професійного рівня, оцінки результатів практичної діяльності і досвіду роботи в тій або іншій сфері. Професіонал має досконально знати проблему; тільки тоді вона може бути вирішена.

Якщо говорити про кадрову політику сьогодення, то з повною відповідальністю можу заявити, що вона в системі державного управління недосконала, а в деяких галузях народногосподарського комплексу і зовсім відсутня. Хіба можна погодитися з існуючою практикою призначення і звільнення керівників міністерств і відомств, які кілька разів займають ті самі високі посади або їх переводять з однієї на іншу, рівнозначну займаній раніше. Прикладів тому безліч, досить згадати хоча б «перестановки» у Мінтопенерго і Міноборони, перепризначення віце-прем'єр-міністрів і постійну «прем'єриаду».

Чи може при такому підході нормально функціонувати система управління державою? Питання, як кажуть, риторичне. Саме в таких умовах, на мою думку, і створюється «сприятливе» середовище для правопорушень і зловживань, що підтверджують і результати численних перевірок Рахункової палати. Такою «кадровою політикою» ми породжуємо замкнуте коло колективної безвідповідальності.

Не хочу здатися консервативно мислячим представником минулої епохи, але питання кадрової політики в той час були пріоритетним, і справді, «кадри вирішували все». Просування по службі проходило винятково за діловими, професійними якостями. Якщо у тебе відсутній досвід роботи на регіональному рівні, ти просто не міг підійматися кадровими сходами у районі, області, переміститися в центральний апарат. Саме такий підхід давав можливість формувати особистість, професіоналізм у роботі не тільки в якійсь сфері економіки, але й у державному апараті.

А нині, на жаль, досить часто на відповідальні посади призначаються люди, які не тільки не мають професійного досвіду роботи в тій або іншій галузі, але і не

вміють приймати важливі рішення, забезпечувати контроль за їх виконанням. Усе це відбувається і в центрі, і на місцях. Функції регіональних керівників із цієї причини нерідко зводяться до розгляду суто політичних питань, фігуру того ж мера перетворили з робочої в циркову конячку, фактично увільнивши від відповідальності за вирішення життєвих проблем міста.

Що стосується Рахункової палати, яка є наймолодшою державною структурою в системі фінансового контролю, то свій кадровий потенціал ми почали формувати буквально з «чистого аркуша», адже аудиторів (підкреслюю, не ревізорів, а саме аудиторів) для органів державної влади в нашій країні, на превеликий жаль, по-справжньому не готує жодний вищий навчальний заклад.

Тому паралельно процесам становлення і розвитку нашої структури доводиться приділяти багато уваги самоосвіті, формуванню арсеналу фахівців нового в Україні аудиторського напрямку. А займаються аудитори всім: і аналітикою, і статистикою, і розробкою пропозицій по зміні законодавчої бази для того, щоб уникнути серйозних фінансових правопорушень.

Пошук фахівців для Рахункової палати нині є однією з головних складових нашої внутрішньої стратегії. З 350 працюючих у палаті (найменший штат серед подібних європейських інститутів) більшість є справжніми професіоналами в галузі економіки, фінансів, юриспруденції; багато хто має великий досвід роботи в системі міністерств економіки, фінансів і казначейства. Незважаючи на складну специфіку роботи, пріоритет віддаємо молодим. Зараз у нас близько 25 відсотків від загального числа фахівців — молодь.

Тепер ми ведемо активну політику в створенні базового навчального закладу, який буде готувати фахівців-аудиторів для нашої країни на основі розроблених загальноосвітніх норм і стандартів, міжнародної правової бази у сфері фінансового контролю.

Реалії часу, саме життя змушує спиратися на сильний кадровий потенціал, формувати і створювати колектив у нових умовах для того, щоб рухатися вперед, вирішувати складні задачі, що стоять перед державою.

Доходи і витрати — аверс і реверс бюджету

— Ви, Валентин Костянтинович, стояли у витоків створення Рахункової палати, і рік тому Вас удруге поспіль обрали її головою. Чим була викликана необхідність створення такого органу фінансово-економічного контролю, яке місце і роль відводиться йому в загальній системі управління державою?

— Почну з того, що контроль за фінансовими потоками, як свідчать історичні джерела, існував ще задовго до наших днів, у ті часи, коли на території древніх цивілізацій Близького Сходу почали створюватися держави, правителі яких були зацікавлені в строгому обліку доходів і витрат і надходженні до казни податків.

У процесі історичного розвитку змінювалися форми і методи державного контролю, що поєднувалися в єдину фінансову систему. Одна з таких систем, з якої «виросла» нинішня модель фінансового контролю, була розроблена і законодавчо закріплена в Київській Русі, у «Руській правді» Ярослава Мудрого і діяла протягом XI–XII сторіч. Перша рахункова палата була створена у Франції в 1348 році, а потім і в інших європейських країнах.

У Радянському Союзі не існувало аналогів таким фінансовим інститутам. Кошти бюджету строго розподіляв Держплан СРСР, а контролював їхнє використання (епізодично і фактично на громадських засадах) Комітет народного контролю.

Закономірно, що після проголошення незалежності України гостро постало питання про необхідність незалежного державного органу фінансово-економічного контролю. На великий жаль, інкубаційний період створення Рахункової палати України затягнувся на цілих п'ять років. Саме тому з 1991 по 1996 рік парламент фактично не контролював бюджет і, як наслідок, були допущені істотні зловживання у використанні державних коштів і майна, виникла безліч так званих «резонансних» кримінальних справ.

Наведу дуже показовий, на мій погляд, приклад. Коли ми тільки починали працювати, в державі суттєво відчувалась відсутність готівкових коштів, скрізь панували взаєморозрахунки. І замість того, щоб боротися з цим негативним явищем, Кабінет Міністрів створює «Укрспецфін», піднімаючи до державного рівня всю розрізнену систему взаємозаліків. Ми категорично заперечували проти цього, переконували в недоцільності такого рішення. І переконали.

На зорі своєї діяльності, коли в штаті було близько 50-ти чоловік, а Рахункова палата існувала менше місяця, ми в результаті ретельної перевірки виявили, що 31 грудня 1996 року, буквально перед закриттям усіх банківських операцій, проведено незаконний взаєморозрахунок на 626 млн 150 тис грн між АТ «Укргазпром», Держказначейством і Держкомрезервом шляхом емітування векселя «Укргазпрому» за транзит природного газу через територію України. В остаточному підсумку ці кошти були повернуті в скарбницю. Однак ще цілих два роки «Укрспецфін» (до Указу Президента України про його ліквідацію) продовжував діяти, і 40 млрд грн пішло на взаєморозрахунки. Яка частина цих грошей лягла в кишені несумлінних чиновників, можна тільки здогадуватися.

Це була перша масштабна перевірка, проведена аудитором Рахункової палати, а всього за 7 років нашої діяльності проведено 2739 контрольних-аналітичних і експертних заходів, у результаті яких виявлено незаконне, нецільове і неефективне використання коштів держбюджету і загальнодержавних позабюджетних фондів на 12 млрд гривень.

Думаю, за цими цифрами і криється відповідь на питання про необхідність створення Рахункової палати Ук-

раїни. Іншими словами, якщо бюджет не контролюється, держава може залишитися без бюджету. Адже з того моменту, коли гроші як податки надходять у скарбницю, вони вже нікому, по суті, не належать. А держава, образно кажучи, не може зазирнути в кожну щілину, через які народні гроші тягнуть казнокради. Виходить, хтось має стежити за тим, як вони використовуються. З цією метою і створена Рахункова палата, яка від імені народу і держави контролює бюджетний процес. Вона є єдиним конституційним органом фінансово-економічного контролю, невід'ємною ланкою в системі управління державою.

Хтось може сказати, що в нас і так багато контролюючих організацій, і проти цього важко заперечити. Але усі вони носять або суто відомчий (контролюють самі себе), або фіскальний (збирають податки й інші платежі) характер. А хто ж буде контролювати Мінфін, казначейство, податкову адміністрацію, міністерства і відомства? Цим і займається Рахункова палата, що, відповідно до нашого законодавства, зобов'язана здійснювати незалежний і публічний контроль за використанням грошей платників податків. Особливо хочу підкреслити, що в наші функції не входить «ловити і саджати» — це завдання правоохоронних органів. Ми повинні розкривати недоліки в бюджетному процесі, аналізувати причини і пропонувати шляхи їх усунення.

Рахункова палата регулярно інформує Верховну Раду про хід виконання держбюджету і стан погашення внутрішнього і зовнішнього державного боргу України. У сферу нашої компетенції входять також перевірки законності й ефективності використання фінансових ресурсів, що виділяються з держбюджету на загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку, охорони навколишнього середовища.

Мета Рахункової палати — домогтися того, щоб потоки державних, тобто народних, коштів цілком відповідали і букві, і духу бюджетного законодавства України. Зрозуміло, підлягають оптимізації і самі закони, але це аж ніяк не звільняє від необхідності виконувати їх, як говориться, тут і зараз.

— **От вже вісім років поспіль Рахункова палата тримає руку на бюджетному пульсі країни. Чого за цей період домоглися її аудитори і що ще, на Ваш погляд, потрібно зробити для зміцнення фінансового здоров'я України?**

— Головне, чого ми досягли, переборюючи різні перешкоди, — це становлення Рахункової палати. Тобто створено державний інститут, якого раніше в Україні не існувало в принципі.

По-друге, ми завоювали довіру всіх державних структур. Висновки колегії Рахункової палати стали важливим фактором, що істотно впливає на механізм державного управління. Ці висновки враховують, приймаючи рішення, Президент України, законодавча і виконавча влада, контролюючі і правоохоронні органи. Наприк-

лад, у 1999 році, за результатами перевірки АТ «Держінвест України» нами піднято питання про його ліквідацію у зв'язку з численними порушеннями. Завдяки ретельному аналізу діяльності цієї організації та доказовим висновкам, Президент України прийняв у березні 2000 року рішення про її ліквідацію. Повноваження з управління акціями компанії були передані Фонду державного майна.

По-третє, Рахункову палату нині визнала громадськість країни. Засоби масової інформації регулярно повідомляють про результати наших перевірок, а також реакцію громадськості на висновки і пропозиції аудиторів. В умовах відкритості і публічності діяльності Рахункової палати несумлінні чиновники вже не можуть ігнорувати думку Рахункової палати й звинувачувати її в тому, що вона, буцімто, виконує «політичне замовлення». Ми ніколи не працювали «на замовлення», а завжди діяли відповідно до букви закону, показуючи, як фактично використовувалися бюджетні кошти.

Важливо відзначити і те, що Рахункова палата України стала повноправним членом Європейської і Міжнародної організації вищих контролюючих органів, а також країн СНД. Ми отримали можливість обмінюватися досвідом аудиторської діяльності з рахунковими і контрольними палатами Російської Федерації, Франції, Польщі, Болгарії, Литви, Китаю та інших країн.

Хочу ще раз підкреслити, що у Рахунковій палаті працюють фахівці високого класу, які кваліфіковано і відповідально роблять свою справу. А це — невід'ємна складова високого авторитету головного контролюючого органу й запорука ефективності його діяльності.

А тепер про те, що особливо хвилює. Насамперед — відсутність можливості виконувати контрольні функції в повному обсязі. Не треба бути фахівцем у фінансово-економічній сфері, щоб зрозуміти, що доходи і витрати — це аверс і реверс бюджету, інакше кажучи, дві сторони однієї медалі. Рішенням Конституційного суду нам «залишена» тільки одна сторона — контролювання витрат.

До чого це призвело? До появи суто українського «ноу-хау», яке зводиться до лобіювання не видаткової частини бюджету, як це відбувається в інших країнах, а дохідної. А це розширює пільги комерційним структурам і галузям, під протекцією тих або інших чиновників.

Відсутність контролю за дохідною частиною бюджету і призвело до «впровадження» різних схем незаконного використання державних коштів і власності. Адаже не секрет, що саме за допомогою таких схем були «зароблені» величезні гроші в період первісного нагромадження капіталу.

Ця проблема хвилює не тільки нас. Майже три роки тому Верховна Рада конституційною більшістю — 300 голосів народних депутатів прийняла Закон «Про внесення змін до статті 98 Конституції України». Перша поправка до Основного Закону, ініційована Рахунковою палатою і підтримана парламентом, була законодавчо

закріплена. У новій редакції передбачалося, що контроль за формуванням і виконанням державного і місцевого бюджетів із доходів і витрат від імені Верховної Ради буде здійснювати Рахункова палата.

Однак довгоочікуваної сенсації, на жаль, не відбулося: Президент використав своє право вето на рішення парламенту. Тепер рішення цієї проблеми безпосередньо пов'язане з реалізацією прийнятою Верховною Радою конституційної реформи.

Те, що дана проблема буде вирішена, сумнівів не викликає. Але, і це важко виправдати, втрачено багато часу. І в результаті, за найскромнішими підрахунками, втрачено майже 10 млрд грн як у дохідній, так і у видатковій частині бюджету.

Друга, не менш важлива проблема, яку треба вирішувати в загальнодержавному масштабі, — створення з розрізнених нині інститутів цільної системи фінансово-економічного контролю на чолі з єдиним конституційним органом у цій сфері — Рахунковою палатою України. Так прийнято в усіх цивілізованих країнах, і наші пропозиції в цьому плані вже зараз можуть бути представлені на обговорення у відповідні інстанції.

За період існування Рахункової палати нами вже виявлені основні «болючі точки» бюджетного процесу. Про них ми вказували не раз, але «лікування» постійно затягується, переходячи в хронічну хворобу. Взяти хоча б постійну невідповідність майбутніх макроекономічних показників реальним можливостям нашої економіки. Такий підхід не забезпечує прозорості виконання державного бюджету, створює умови для «ручного управління» державними фінансами з порушенням бюджетного законодавства.

Протягом останніх років ми неодноразово вносили пропозиції про збільшення дохідної частини бюджету, що не враховуються в повному обсязі. За підсумками ж виконання бюджету виявляється, що наші цифри збігаються з кінцевими результатами, а «надприбутки» (різниця між запланованими й отриманими доходами) зависають на рахунках казначейства і не використовуються для вирішення насущних соціально-економічних питань.

Не вирішуються проблеми, пов'язані зі скасуванням необґрунтованих пільг окремим виробничим структурам і галузям і так званим спеціальним економічним зонам. Саме тут ховаються багатомільярдні резерви для наповнення дохідної частини бюджету, а виходить, для підвищення життєвого рівня нашого народу, поліпшення фінансового здоров'я держави в цілому. Контроль і відповідальність — це, якщо хочете, найоб'єктивніший тест на демократію.

Ми, звичайно, розуміємо, що й у нас є невикористані можливості для підвищення ефективності нашої роботи. Ми вже намітили зміни в структурі свого апарату, впроваджуємо нові форми організації контрольно-аналітичної діяльності, розширюємо її сферу.

На вершині – прапор України

Можу з гордістю повідомити, що ми, незважаючи на протидію окремих губернаторів, домоглися прийняття Президентом України указу про створення регіональних відділень Рахункової палати. З їхньою допомогою ми зможемо досліджувати причинно-наслідкові зв'язки тих або інших порушень бюджетної дисципліни не тільки на рівні міністерств і відомств, але і безпосередньо в регіонах.

Звичайно, дехто не зацікавлений в розширенні нашої діяльності. Але, перефразуючи відомий афоризм, можу сказати, що для мене щастя добре, а правда – краще.

Дорогу подужає той, хто йде.

До вірної мети

– Наші читачі знають Вас, Валентин Костянтинович, не тільки як державного діяча і вченого, але і як відомого альпініста, президента Федерації альпінізму і скелелазіння України. Чому Ви вибрали саме цей вид спорту, і що він для Вас означає в житті? Яке сходження найбільше запам'яталося Вам, і які, на ваш погляд, перспективи розвитку цього виду спорту?

– У генетичному коді людини закладене прагнення «заглянути за обрій», піднятися вище, побачити далі.

Спочатку мене, як і моїх однолітків, захоплювала романтика далеких мандрівок, прагнення до подолання труднощів. Все це властиво молоді і закономірно. Але з роками я почав розуміти, що альпінізм – синтетичний вид спорту, який вимагає не тільки здоров'я, сил і відваги, але і глибокого знання природи гір, знань в галузі геології, гляціології, сейсміки. Ми навчалися азам медицини, насамперед наданню першої допомоги.

Без всього цього неможливо стати професійним альпіністом.

Особливо хочу відзначити, що я категорично проти так званого екстрима. Будь-яке сходження вимагає ретельної і тривалої підготовки, напружених тренувань і вивчення особливостей кожної вершини. Для цього потрібні особливий склад характеру і, якщо хочете, високий рівень інтелекту. Адже недаремно серед альпіністів переважають люди з вищою освітою, серед яких багато вчених, у тому числі докторів наук, професорів і академіків. Їхні імена ви можете знайти в нашому періодичному виданні «Бюлетень Федерації альпінізму і скелелазіння України» і на її сайті.

Альпінізм – це спосіб життя. Я вже не можу жити без чарівності гір, без їхньої незбагненої величі. Притягання гір непереборно. І мене радує, що альпінізм із кожним роком приймає все більше молодих людей. Зараз відділення Федерації існують майже у всіх областях України. Наші кращі спортсмени-альпіністи вже довели, що можуть скоряти найвищі піки гірських масивів. Доказом служить експедиція на Еверест.

Мені пощастило скорити більш ніж 40 вершин вищої категорії складності, і я вдячний долі за таку можливість. Кожне зі сходжень і зараз уявляю собі в найдрібших деталях. Але, як кажуть альпіністи, найкраще пам'ятається остання експедиція. Для нас вона була особливо знаменна тим, що група альпіністів піднялася на безіменний пік Центрального Кавказу, і цей пік нині названий іменем академіка Бориса Євгеновича Патона.

Моїм девізом завжди був і залишається вираз древніх: «Дорогу подужає той, хто йде». Від себе додаю: до вірної мети.

Мілай А. О.

Кредитно-розрахункові операції

Навч. посіб. — К.: МАУП, 2004. — 204с. - Бібліогр.:с. 197–200.

У посібнику систематизовано і викладено основний матеріал, необхідний для вивчення курсу «Кредитно-розрахункові операції». Зокрема, розглянуто питання організації кредитного процесу в комерційному банку і здійснення безготівкових розрахунків. Охарактеризовано види кредитів, управління ризиками кредитного портфеля банку, формування резервів на покриття ризиків, форми безготівкових розрахунків, особливості касового обслуговування клієнтів тощо.

Для студентів вищих навчальних закладів, а також для всіх, хто бажає детальніше ознайомитися з організацією банківської роботи зі здійснення безготівкових розрахунків і кредитних операцій.

Мілютіна К. Л.

Теорія та практика психологічного тренінгу

Навч. посіб. — К.: МАУП, 2004. — 192 с.: іл. — Бібліогр.: с. 180–184

У посібнику вміщено теоретичні положення та рекомендації, а також приклади різних моделей тренінгової роботи. Матеріал посібника допоможе сформувати уявлення про послідовність і специфіку дій тренера на різних етапах підготовки та проведення роботи з групою.

Для студентів, які вивчають психологію, педагогіку, методику соціальної роботи, а також на допомогу спеціалістам для тренінгової роботи під час навчання і перенавчання персоналу та реалізації профілактичних програм.

Кузьменко Василь

Наука на біологічному принципі, або Деякі про академічну мафію

К.: МАУП, 2004. — 160 с. — Бібліогр.: с. 110–116. — (Б-ка журн. «Персонал»)

У цій книзі автор розкриває проблеми НАНУ, критикує кадрову політику, авторитарний, диктаторський режим її керівництва, розвінчує нлагіатні афери академіків і членкорів академії, грабіжницьку приватизацію на теренах установи, наголошує на необхідних змінах організаційної системи академії.

Дахно І. І.

Міжнародне приватне право

Навч. посіб. — 2-ге вид., стереотип. — К.: МАУП, 2004. — 312с.

Пропонований навчальний посібник охоплює традиційно усталений курс дисципліни «Міжнародне приватне право». Поданий матеріал узгоджений з чинним законодавством України в цій галузі права.

Для студентів юридичних вищих навчальних закладів, факультетів міжнародних відносин, а також для широкого кола читачів, для яких міжнародне приватне право становить професійний інтерес.

УКРАЇНЦІ У ПЕКЛІ ГОЛОДОМОРІВ

Іван БЕЛЕБЕХА,
доктор економічних наук,
професор Харківського
національного технічного
сільськогосподарського університету

Усі голодомори (20-х, 30-х, 40-х років) — це наслідки однієї системи, однієї ідеології, однієї ворожої сили.

Говорити про жорстокість, нелюдність, цинізм, садизм, геноцид, нещадність цієї сили треба багато і вагомо, але водночас маємо зрозуміти, що залишки тієї злочинної системи, які донедавна перебували при владі в Україні, не звертали жодної уваги на наші плачі-жалоби. Багато країн світу не сприймають наші більш як 10-мільйонні втрати. Навіть Організація Об'єднаних Націй не визнала голодоморного злочинства геноцидом.

Українська нація має категорично вимагати від світової громадськості дати справедливу оцінку цього ганебного явища, засудити винних (не лише фізичних, а й юридичних осіб), примусити їх відшкодувати матеріальні та моральні втрати, привселюдно просити вибачення, присягнути, що це не повториться. До цього часу Україна, як засновниця ООН, не отримала ні морального, ні матеріального відшкодування. Першоджерелами голодоморів, явищ небачених у всій попередній історії людства, були російський та український фактори.

Російський фактор зароджувався за півтисячоліття до появи самої назви «Росія». Цей фактор виник на ґрунті зради тих вождів Київської Русі, які очолювали північні регіони держави. Від 1169 року, коли А. Боголюбський (син України) розгромив Київ, північна частина керівної верхівки вийшла з підпорядкування київської влади, ставши в такий спосіб ворожою силою до своєї **Матері-Батьківщини**. Від 1169 року і до 1654 року, тобто 485 років (округлено — півтисячоліття) північний народ і народ України не мали ніяких відносин, були ізольовані один від одного і **формувався** під впливом різних ідеологій. Так постали два етноси з різними психологічними, ментальними, культурними ознаками, з різними політичними поглядами. Північний народ, який потім почали називати російським, був негативно (м'яко кажучи) налаштований супроти південного народу, який почали називати українським. Ненависть, фундамент якої свого часу заклав А. Боголюбський під впливом політики «збирання земель» (до речі, не своїх, а чужих), підживлювалася й

процвітала як чорна. Упродовж багатьох сотень років російський шовінізм виховував (виховує і нині) російського громадянина у ненависті до українства.

Із приходом до влади в Росії інтернаціональних комуністів, але з тією ж (законспірованою) **«собірательською»** ідеєю, ця ненависть не була призупинена чи погашена, а набула необмежених масштабів. Єдиною «провиною» людей, на думку організаторів голодоморів, було те, що вони українці. А те, що ці українці мали ще й достатки, розпалювало лють окупантів до істеричного стану.

Характер і методи творення голодоморів доволі глибоко і всебічно висвітлені у нашій та світовій **літературі**. Документально підтверджені злочинні дії російського комунізму в Україні.

Але рани, нанесені Україні штучними голодоморами, ніколи не загояться на тілі і в душі української нації. Ці рани будуть кровоточити вічно, бо знищували українство не за його злочини, а за те, що воно вміло вирощувати хліб, інші продукти харчування; за те, що воно було працююче, мирне, не агресивне.

Поневолевачі виявилися бездарними, щоб зрозуміти, оцінити український досвід, господарювання, а тим паче побудувати щось путнє. У своїй ненависті вони були сліпі, а тому рубали гілку, на якій сиділи.

Голодомор 1921–1923 років **організував** батько ідеї «побудови земного раю» В. Ленін — вождь і натхненник російського комунізму. Це був його вагомий практичний вклад у знищення українства. Українство і світова історія цього ніколи не забудуть. Це Ленін заарештував членів Комітету допомоги голодуючим в Україні. Він писав: «Що-сили їх висміяти і цькувати не рідше одного разу на тиждень упродовж двох місяців» (ПЗТ. — Т. 53. — С. 141). Весело було Леніну від того, що вмирав український народ.

Так починалася в Україні робота російського комунізму для створення земного пекла замість земного раю. Творилася єзуїтськими способами ідеологія ненависті, система нищення всього кращого, що було у поневолених народів.

Ленін підняв із низу суспільної ієрархії неосвічений, наповнений дикунською люттю люмпен, і посадив його у

керівні крісла нової «найдемократичнішої» влади, яка користувалася виключно деспотичними, тиранічними способами управління суспільством. Серед цих «видатних» лєнінських висуванців були: троцькі, сталіни, молотови, дєржинські, постишеви, косіори, ягоди, єжови, якіри та багато-багато інших. У своїх душах, окрім ненависті, нічого не мали; окрім вбивати, вони нічого не вміли робити. Найвищими злочинами вважали освіченість, вихованість, культурність, інтелігентність, порядність, талант, працьовитість, справедливість.

Голодомори 30-х та 40-х років творив уже учень, найжорстокіший послідовник свого попередника, «батько всіх народів» Й. Сталін. Цього ката Україна драгувала страшенно, він ненавидів усе, що так чи інакше було пов'язане з нею.

Для створення нестерпних умов для українства Сталін «кидав» на нашу територію найозвіріліших сатрапів: Кагановича, Молотова, Дєржинського, Постишева, Квірінга, Косіора та багатьох інших, «дрібніших», але не менш жорстоких катів. У їхньому розпорядженні були збройні сили Червоної армії, судова система, міліція, прокуратура, державний апарат, органи самоврядування, ідеологічно-пропагандистська служба. Усім цим вони скористалися сповна. Напившись крові 10 мільйонів українців під час голодомору 30-х років, вони здійснили широкомасштабні репресії. Під час Другої світової війни кидали (уже без лапок) українських хлопців — неозброєних — під німецькі кулемети. Кращих синів України розстрілювали німецькі руки за сценарієм російського шовінізму-комунізму. Ці злочинці вважали, що Україну знищили назавжди. Прорахувалися.

У січні 1933 р. Постишев з'явився в Україні як необмежений диктатор-деспот. Насамперед він скликав об'єднаний пленум ЦК КП(б)У та Харківського обкому партії. На пленумі організатор виступив із погромною промовою. Ганьбив та паплюжив усіх і вся на Україні, а найбільше самих учасників пленуму. Звертаючись у бік президії, він зловтішно кинув: «Я маю від товариша Сталіна повноваження в разі потреби вас усіх пересадити (до в'язниці) або розстріляти!» Таким ефектним був початок цього кровопивці на шляху побудови «земного раю», обіцяного «великим» Ленінінм.

Колишній секретар Дніпропетровського обкому Строганов на тому пленумі сказав: «Одноосібники тільки починають орати, а ми їм уже підсовуємо плани здачі хліба, виходячи з найвищих показників можливої врожайності. Тягнуться вони з останніх сил, хліб віддають, а до колгоспів не пишуться. Тоді ми їх припікаємо ще «зустрічним», тобто — додатковим планом. Виконують і його. Цього ж разу ми видали постанову: в чийому зерні буде знайдено «кузьку» (сільськогосподарського шкідника), той має віддати державі ще половину всієї кількості збіжжя, що він уже здав порядком планових та понадпланових хлібозаготівель. Не завдаючи собі зайвого клопоту з перевіркою, ми оголосили, що в зерні всіх без винятку одноосібників виявлено «кузьку». Тією «кузькою» ми ви-

качали в селян не тільки увесь урожай, а й більшу частину посівного матеріалу. Вони тепер свій хліб можуть їсти лише тоненькими скибочками.

Постишев по-злому усміхнувся:

— Ти опортуніст, Строганов. Треба, щоб і тоненьких скибочок не було!

— Як же зовсім без хліба? — почувалася репліка з залу.

— Хто там ворожою агітацією займається? — скипів кремлівський можновладець.

— Кому там захотілося тундру зубами гризти? Я кажу, — продовжував Постишев, — хліб у селян треба забрати цілком, до останньої зернини. Може, тоді вони наберуться розуму і підуть до колгоспів» (Соловей Д. Голгота України. — 1993. — С. 205–206).

Наведений епізод є тією краплею, яка відображає «океан» атак супроти працелюбного, неагресивного селянства, яке годувало не лише себе, а й ту нелюдську орду окупантів. Це селянство було українським. Ще з часів лєнінського «царювання» комуністична пропаганда сформувала міф про фантастичні гори хліба в Україні. Формувалася думка, що ці «гори» хліба просто з'являються, а українські селяни нахабно привласнюють його і не бажають поділитися з голодуючим російським пролетаріатом. З такою ідеологічною упередженістю прибув Постишев в Україну навести «справедливість». До нього це робили Молотов, Каганович, інші емісари Кремля. Голодомор 30-х років в Україні був ретельно спланований як спосіб війни супроти української нації. Комуністична пропаганда характеризувала українське селянство як оплот, як середовище українського буржуазного націоналізму.

План знищення української нації через ліквідацію нашого селянства голодом був настільки глобальним і діявольським, що в його цілеспрямовану дію не могли повірити навіть найвидатніші аналітики. Ще й дотепер, після документальних доказів, багато людей, країн не вірять у спланованість цього планетарного злочину.

Сталін, Молотов і Каганович, ця масонська комуністична трійця була айсбергом тих етнічно-політичних сил, які ненавиділи Україну, докладали максимум зусиль для знищення українства.

Дем'ян Бєдний (Придворов) говорив англійському журналісту: «Повірте, нікому з українців ми тут (в Москві. — І. Б.) не довіряємо, хоч би був він найкращий комуніст. Нікому з них не можна вірити» (Липа Ю. Призначення України. — К., 1997. — С. 30).

Російський фактор творили кадри, які, за висловом Сталіна, вирішують все. Ті кадри вирішували все погане, негативне, і жодної доброї справи вони не зробили. Чомусь ці кадри не змогли побудувати нормальне суспільство, а побудували пекло. І потім самі до нього потрапили.

До цих кадрів належали: Ленін — напівєврей; Троцький, Каганович, Зінов'єв, Хатаєвич — євреї; Сталін — грузин; Дєржинський, Косіор, Балицький — поляки; Молотов, Бухарін, Калінін, Куйбишев, Постишев — росіяни; Нєгровський, Чубар, Скрипник — українці.

Ці кадри були авторами закону «про 5 колосків», який став стрижнем планового винищення українства. Ці кадри натхненно виконували цей «закон», який був найвищою формою беззаконня супроти українців.

Саме ці кадри встановили в Україні збройні кордони аби, не дай Бог, якийсь українець не прорвався до Росії чи Білорусії і врятував своє життя.

Ці кадри вводили в оману світову громадськість, запевняючи, що в Україні немає ніякого голоду, люди живуть весело й щасливо, а байки про голод — це підступи ворогів соціалізму.

Саме ці кадри сформували таємний план заміни українського етносу. Італійський консул Граденіго у Харкові одержав таку інформацію від одного єврея, «великої риби» місцевого ДПУ. Той сказав: «етнографічний матеріал буде замінений».

Саме ці кадри «розкуркулювали» бідняків, розстрілювали їх або гнали до Сибіру «гризти зубами тундру».

Якщо Ленін припускав загибель 90 відсотків росіян, щоб 10 відсотків дійшли до комунізму, то хто ж міг жаліти якихось там українських селян-націоналістів. Ніяк не могли, і не робили цього.

Кадри були інтернаціональні, а ідеологія, політика і влада були російські. Прикриваючись інтернаціоналізмом, російські комуністи намагалися утвердити своє світове панування. Проте їм для цього забракло сили.

Український фактор

Український фактор виявився занадто складною, неоднозначною, контраверсійною категорією, яка, з одного боку, стала на заваді російському фактору, а з іншого — допомагала йому у цій злочинній справі.

Український фактор — це обеззброєний народ, який упродовж усіх трьох голодоморів перебував у бездержавному, поневоленому становищі. Окупанти все робили, щоб розколоти український народ на антагоністичні угруповання, і в такий спосіб залучити на свій бік частину національно несвідомого населення. Так і сталося.

Українська національна єдність дала суттєву державно-політичну тріщину. Частина інтелігенції, робітництва, сільської та міської бідноти у 1918–1920 роках приєдналася до окупантів і стала ворожою для свого народу. Поділ українського народу на прихильників і противників окупаційної влади продовжувався аж до 1991 року.

Принагідно звернемо увагу на польський і фінський народи, національна гідність яких у 1917–1920 роках вистояла, не зламалася, і це зберегло тисячі і мільйони їхніх людей. Ми ж втратили за період панування комуністичного режиму половину українського етносу.

Що допомогло полякам та фінам, чого забракло українцям? Національна свідомість. Вона була високою, стійкою як у поляків, так і у фінів, а у нас — низькою, імпульсивною, нестабільною. Спалах української національної свідомості у 1917–1918 роках був потужний, але спонтанний і неконструктивний. Українство не зуміло сформувати таку державу, щоб вона змогла захис-

тити свою територію та свій народ. Саме за недостатню національну свідомість, за слабку організованість, за крихку національну єдність у вирішальний, переломний період свого буття (1917–1921 рр.) українство стікало кров'ю до 1991 року під окупаційним ігом. Якби наша національна єдність зуміла відкинути окупантів у 1918–1920 рр. — українського народу було би більше, принаймні, 40 млн чоловік. Такою була плата за національну незрілість усього нашого народу.

Голодомори — це велика, але не єдина втрата українства у XX столітті.

Багато українців були ворогами та нищили свій народ, себе, своє майбуття. Сільська біднота фізично винищувала своїх односельців, які були заможнішими від них. Робітництво стало ворогом селян, бо ті, мовляв, не давали хліба пролетаріату. Інтелігенція активно брала участь у зомбуванні населення. Військовики зміцнювали збройні сили, які стали знаряддям нашого поневолення. Усі ці явища широко висвітлені в пресі, літературі.

Про український фактор можна дізнатися зі слів секретаря ЦК КП(б)У Менделя Хатаєвича: «Між нашим режимом і селянством точиться нещадна війна. Це боротьба не на життя, а на смерть. Цей рік [1933] був роком перевірки нашої сили та їхньої витривалості. Потрібний був голод, щоб показати їм, хто тут господар. Це коштувало мільйони жертв, але колгоспна система залишиться тут навіки. Ми виграли війну» (Портрет темряви. — К.-Нью-Йорк, 1999. — С. 41).

А. В. Затонський (це вже повністю «наш», український) у червні 1933р. про вмираючих українських селян сказав: «Якщо вони помруть, це буде уроком для інших» (Портрет темряви. — К. — Нью-Йорк, 1999. - С. 411).

Звернемо увагу на позитивні процеси того трагічного періоду. Серед українських комуністів були люди, які не втратили національної свідомості та почуття відповідальності перед своїм народом. М. Волобуєв, О. Шумський, М. Хвильовий та інші виступали за рівноправність України з Росією. Голоси цих діячів чули не лише в Україні, не лише в Москві, а й далеко за межами СРСР. М. Хвильовий писав, що комуністична партія перетворилася у збирача земель. Таку сміливість російський комунізм не міг пробачити. І М. Хвильовий загинув. Загинув і О. Шумський та багато інших. Але ідеї, кинуті ними у пригнічене і ображене суспільство, впали на благодатний ґрунт. Національне відродження (1923–1930 рр.) продемонструвало світу, що українська нація жива. І це дуже лякало кремлівських катів. Вони «накрили Україну голодом. Під час голодомору були масові протести (активні і пасивні), проте обеззброєні маси нічого не могли вдіяти супроти озброєних до зубів комуністичних бандитів. Активний спротив творили партійні органи. Сталін у телеграмі Кагановичу висловив стурбованість тим, що 50 райкомів партії висловилися проти нелюдських планів хлібозаготівель.

Уже те, що упродовж усього комуністичного періоду і місцях позбавлення свободи більше половини в'язнів бу-

ли українці, свідчить, що боротьба відбувалася у перманентному режимі, безперервно і безкомпромісно. Однак комуністичний режим ретельно приховував факти не лише масових, а й індивідуальних повстань.

Сучасні аналітики часто звинувачують українців у тому, що вони, мовляв, під час голодоморів не чинили спротиву. Наприклад, С. Гримблат у статті «Уроки голодомору (Ще одна спроба об'єктивізації)» — II Міжнародна наукова конференція у 2003 році — пише: «За всієї скорботи з цього факту (*Голодомору 1932–1933 рр. — І. Б.*) варто сказати, що ніякого опору цій масовій акції (*не злочину, а всього-на-всього акції. — І. Б.*) не було. Провина жертви полягає в тому, що вона допустила ситуацію, за якої постала в ролі жертви, а коли це сталося, навіть не намагалася опиратися» (*Голодомор 1932–1933 років. — К., 2004. — С. 259*).

По-перше, звідки п. Гримблат знає, що ніякого опору не було? Мабуть, ніде не вичитав. Так, у ті часи ніде не можна було прочитати навіть про голодомор. Виходить, що й голодомору не було. Спротив був, і великий. На цю тему написано багато, документально підтверджено.

По-друге, те що сказав п. Гримблат про українство, можна сказати й про єврейство, що воно допустило ситуацію, за якої постало в ролі жертв гітлеризму, а коли це сталося, воно навіть не намагалася опиратися.

Отже, перш ніж давати негативні характеристики іншим, треба оглянутися на себе. І крім всього іншого, така позиція є аморальною, україноненависницькою. Коли п. Гримблат говорить про геноцид, вчинений в Австрії, Німеччині, то винним називає гітлеризм, а коли ставить питання про геноцид українського народу, то не називає головного винуватця — комуністичний режим.

А далі читаємо: «Зусилля, затрачені на спроби міжнародного визнання акту геноциду, лише завдають шкоду, тому що відволікають суспільну думку на пошук зовнішнього ворога» (С. 241). Виходить, що єврейство правильно ставить питання про свій геноцид і одержує колосальні відшкодування, а українству п. Гримблат не дає права звертатися до світового співтовариства з вимогою встановити справедливість.

Він пише: «Більшовиками були реалізовані проекти (*як лагідно сказано про глобальні злочини. — І. Б.*) силового знищення не нації» (С. 239). Якраз українська нація і була об'єктом фізичного і духовного нищення. Каганович постійно говорив, що кожен українець — націоналіст, стверджуючи, що більшість людей під час голодомору загинула від страху (С. 240), п. Гримблат відверто знущається з українського народу: ніколи не були боягузами. Так сказати — означає нанести глибоку образу всьому українству. Автор закликає українців прозріти і покаятися, визнати свою провину в голодоморі (С. 241).

Я здивований і обурений тим, що організатори II Міжнародної наукової конференції 28 листопада 2003 року надрукували цю антиукраїнську статтю. С. Гримблат — це рудимент тих сил, які творили голодомори в Україні.

Можна згадати й інший елемент цього фактору в особі О. В. Турчинова, який надрукував у газеті «Вечерние Вести» (2003. — 19–25 вересня. — № 141.) статтю під назвою «Аутодафе». У ній, зокрема, читаємо: «Чисельність здатного робити активний спротив українського населення перевищувала ворога у сотні разів. Тобто тисяча ворогів знищувала сто тисяч українців, десять тисяч знищували мільйон. А якщо згадати Голодомор, то чисельність купки катів і зовсім непорівнянна з числом їх жертв, здихавших по-скотськи тупо і мовчки, навіть не пробуючи захистити себе і своїх дітей, в судорогах вмираючих від голоду./.../ А може, ми не здатні прагнути до великої мети, до боротьби, до перемоги?/.../ Може, ми генетично не спроможні протистояти будь-якій агресії, спрямованій проти нас як етносу, нації, народу? Може, ми генетично не спроможні протистояти знищенню? Існувати як нація, як незалежна держава? Чи зрозумілі нам слова “велич”, “гідність”, “моральність”? Чи вони нас дратують, і ми не бачимо в них ніякого змісту? Може, ми одвічно приречені?»

Мені дуже соромно і тяжко за цю людину! Так може говорити, та ще й прилюдно, тільки той, хто патологічно ненавидить українство і зовсім не знає його історії. Але треба відповісти на ці ганебні звинувачення. Якщо тисяча ворогів озброєна, а сто тисяч чесних людей виступає без будь-якої зброї, то зрозуміло, що знищеними будуть люди з голими руками. Коли у березні 2001 року беззбройні демократи, серед яких був і п. Турчинов, пішли на штурм будівлі Адміністрації Президента — що з цього вийшло? Поразка справедливців, хоч їх було сто тисяч, а міліції — мала купка.

Щодо сміливості та відважності — повторюю: немає у світі відважніших людей ніж українці! Під Крутами було 300 юнаків, які протистояли багатотисячному війську бандитів. Наші хлопці загинули, а славу українства піднесли до неба. 1921 року під містечком Базар 359 українських вояків під дулами кулеметів відмовилися перейти на бік ворога. Жоден не зрадив України. Всі вмерли в ім'я вільної України.

Нагадаю багатьом нашим повчальникам, порадам, обвинувачам: українська нація існує з давніх-давен і існуватиме вічно, бо вона безсмертна. У цьому переконують численні культурні докази.

Національний дух і національна свідомість, які вибухнули у 1917–1918 роках, не зникли, а збереглися в душах переважної більшості українського народу. Приходили нові часи, і національно-духовний потенціал знову поставав на політичній арені. Так було в 1923–1930 роках під час українізації, національного відродження, яке було розстріляне. Так було і в голодоморі 20-х, 30-х, 40-х років. Все ж сили були нерівні, жертвою стала одна третина населення. Так було у 1942–1955 роках під час визвольної війни, яка продемонструвала небачений героїзм українців, хоча цього часто не хочуть визнавати. Так було 1 грудня 1991 року під час референдуму про незалежність України. Так сталося у листопаді-грудні 2004 року, коли народ потужно виступив проти владної скверни, злочинності.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА ПОЛІТИКИ ГОЛОДОМОРІВ: ЛЕВИТСЬКО- ФАРИСЕЙСЬКІ ОСНОВИ БІЛЬШОВИЗМУ І СУЧАСНІСТЬ

Олександр НЕЖИВИЙ,
провідний фахівець
Інституту культурологічних та
етнополітичних досліджень МАУП

Перед українською наукою постає завдання: з'ясувати конкретні причини геноцидних голодоморів 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 років у контексті світової історії і цим посприяти вирішенню історичних, філософсько-світоглядних, соціально-економічних, ідейно-політичних та інших проблем, важливих для народів світу. Ключ для їх розуміння дає тоталітарний досвід ХХ століття, голодомори та недоїдання як засоби управління суспільствами, глобальна криза духовності та культури, характер створення та розпад радянської, найбільшої у світі імперії, теперішній етап невдалого будівництва демократії в Україні та інші чинники. Українські голодомори ХХ століття спричинила священницько левитсько-фарисейська традиція з часів її утвердження в І тисячолітті до н. е. у Стародавній Юдеї, тероризуючи спершу юдейський народ, а згодом й інші народи світу.

Передісторія голодоморів. У Старому Заповіті (П'ятикнижжі-Торі) голодомори згадуються у трьох значеннях: Господнього упокорення-виховання «обраного народу», покарання його за невиконання Божої волі і як стихійні природні лиха, що спіткають нації й держави. Наказуючи юдеям пильнувати Господні заповіді, Єгова (Ягве) нагадує їм: «**І впокорював Він тебе, і морив тебе голодом, і годував тебе манною**» (5М. 8, 3). За невиконання своєї волі Єгова (Ягве) проклинає «обраний народ» і насилає на нього людоїдство та голод: «**І будеш ти їсти плід утроби своєї, тіло синів своїх та дочок своїх, що**

дав тобі Господь, Бог твій, в облозі та в утиску, яким буде гнобити тебе твій ворог» (5М. 28, 53). Ще промовистіші причинно-наслідкові зв'язки запровадження голодоморів для юдеїв у Книзі пророка Єзекіїля: «**За те, що ви ворохобилися більше від тих поган, що навколо вас, й уставами Моїми не ходили, і постанов Моїх не виконували...** (Єз. 5, 7); **третина твоя помре від моровиці й загине від голоду серед тебе, а третина попадає від меча в твоїх околицях, а третину розпорошу на всі вітри, і витягну за ними меча!**» (Єз. 5, 7–12).

У книзі Буття Йосип розгадує фараонів сон і радить створити продовольчий резерв, запобігаючи таким чином «семи літам голодним, що настануть у єгипетській землі»: «Нехай учинить фараон, і нехай призначить урядників над краєм, і нехай за сім літ достатку збирає п'ятину врожаю єгипетської землі. І нехай вони позбирають усю їжу тих добрих років, що приходять, і нехай вони позбирають збіжжя під руку фараонову, на їжу по містах, і нехай бережуть. І буде та їжа на запас для краю» (1М. 41, 34–36).

Згідно з Біблією, за давньоісторичних часів уміли і боротися з голодом, і штучно створювати його за непослух духовно-політичній системі, караючи та упокорюючи люд.

Історія. У нові часи відома спроба залякування народу примарою голодомору у Франції, що його нібито організував уряд за участю короля Людовика XV в 60–70-их роках XVIII століття. Нагнітання психозу та розслідування цієї справи

тривали більше століття. З огляду на сучасні знання і теперішнє розуміння, фіксують цілеспрямовану обробку масової свідомості з метою викликати антимонархістські настрої у країні. В результаті у Франції усталилася не тільки громадська, а й наукова думка, нібито стара монархія створила так зване Товариство голодовки і робила з його допомогою спробу виморити свій народ. Цю історію маніпулювання громадською і вченою думкою дослідив український історик і фінансист Георгій Афанасьєв (1848–1925) — міністр закордонних справ в уряді Павла Скоропадського (1918), і цим зробив неоціненний внесок у світову науку.

На підставі тоталітарного досвіду XX століття й організованих голодоморів в Україні, таке залякування у XVIII столітті французького суспільства голодною смертю, нібито сплановане монархічним урядом за участю короля, маємо розглядати як професійно підготовлену і тривалу в часі фальсифікацію з *багатоплановою* метою підризу основ монархії, цілеспрямованого контролю громадської думки (моніторингу) методами поширення чуток про революцію 1789 року, а після звернення короля — масованою обробкою свідомості за допомогою «вільної преси», історичної науки, літератури та мистецтва, що стало ідеологічною основою школи бруталної пропаганди у XX столітті і дає ключ для розуміння, яким саме чином потрапляли під тотальний контроль наука, преса і загалом гуманітарна сфера у західних демократіях.

Характер творення отруйно-злої неправди, цинічне «онауковлення» та міфілогізація її в мистецтві фіксуються нині як *почерк і стиль багатопланової антисуспільної політики*, яка, з одного боку, сягає корінням левитсько-фарисейської духовно-політичної традиції з її моровицями у Стародавній Юдеї, а з іншого — прокладає шлях марксистсько-ленінській теорії та більшовицькій голодоморно-терористичній практиці в СРСР. **У свідомості передреволюційної Франції наприкінці XVIII та упродовж XIX століть апробувалася ідея хлібної монополії та урядового розбою з метою запрограмованого тотального нищення в майбутніх нових історичних умовах («хмара розбійників спустилася на державу, щоб поділити її, але цими розбійниками були сам уряд і його агенти»), втілена в життя в більшовицькій імперії на території Росії та України з невідомим почерком та розвинутою стилістикою вже після Жовтневого перевороту 1917 року [1].**

Французьку революцію 1789 року ідейно-політично та організаційно готував орден ілюмі-

натів. **Ілюмінізм** (від лат. *illuminatus* — освітлений, яскравий) — «світле вчення», яке стало попередником комуністичного вчення про «світле майбутнє». У Франції орден ілюмінатів підпорядкував ложі масонів, спрямував їхню діяльність на організацію суспільних катаклізмів і залаштунокво диригував подіями. Верховодила **старозаповітна левитсько-фарисейська духовно-політична течія в юдаїзмі**, котра органічно увійшла в **світовий революційний рух** й готувала виступи через відповідні підставні органи та організації, керувала повсталими в різних країнах і користувалася результатами таких «революцій». Відмовившись наприкінці XVIII століття в Польщі існувати легально, як держава в державі (зокрема, на теренах України), керівництво цієї течії в юдаїзмі зійшло зі сцени історії і відтоді виявляє себе у прихованих (латентних) формах діяльності в усьому світі.

Водночас вже тоді невидиме керівництво подіями виношувало ідейно-політичний потенціал програмованих катаклізмів на перспективу. Масонські проекти скасування власності наприкінці XVIII століття до середини XIX-го визріли класовою боротьбою з приватною власністю у марксисті та політикою докорінного перетворення суспільного життя і зміни самої людської природи в комунізмі у XX столітті; проголошення релігії безглуздя переросло у війну з духовністю та нищенням віри, церкви, моралі, культури, всесвітньо-історичних набутків цивілізації; вимоги всезагальної рівності і соціальної справедливості — цілковитою ліквідацією верств, зрівнялівкою в суспільстві, усезагальним інтелектуальним, духовним, культурним занепадом цивілізації тощо.

У Європі левитсько-фарисейська традиція розробила марксистську доктрину «пролетарської революції», в Росії — розгорнула терор «народовольців» та соціалістичний рух, ідейно та організаційно підготувала й здійснила так звані «революції» 1905 та 1917 років. Запровадження одразу після Жовтневого перевороту в Петербурзі «хлібної монополії» більшовиками (заборона для селян торгувати зерном через вимогу здати весь хліб державі під страхом розстрілу) виводить цю традицію з підпілля і пов'язує її з усією попередньою історичною практикою використання голоду з метою упокорювання та керування суспільствами.

«Хлібна монополія, хлібна карточка, всезагальна трудова повинність — цей засіб контролю та примусу до праці сильніший від законів конвенту і його гільйотини, — наводив спадкоємні зв'язки з Французькою революцією

«вождь» Жовтневої соціалістичної революції В. Ульянов-Ленін. — *Гільйотина тільки залякувала, тільки ламала активний опір. НАМ ЦЬОГО МАЛО. Нам треба не лише залякати капіталістів у тому розумінні, щоб відчували всесильність пролетарської держави та забули думати про активний спротив їй. Нам треба зламати і пасивний, поза сумнівом, ще небезпечніший і шкідливіший спротив»* [2, С. 18–19]. Хлібну картку, трудову повинність, примус і боротьбу з опором Ульянов-Ленін вимагав запровадити «щодо більшості трудящих робітників та селян... Слід домагатися підлеглості, і до того ж безвідмовної одноосібним розпорядженням радянських керівників, диктаторів, обраних чи призначених, наділених диктаторськими повноваженнями» [3, С. 19].

Формулюванням безвідмовної підлеглості всіх і кожного одноосібним розпорядженням призначених чи обраних диктаторів цей «вождь» сам розсекретив левитсько-фарисейське походження більшовизму та його першоджерело — винайдену священиками-левитами і зафіксовану в Повторенні Закону так звану **головну формулу всеохопного тоталітаризму в ідеалі**, згідно з якою люта ненависть підноситься до рівня верховної духовної сутності і **персоніфікується в Абсолюті, від чийого імені його уповноважені здійснюють управління життєдіяльністю соціуму**. Із запровадженням беззастережної покори більшовицькій диктатурі ця «формула» й реалізується в глобальному (загалноросійському та міжнародному) обширі у комуністичних теократіях і стає **головним системоутворюючим законом новітнього тоталітаризму**, що його вивели і сформувавши спадкоємці левитів із Повторення Закону на його людиноненависницьких засадах.

* * *

1918 року в центральних районах Росії відбулося 245 великих селянських повстань у результаті хлібної монополії «партії нового типу». «*Жоден пуд хліба не повинен залишитися в руках тримачів, — давав вказівки Ульянов-Ленін. — Оголосити всіх, хто має надлишок хліба і не вивозить його на зсипні пункти, ворогам народу, віддати їх революційному суду з тим, щоб винним виносити вирок тюремного ув'язнення на термін не менше 10 років, вигнання їх назавжди з общини, а все їхнє майно конфісковувати»* [4, С. 23].

«*Хліб, як правило, нікуди не йшов далі повітового центру, де його зсипали абияк, і де він здебільшого пропадав і гнив. Озвірілі селяни з дубовиною та вилами йшли на кулемети», — підсумував результати цієї політики російський істо-*

рик І. Буніч [4, С. 24]. **Більшовикам треба було створити штучний голод у Росії, перш ніж душити голодоморами Україну.**

У трагедії українських голодоморів ХХ століття виявляються внутрішня логіка більшовизму, основи, закладені левитами та фарисеями тисячі років тому.

«Їхній язик — смертоносна стріла, він оману говорить: устами своїми говорить із ближнім про мир, а в нутрі своєму кладе свою засідку» (Єр. 9, 8).

«Засідка» й засвідчує приховану форму діяльності основоположників «науки» обдурювання мас. Усесвітньо відомого ефекту ця лиха «наука» досягла в теорії і в конкретно-історичній практиці більшовизму, переконливо оприлюднила своє левитсько-фарисейське походження. Яким чином, у чому і кого тероризували й обдурювали стародавні левити?

Насамперед віровченням, акцентуючи на нетерпимості Єгови-Ягве, творячи злого Бога для одновірців, — закладаючи цим у свою інтелектуально-духовну та керівну діяльність **принцип боротьби зі своїм народом**. Друга кривда логічно впливає з першої: від імені цієї сутності (Абсолюту) терором управляти вірними, не допускаючи інакомислення, непослуху, тобто витворюючи теократію і розбудовуючи тоталітарні духовно-політичні структури. Ще однією особливістю цієї духовно-політичної течії є фактично прихована (латентна) діяльність як своєрідна форма конспірації, адже справжні цілі жерців невідомі, у їхньому середовищі складався і вдосконалювався культ таємниці. Лише на підставі історичного досвіду ХХ століття доводимо висновку, що головною метою функціонування латентних структур від найдавніших часів до сьогодення було і є керувати племенами, спільнотами, державами, послуговуючись найголовнішими засобами обдурювання та залякування — терором. **Тероризування голодомором слід трактувати як убивчий метод управління тими, хто вижив і на генетичному рівні став носієм жаху перед перспективою масового вимирання.**

У чому виявляється приховане обдурювання? Вимога до юдеїв приносити в жертву першу дитину чоловічої статі, перше ягня, теля, козеня тощо. Чи потрібні Богові вбиті немовлята й первістки від худоби? — а от жерцям, котрі приймали жертви, потрібний був жах в очах молодих подружжів, які позбувалися щонайдорожчої першої дитини. Цей жах відклався в генах усього юдейського народу і давався взнаки при вигляді закривавлених жерців ще й тоді, коли дітей уже не вбивали, а в жертву приносили худобу.

Темі жертвоприношень присвячена Третя Мойсеева книга Левит. Боролися з політикою левитів духовні подвижники — пророки. У книзі Єремії сам Бог Ізраїлів засуджує тих, хто «кров'ю невинних наповнили місце оце, і пагорки побудували Ваалові, щоб палити дітей своїх на огні цілопалення для Ваала, чого не велів Я і не говорив, і що на серце Мені не приходило!» (Єр. 19, 4–5).

Сформулюймо прихований задум. Під видимістю служіння Господові принесенням у жертву найсакральнішого — першої дитини — поставити в залежність (духовну, політичну, психологічну) увесь народ від жерців. **Ось і формула привселюдної прихованої роботи. Ставиться про людське око утопічна мета, а реалізується насправді спільно з нею ще одна, політично-практична, — механізм керування суспільством.**

З ідеологією, номенклатурою, бюрократією, терором, тоталітарним політичним режимом — послуговуючись сучасною термінологією — боролися давньоєврейські пророки.

«Народе ти Мій — твої провідники вчинили блудячи тебе і дорогу стежок твоїх сплутали! Господь став на прю, і стоїть, щоб судити народи. Господь іде на суд, щоб судитись зі старшими народом Свого Та з вождями його...» (Іс. 3, 12–14).

Тоталітарна система у давній Юдеї підпорядковувала собі й пророків. Зі своїм ідеологом Єзекіїлем, зокрема, вона повелася так: «*І їсти меш це, як ячмінного калача, і будеш пекти це на кавалках людського калу, перед їхніми очима*» (Єз. 4, 12). Та коли пророк дав пояснення й попросився, Господь змилостивився: «*Дивися, Я дав тобі товаричий гній замість людського калу, — і ти зроби на ньому свій хліб!*» (Єз. 4, 15).

Із цієї «формули Єзекіїля» виводиться «політика живота» — упокорювання примусом до недоїдання і голодування з метою досягнення безумовного послуху тоталітарному режимові та беззастережного управління підвладними. Ведеться така політика щодо конкретних осіб, окремих верств населення та народів від доісторичних часів і до нині. Змістовність «формули» полягає у регламентуванні їжі («буде вагою двадцять шеклів на день, час від часу будеш це їсти. І воду будеш пити мірою, шоста частина гіна» (Єз. 4, 10–11)). А покарання голодом — крайнє вираження «політики живота» за непослух перед Господом, а насправді перед злочинною політичною системою, від імені якої й виступали священики та жерці-левити: «*Коли Я пошлю на них злі стріли голоду, що будуть нищівними, що пошлю їх понижити вас та примножу голод на вас, то Я зламаю вам підпору хліба*» (Єз. 5, 16).

«Формула голодомору та людоїдства» (далі — «ф. г. л.») у Старому Заповіті використовується як засторога щодо юдеїв, які не слухаються Господа: «*І будеш ти їсти плід утроби своєї, тіло синів своїх та дочок своїх, що дав тобі Господь, Бог твій в облозі та в утиску, яким буде гнобити тебе твій ворог...по всіх твоїх брамах.*» (5М. 28, 53–55). Реалізувалася ця лиховісна «ф. г. л.» у середовищі українського селянства після перевороту, вчиненого РСДРП (б) 25. 10. 1917 р. (за старим стилем), та встановлення на левитсько-фарисейських засадах новітнього — більшовицько-радянського — тоталітаризму впродовж 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 років і призвела до людоїдства та масової загибелі від голоду мільйонів українців.

«Політика живота» велася у комуністичній теократії диференційовано щодо всіх без винятку верств населення, набуваючи форм геноциду в голодоморні роки. Ґрунтувалася на неповній (частковій) оплаті праці усіх працівників народного господарства, службовців, керівної ланки (номенклатури) та винагородженні чи невинагородженні за вислуги в умовах ідеологічно регламентованого тоталітарного суспільства та неринкової планово-розподільчої економіки. Створила феномен т. зв. «дешевій робочій сили» в колишньому СРСР, готової в добровільно-примусовому порядку до будь-яких маніпуляцій над собою. Спричинилася внаслідок неповної (часткової) оплати виконаної праці до масового розкрадання загальнонародної (державної) власності на робочих місцях, формування т. зв. «несунів» у середовищі працівників усіх професій та всеохопної корумпованості управлінців-посадовців і криміналізації всього суспільства. Найнепомітніше це виявилось на етапі т. зв. «розгорнутого будівництва комунізму» в СРСР у 1963–1964 рр. як штучно створена підстава для масового невдоволення політикою М. Хрущова та політичне усунення його як лідера. Найпомітніше — у **творенні голодоморів** в Україні у ХХ столітті, що маскувалося іншоазиванням як публічне приховування справжніх намірів організаторів голоду. На словах не ставилися завдання виморити голодом українських селян, а віддавалися накази і спускалися плани щодо хлібозаготівлі у голодуючій місцевості (для постачання міського населення, на експорт чи промислову переробку), класової боротьби з «дрібнобуржуазною стихією», допомоги голодуючим у Поволжі, темпів колективізації, конфіскації усіх хлібних ресурсів, занесення на «чорну дошку» невиконавців партійно-державної програми, здачі продовольства тощо — на відміну від прямих погроз давнім юдеям у Біблії винищити їх голодом за непослух Госпо-

дові. Це становило методологічну основу більшовицького геноциду проти українського народу, а нині це ключ до розуміння специфіки його запрограмованості та здійснення. У більшовицькій термінології сам факт голодоморів як поняття не вловлюється і розпливчато формується в нагальні «чергові завдання радянської влади», що засвідчує публічно-латентну (приховану) її природу.

Ці старозаповітні «формули» наповнювалися конкретно-історичним змістом із плином часу, у кожному епоху, в кожному середовищі «обраного народу», де він жив, і були не міфами, а вказівкою до дії та контролю над громадами та їхніми керманічами. Для усвідомлення запрограмованості рабського становища всіх без винятку верств у тій системі, маємо збагнути місткість і цілеспрямованість «формули Єзекіїля» — особливого «довіреного» системи, який сам мусив їсти хліб, спечений перед усіма на посліді. Схоже велося й номенклатурі в радянські часи, попри схиблене уявлення, нібито вона розкошувала. Ні, як і Єзекіїль, привселюдно обезчещена, повинна була відкушувати й ковтати за рознарядками системи і тремтіти перед її всесильністю і непередбачуваністю. На запитання, скільки в'язнів у СРСР, дисидент Буковський відповідав: 250 мільйонів чоловік. За Сталіна усі секретарі райкомів, обкомів, цека уночі спали на робочих місцях, очікуючи можливого телефонного дзвінка вождя, який страждав од безсоння. Він продовжив справу давніх попередників-левитів і розбудував під прикриттям нового ладу на засадах старозаповітного терору достеменний тоталітаризм в ідеалі.

Тоталітаризм у Стародавній Юдеї встановився 621 р. до н. е. у зв'язку із проголошенням Повторення Закону священиками та жерцями-левітами. Стосовно юдеїв *терор на практиці* чинився з вимогою приносити в жертву Господові первонароджених від людей і худобу. Безумовний послух Авраама виконати цей наказ Господа творці Повторення Закону постулювали для всього давньоєврейського народу: «*І збудував там Авраам жертівника, і дрова розклав, і зв'язав Ісака, сина свого, і поклав його на жертівника над дровами. І простяг Авраам свою руку, і взяв ножа, щоб зарізати сина свого*» (1М. 22, 9–10).

Скасування вимоги до юдеїв убивати своїх первонароджених дітей пов'язане з рішенням Господа взяти левитів замість кожного перворідного серед Ізраїлевих синів: «*І відділиш левитів з-поміж Ізраїлевих синів, і будуть левити Мої... бо вони дані Мені з-поміж Ізраїлевих синів; замість перворідного кожного з Ізраїлевих синів, що розкриває кожну утробу, узяв Я їх собі, бо Мій*

кожен перворідний серед Ізраїлевих синів, серед людини й серед худоби» (4М. 8, 14–17).

За Господнім рішенням взяти жерців-левитів у благодійники для всіх юдеїв постає багатопланова політика священиків і прочитується їхнє вміння здійснювати «історично-прогресивні» діяння з виховною метою. У цій акції простежується соціально-політична функція інституції левитів як охоронців skinii заповіді, котрі до 25-літнього віку готувалися до «праці на службу skinii заповіді... від віку п'ятидесяти літ відійдуть від служби...» (4М. 8, 24–25), а також їхнє походження з молоді, яку гартували, за традицією, до посвяати.

Цей малодосліджений донині пласт народної культури, в якій неповнолітні юнаки «вмирили людиною — народжувалися звіром», упродовж довгих років жили у «звіриних союзах» молодих воїнів, а після досягнення повноліття із «звірів» знову ставали людьми, використали творці Повторення Закону, надавши їхній «звірний» злості статусу верховної духовної сутності та започаткувавши з допомогою «звірної» сили терор проти свого народу [3]. Ця версія підтверджується самою назвою «левит» — у значенні «молодий лев» — цар звірів, а також їхньою функцією охоронців-жерців фактично знову перевтілюватися і приймати криваві жертви для Господа — різати і чинити цілопалення з ритуальною метою. Левитська помста ворогові [4] з неодмінним вибиванням мізків та відриванням голів відома в історії й узгоджується також із щойно згаданим пластом народної культури, зафіксованим, зокрема, в українській мові словом «зірвиголова».

У цьому контексті чіткіше з'ясовується походження кадрової політики в сучасній антикультурі, яка орієнтується на бажані вроджені задатки підбраної людини розбудити в собі звіра й поводитися **агресивно, по-лев'ячому, шалено і навіжено, непоступливо, непримиренно, ні на кого не зважати, нічого не остерігатися.** Так готують майбутніх лідерів і провідників політики «філософії зла», доводячи до фанатизму й істерії широкі верстви людей. Відповідні риси характеру мали або набули основоположники сіонізму та комунізму, вожді й виконавці їхніх рішень та вказівок на місцях, керівники силових структур і репресивних органів у Радянському Союзі та країнах «соціалістичного табору» в часи тоталітаризму.

Отже, рішення Господа припинити приносити дітей у жертву — це відмова від головного системоутворюючого чинника тоталітаризму у Стародавній Юдеї, який у питанні життя або смерті першої дитини ставив увесь народ у залежність від жерців-левитів.

У практиці творення комуністичної утопії в СРСР «розсекретився» латентний і підступний характер усіх постулатів марксизму-ленінізму, нав'язаних терором і обдурюванням. Заборона приватної власності не створила, а зруйнувала, знищила господарів, позбавила їх багатств і принизила гідність. Соціально-економічні реформи повинні повернути людей до власності, а власність до людей. Боротьба з релігією — «опіумом народу» та церквою не створила духовно багатшу людину, а спустошила її і підірвала основи культури. Це реалізація найбільш руйнівних, прихованих задумів під нібито прогресивними гаслами «зміни старого світу».

Боротьба за соціальну справедливість перетворилася на фізичне винищення верств населення — аристократії, підприємців, селянства, інтелігенції. Отже, соціальною однорідністю їхніх нащадків, які втратили створені попередниками духовно-культурні та матеріальні основи, боротьба за нібито соціальну справедливість перетворилася на зрівнялівку. Це гасло творців Французької революції 1789 року, попередників комуністів. У Франції ідея рівності руйнувала станову систему, в радянській країні ще й урівняла обдароване, талановите з посереднім та пристосовницьким і унеможливила творення національної еліти, формування високого соціального престижу обдарованих особистостей. «Не висовуйся!» — гасло соціалізму.

І Жовтневий переворот у Росії, і розпад Радянського Союзу уможливила організована латентними структурами «високопрофесійна» допомога. «Процес пішов» і виявив знайому стилістику першоджерел. У результаті, як і після 1917 року, повторилося організоване вивезення національних багатств за кордон і цим підживлення економіки Заходу, а проголошена демократія виявилася керованою, отже, не демократією, і містить ту ж саму небезпеку, як і недавній «розвинутий соціалізм».

Такий остаточний результат діяльності **Російської соціал-демократичної партії (більшовиків) (РСДРП (б) — ВКП (б) — КПРС** — насправді підставної спеціалізованої організації (служби) левитсько-фарисейської духовно-політичної течії в юдаїзмі, яка діяла у прихованих (таємних) формах **на рівні постановки мети діяльності і вироблення ідеології та створення ідеологічних програм**, удаючись до іншоназвання (інакомовлення) як методу публічної конспірації та введення в оману членів партії, народу і світового співтовариства.

Упродовж 1917 — 1991 рр. ця течія керувалася марксистсько-ленінською ідеологією та корис-

тувалася її термінологією іншоназвання (інакомовлення) і відповідно діяла методами терору у державному будівництві та управлінні соціально-економічною, духовною, культурною та іншими сферами суспільної життєдіяльності. Організувала в 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 роках і здійснила завдяки механізму більшовицько-радянського тоталітарного ладу штучні голодомори в Україні. В останні десятиліття існування втратила почуття реальності і діяла у віртуальній (уявній) дійсності, не маючи коріння в національному ґрунті та не усвідомлюючи свого історичного завдання, можливостей і відповідальності перед народом. Як агент впливу світових латентних структур у період суспільної перебудови 1985–1991 рр. підпорядкувала їм проголошену в СРСР «нову історичну спільність — радянський народ» і передоручила свою політику упокорення мас через недоїдання та голодування в якісно нових умовах позірного народовладдя — керованої псевдодемократії. Як негативний інтелектуально-моральний феномен РСДРП (б) — ВКП (б) — КПРС має всесвітньо-історичне значення і засвідчує своїм прикладом долю спецслужбівських новотворів та підпорядкованих їм суспільств у минулому і застерігає людство на майбутнє.

Отже, «філософія зла» виявила граничну керованість суспільством методами терору, демагогії та іншоназвання (інакомовлення) і підірвала основи духовної культури та цивілізованості. Вона варіювалася й розвивала методології таємного впливу на політичну та партійно-державну діяльність в СРСР та інших країнах «соціалістичного табору», а нині реалізується у керованих псевдодемократіях фрагментарно, без застосування на теперішньому етапі всеохопного терору — у межах демагогії (обдурювання) та іншоназвання. Втім, у керованому латентними структурами суспільстві «філософія зла» зберігає потенційні можливості до реалізації. Нині вона створює і підтримує функціонування системи самознищення в суспільстві.

Більшовизм не зник на генному рівні і нині розвивається у формах псевдодемократії. Невисницьку спрямованість руйнівних процесів фіксує термін «кинути»: будь-кого чи й усе суспільство у жебракування, забравши в нього заощадження та власність, зупинивши виробництво, перекривши кисень освіти, науці, культурі. **В економіці:** під виглядом приватизації як передачі усупільненої власності її законному власникові — народові, з метою перетворення його в господаря своєї долі, відбулося фактичне розкрадання національного добра злочинцями, які вміють грабувати, а не господарювати. **У полі-**

тичній сфері: ведеться системна компрометація самої ідеї народовладдя; так нещодавно проголошена ідея вносити поправки до Конституції на референдумі — найнебезпечніший удар, що його ледве не завдала та сила, яка годує обіцянками дезорієнтованих схиленою демократією. «Ініціатива» поправляти Основний Закон референдумами остаточно добиває розум у житті і руйнує ідею державності, бо це мають робити законотворці-фахівці (у першому, другому, третьому читаннях), а не широкі маси, які навіть приблизно не розуміються у соціально-спеціальних питаннях. **У духовно-культурному аспекті:** під приводом деідеологізації та прилучення до культури Заходу насправді підриваються основи культури та цивілізованого життя, насаджуються культ насильства, бездуховність та ниці інстинкти.

Керованість з боку латентних структур прослежується в країнах Заходу. У другій половині ХХ століття вони значною мірою втратили державний суверенітет у питаннях внутрішньої та зовнішньої політики і не в змозі захистити національні інтереси свого корінного населення в умовах масового переселення емігрантів. Завдання держави не виконується під приводом дотримання прав людини, відтак усе стає з ніг на голову: право цілого — народу, нації — підпорядковується праву частини цього цілого (у Франції — арабам, у Німеччині — туркам), що об'єктивно спричинює міжнаціональні протистояння і загрожує неминучими суспільними катаклізмами. Будь-яке порушення проблеми на рівні фіксації наражається на звинувачення в націоналізмі, фашизмі, антисемітизмі і карається згідно з законами демократії так само, як у тоталітарному радянському суспільстві каралося за «буржуазний» націоналізм, «схиляння перед Заходом» чи «замилування старовиною». По суті, Захід настільки ж збудував «демократію», як Схід — «соціалізм»: обидві «суспільно-економічні формації» виявилися викривленими в духовному, суспільному, економічному плані і підпорядкованими утаємненій невидимій третій силі — латентній. Президенти провідних країн, прем'єр-міністри, політики остерігаються звинувачень в антисемітизмі за будь-які небажані для латентних структур ідеї, ініціативи чи висловлювання, які вочевидь не містять антиєврейських мотивів. Це демонструє цілковиту залежність західного народовладдя від невидимої влади.

Сьогодні така «демократія» функціонує поки що в межах неповної структури старозаповітної політики, без терору. Коріння катаклізмів, які, можливо, таким чином плануються, — у зневаже-

них правах націй, а «спеціалізовані» структури демократій уже сьогодні вміють піддавати тортурам, гвалтувати, катувати по-більшовицькому, по-нацистському, по-фашистському. За наказами згори тероризували в'язнів у Багдаді, в Україні — народних депутатів з опозиційних партій та блоків після парламентських виборів 2002 року, а також на виборах 2004 року у Мукачевому. У керованих невідь-звідки суспільствах така сегментна державна практика загрожує перерости у всеохопний терор за повноструктурною формулою від левитів.

Нині система самознищення функціонує у світовому обширі і полягає у глобальній загрозі цілковитого підпорядкування світової політики та життя народів світу латентним структурам на засадах всеохопного тоталітаризму в ідеалах, створених священиками-левитами в релігійно-духовній сфері і варійованих їхніми ідейними наступниками в інших галузях суспільної життєдіяльності — в політиці, державотворенні, економіці, культурі, побуті тощо. Діє вона як політика «філософії зла» у публічно-латентному (прихованому) режимі індивідуалізовано щодо кожного суспільства і засвідчує системно підготовлену глобальну суспільну провокацію на методологічних засадах духовно-політичної кухні левитів-фарисеїв. **Поборотися з нею, це насамперед — зрозуміти її теоретичні підоснови у конкретних проявах у житті в цілому та в деталях.** Таке підвладне людському розумові, мисленню, науці. До організованих більшовицькою партією голодоморів 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 років в Україні спрямовувала священницько-левитська традиція від часів її утвердження в I тисячолітті до н. е. у Стародавній Юдеї. Чому? Це окреме питання. Цю поразку розуму й духу маємо розглядати в контексті всієї духовно-політичної історії людства.

Література

1. Афанасьев Г. Е. Условия хлебной торговли во Франции в конце XVIII века. — Одесса, 1892. — С. 249–298.
2. Цит. за: Бунич И. Золото партии. — К. — СПб., 1999.
3. Балущок В. Обряды ініціації українців та давніх слов'ян. — Львів-Нью-Йорк: Видавництво М. П. Коць, 1998. — С. 123–191.
4. Мельгунов С. Красный террор в России 1918 — 1923. — М., 1990.

Гостинний Двір
Запрошує провести відпочинок у Бароко (Львів)

Пропонуємо для Вас такі послуги:

- курс української фізичної культури та фізичної реабілітації
- курс української народної музики
- український танець
- українська кухня
- медіація
- індивідуальні заняття з української мови
- індивідуальні заняття з української історії
- українська медицина

Відпочинок у Бароко (Львів) — це не тільки відпочинок, це ще й можливість отримати якісну освіту та професійну підготовку. Ми пропонуємо Вам курси української фізичної культури та фізичної реабілітації, української народної музики, українського танцю, української кухні, медіації, індивідуальні заняття з української мови та української історії. Це все — у рамках курсу української медицини.

Відпочинок у Бароко (Львів) — це не тільки відпочинок, це ще й можливість отримати якісну освіту та професійну підготовку. Ми пропонуємо Вам курси української фізичної культури та фізичної реабілітації, української народної музики, українського танцю, української кухні, медіації, індивідуальні заняття з української мови та української історії. Це все — у рамках курсу української медицини.

ПРИЄЗННОГО ВАМ ВІДПОЧИНКУ!

ПП «Паркбуд»

Виконує роботи:

- Будівництво і ремонт
- Проект
- Ландшафтне оформлення присадибних ділянок
- Ексклюзивні столярні вироби

Київ
вул. Севастопольська, 5
факс 566-69-85
тел. 566-69-44

У рубриці

«ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА»:

● ВИСТУП НА СЕСІЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ РАДИ ЄВРОПИ У ДИСКУСІЇ З ПРИВОДУ ВИКЛИКІВ ТЕРОРИЗМУ (М. СТРАСБУРГ)

● НОВИЙ УРЯД: ЗДОБУТКИ І ПОМИЛКИ

● МІЖНАРОДНИЙ ІМІДЖ УКРАЇНИ ПІСЛЯ «ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ»: ІНФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

● АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФІЛОСОФІЇ МАРКСА

● ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ В ПРОЦЕСІ ІСТОРИЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ РОСІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Виступ на сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи у дискусії з приводу викликів тероризму (м. Страсбург)

*Борис ОЛІЙНИК,
народний депутат України,
віце-президент ПАРЄ*

Високодостойний Президенте! Шановні колеги!

Тема нашої дискусії — «Терористичний виклик у державах — членах Ради Європи». А будь-які виклики, звичайно, потребують адекватної відповіді. Простішого і оптимальнішого вирішення проблеми, здається, годі й шукати.

Однак, стосовно тероризму, ця універсальна формула: виклик-відповідь виявилась абсолютно неспроможною хоча б тому, що ми намагаємося покарати вбивць уже після вчиненого ними кривавого місива. Але ж це не відповідь, шановні колеги, а радше безсилий гнів постфактум, де спрацьовує середньовічний принцип: око за око, зуб за зуб. У цьому циркулює віціозус, де покара за злочин завжди спізнюється, народжува-тиметься і відроджува-тиметься монстр тероризму, доки ми не розірвемо це порочне коло.

Але як його розщепити, не порушивши при цьому, прав людини, не посягнувши на свободу слова, та на всі ті норми, котрі й творять демократію? Питання, на жаль, далеко риторичне, коли зважити, що, під приводом боротьби з міжнародним злом, деякі «отці націй» уже сьогодні обзивають нормальних опозиціонерів терористами з усіма репресивними наслідками.

То як же відділити агнів від козлиць? Щоб відповісти на це, треба збагнути причину зловісного явища. Приміром, аби зупинити братовбивство в Іраку, треба просто звільнити країну від окупантів; себто, зліквідувати причину кровопролиття. Але чи можна прощати у цій війні проти іноземних зайд викрадення і страту заручників, вбивство своїх же співвітчизників? Де тут діють праведні месники-партизани, а де найманці, уражені патологічним збоченням легіонерів смерті? З'ясувати те на праведному суді можна знову ж таки тільки після видворення окупантів. За наявності ж режиму окупації і в Іраку, і в Палестині під шляхетним гаслом боротьби з поневолювачами, поряд зі справними партизанами діяли і діятимуть відверті мародери і психічно збочені вбивці. Але це лише верхня частина айсбергу причин. Корені жахливого явища — у пластах століть. І хоч у шляхетному європейському сімействі про деякі речі не прийнято говорити, все ж наважусь порушити табу.

Отже, ми неодноразово у цій залі гнівно розвінчували подвійні, а то й потрійні стандарти, коли дії затятих екстремістів у вигідних для когось випадках трактувались як визвольні змагання повстанців, а такі ж самі розбійники, але не вигідні, називались справжнім іменем — терористи. Хоча в обох випадках діяли звичайнісінькі вбивці. Тільки в першому іменувались визволителями, оскільки були вигідні американцям настільки, що на догоду їм вчинено варварські

бомбардування Косова і Сербії. Причому з особливою злобою і нещадністю.

Варто визнати, що саме з Косова починається відлік глобального тероризму, який сягнув свого апогею в Іраку.

Я глибоко вдячний доповідачам і дослідникам цієї болючої теми. В основному поділяю тези проектів Резолюції та Рекомендацій. Але документи значно виграли б, коли б у них було зазначено, що агресія в Косові й Іраку — то трагічна помилка керівництва США, оплачена кров'ю і життям безвинних. Визнання цього гірко факту було б до честі супердержави. І не тільки до честі, а й з огляду її власної безпеки. Бо не можна будувати своє благополуччя на нацькуванні ісламу з православ'ям, на сатанізації спочатку сербів, а нині — мусульман. Тисячолітня історія свідчить, що провокування слов'янофобії завжди було трагічним для її призвідців.

Відтак, для загального і власного добра цій наддержаві треба знайти силу і мужність подолати нав'язувану матеріалістами сліпу ненависть до народів, які не визнавали і ніколи не визнають над собою якогось одного світового зверхника. І якомога скоріше переходити до діалогу між цивілізаціями, а не пхатися зі своїм уставом у чужий монастир чи мечеть. Слід акцентувати на тезі про діалог цивілізацій.

Отож, давайте діяти спільно супроти терористів, в ім'я Бога і на славу Аллаха. Дякую за увагу.

Новий уряд:

здобутки і помилки

Про структуру

Передусім нагадаймо про класичну теорію державного управління, джерела якої треба шукати ще в працях Платона та Арістотеля. Згідно з цією теорією, існує п'ять (а не три, як стверджував Ш. Монтеск'є та сучасні йому послідовники) видів влади (світоглядно-концептуальна, ідеологічна, законодавча, виконавча, судова), які перебувають у ієрархічному взаємозв'язку, але головними є дві перші. Про це зараз багато пише відомий український вчений М. Сенченко.

Для сучасної України — найбільшої у світі православної держави — світоглядно-концептуальною владою може бути тільки православно-християнсь-

Затвердження Верховною Радою України найвищих державних посадовців викликало хвилю коментарів різних експертів, що природно для демократичного суспільства, яке у тривалій і тяжкій боротьбі вибороло собі нову владу.

З проханням прокоментувати останні урядові призначення «ПЕРСОНАЛ» звернувся до засновника і президента МАУП, автора першого в СНД підручника «Основи кадрового менеджменту», визнаного науковця в галузі управління людськими ресурсами **Георгія Щокіна**, якого 2003 року всесвітньовідомим Центром імені Заєда (OAE) названо серед найпомітніших «сучасних мислителів і світових експертів»

ка доктрина, побудована на загальновідомій Нагорній проповіді Ісуса Христа. З цього випливає й ідеологічна влада у формі українського консерватизму, який базується на національних традиціях, духовних цінностях і морально-правових засадах існування релігії, нації, сім'ї. Тому треба викинути з нинішньої Конституції статтю про «безідеологічне» існування держави та прописати в ній природні права та обов'язки титульного державотворчого українського етносу. Влада завжди складається з названих п'яти видів. Якщо в Основному Законі держави не позначено її головних гілок — світоглядної та ідеологічної — то вони є прихованими від народу і насправді можуть виявитися йому ворожими (наприклад, юдеолібералізм або соціал-тоталітаризм). Нині науковці сходяться на тому, що лібералізм та соціалізм є звичайними утопіями, тому в світі дедалі більше поширюється саме консерватизм, який спирається на здоровий патріотизм та етнізм.

По-друге, якщо вже взялися за зміни до Конституції, то треба вирішити проблему глави виконавчої влади. Нині у нас їх двоє — президент і прем'єр-міністр, що не відповідає принципам соціального управління. Таку структуру кучмівський режим «злизав» у більшовиків, а останні — у поваленого

ними царизму, де був цар (генсек), кабмін (уряд) і держдума (парламент). Нам же треба використовувати ту модель державного управління, яка формувалася за часів Козацької Республіки, де **гетьман** був главою держави, главою уряду та верховним головнокомандувачем. Інакше у виконавчій гілці влади завжди дублюватимуться керівні функції, що може за певних умов трансформуватися у небезпечно для суспільства «двовладдя».

По-третє, потребує змін і структура нинішнього Кабміну, оскільки, за законами соціального управління, керуюча система (уряд) повинна відповідати керованій системі (суспільству). Організація суспільства, як відомо, складається з трьох взаємопов'язаних сфер: духовної, політичної та економічної.

Відштовхуючись від цього, треба будувати і структуру уряду з відповідними віце-прем'єрами: **гуманітарний блок** (Міністерство культури, науки і освіти, Міністерство охорони здоров'я, праці та соціального забезпечення з відповідними держкомітетами). Нині, наприклад, існує Міністерство сім'ї та молоді, а вся молодь навчається в закладах Міносвіти;

- **економічний блок**, де міністерства промислової та аграрної політики, охорони навколишнього середовища, палива та енергетики, транспорту і зв'язку, фінансів, яким підпорядковані відповідні комітети та служби (нині ж існують Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Міністерство промисловості, Міністерство АПК, що з управлінської точки зору є шкідливим, оскільки не відповідає принципам ефективного управління);

- **військово-політичний блок** з усіма силовими відомствами, Міністерством закордонних справ та Мін'юстом.

Така структура унеможливує дублювання владних функцій, веде до оптимального скорочення міністерств (склад уряду не повинен, згідно з правилами управління, перевищувати 19 осіб) та в цілому до ефективного державного управління. Сьогодні ж, наприклад, міністри-«силовики» входять і до складу уряду, і до Ради національної безпеки та оборони, де в першому випадку їхнім керівником є прем'єр, а в другому — президент.

І останнє. Людство прямує до пріоритету духовної сфери організації соціального буття. Та країна, той народ і та влада, які зрозуміють це першими та ще й організовано діятимуть у зазначеному напрямі, безумовно, досягнуть лідируючих позицій у сучасному та майбутньому світі. Україна, наприклад, у цих умовах могла б перетворитися на країну університетів, державу духовності та знання, а український народ — стати народом-вчителем, народом-повідником нових духовних засад існування людства.

Про кадрові призначення

Що стосується конкретних кадрових призначень, то успішним можна назвати передусім затвердження Прем'єр-міністром України Ю. Тимошенко — безумовно, талановитого політика та масштабного організатора. До розряду успішних призначень я особисто відношу затвердження міністром закордонних справ Б. Тарасюка — справжнього професіонала, патріота і високопорядну людину. Гадаю, до цієї категорії також можна віднести призначення А. Кінаха, С. Терьохіна, С. Ніколаєнка, В. Пинзеника, а також Ю. Луценка (останній хоча й не має професійного «міліційного» досвіду, однак вирізняється здоровою агресією, здоровим гумором і здоровим глуздом, що в цілому повинно забезпечити його успішне керування МВС).

Віце-прем'єрська група, крім названого вже А. Кінаха, на мою думку, відверто слабка. Це стосується не так призначених осіб, як визначених для них функцій, бо євроінтеграція та адміністративна реформа хоча й актуальні, проте тимчасовий управлінський проект, для реалізації якого було б достатньо створити відповідну державну комісію.

Невдалими вважаю призначення міністром транспорту і зв'язку Є. Червоненка та міністром надзвичайних ситуацій Д. Жванію, яких, не безпідставно, вважають прихованими олігархами, а це суперечить проголошеному Президентом В. Ющенком принципу відокремлення бізнесу від влади (це, до речі, доводив ще відомий соціолог М. Вебер). До того ж, у людській свідомості їхні прізвища асоціюються з отруєнням В. Ющенка, оскільки один з них був його «особистим охоронцем і водієм», а другий влаштував ту злочасну зустріч на дачі Сацюка. Це не кажучи вже про тісний зв'язок Червоненка з відомим кримінальним ділком В. Рабиновичем (у якого він — заступник у єврейському конгресі) та про недавній гучний скандал із його ізраїльським громадянством.

У цілому ж треба вітати новий уряд нової демократичної України та всіляко допомагати йому (зокрема і прискіпливим громадським контролем), бо — не дай Боже! — якби збереглася влада Кучми — Медведчука — Януковича, нам ще довго довелося б шукати свободу та демократію.

Анонс

Із наступного номера редакція журналу в рубриці «Менеджмент і менеджер» почне публікувати роботи Г. В. Щокіна з циклу статей «Законосоціального розвитку та управління».

*Ігор СЛІСАРЕНКО,
кандидат філологічних
наук, доцент,
віце-президент
Міжрегіональної Ака-
демії управління персо-
налом*

МІЖНАРОДНИЙ ІМІДЖ УКРАЇНИ ПІСЛЯ «ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ»: ІНФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Сьогодні можна впевнено і гордо говорити про глобальне позитивне сприйняття «помаранчевого» бренду України, тобто виконання завдання, яке ставлять перед собою чимало країн і... зазнають невдачі. Наприклад, у січні ц. р. на конфе-

ренції у м. Джедда (Саудівська Аравія) фахівців із паблік рилейшнз держав Перської затоки учасники із гіркою констатували кризовий стан «арабського бренду», а саме: домінуючі в ЗМІ, передусім у західних, стереотипи про арабів («те-

рористи»), про іслам («тероризм»), а відтак такі уявлення наявні і в громадській думці різних країн; відсутність «арабської присутності» у західних ЗМІ та взагалі «арабської участі у глобальному інформаційному обміні» [1].

Водночас слід зазначити, заслуга у просуванні «помаранчевого бренду» у глобальний інформаційний простір належить зовсім не уряду, а самому українському народові, який вразив світ своєю здатністю повстати проти авторитарної і злочинної влади, який засвідчив існування української громадянської нації, що визначають як «рівність громадян і рівна відданість державі» [2].

До того, на переконання автора, у сприйнятті світових ЗМІ та громадській думці існували «дві України». Перша — Україна як народ, держава — отримала поширене медіавизначення як «нація, яку довели до зuboжіння» (*impoverished nation*). Друга — Україна як режим Кучми із визначеннями на кшталт «шахрайська держава», «державо-ізгой» (*rogue state, pariah state*).

І ця «друга Україна» часами, особливо в умовах гострої критики, вдавалася до заходів паблік рилейшнз — але для своїх власних потреб, на своє забезпечення і утримання влади. Вже від початку президентства Л. Кучми його «сірий кардинал» Д. Табачник переймається позитивним висвітленням у західних ЗМІ діяльності свого патрона. «Ми зосередили увагу на 20 найважливіших медіа. А Христю Фріланд називали послом України в “Файненшл Таймс”, — розповідав Д. Табачник студентам Інституту журналістики у 1997 р. вже після своєї скандальної відставки. Дійсно, згадана кореспондентка цілком виправдала покладену на неї місію — досить погортати сторінки цієї британської газети за період 1994–1996 рр, щоб пересвідчитися, що для Л. Кучми є тільки одне улесливе визначення — «реформатор»...

У другій половині 90-х із остаточним перетворенням режиму на кланово-олігархічний уже олігархи реалізують свої особисті PR-стратегії, паралельно формуючи власний позитивний імідж на Заході дискредитуючи прем'єра В. Ющенка, в якому ще у 2000 р. побачили реальну загрозу своєму пануванню.

Уже 2000 року журналістські розслідування (зокрема, інтернет-видання «Українська правда») виявляють факти найму і фінансування у сотні тисяч доларів американських PR-компаній, які обслуговують В. Медведчука («реформатори, яких вів Віктор Медведчук, витіснили своїх неокомуністичних лідерів...», — так писала «Вашингтон Таймс» 18 жовтня 2000 р.) і В. Пінчука.

Кульмінацією PR-активності режиму Кучми стала передвиборча президентська кампанія 2004 р. Журналісти з'ясували (і ніхто жодного разу ці повідомлення не спростовували), що рекламна кампанія Януковича у США обійшлася майже в мільйон доларів. Кампанія мала на меті представити Віктора Януковича як ліберала і реформатора; попередньо легітимізувати Януковича в очах американської громадськості як законно обраного президента; обстріхувати Віктора Ющенка («антисеміт», «нацист» тощо). У межах цього плану привезли до України і колишніх конгресменів на чолі із Бобом Карром та депутатів ізраїльського кнесету, які після скандального голосування 21-го листопада заявляли, що президентські вибори були «чесними і справедливими». На ці гроші працював і ключовий організатор всієї кампанії в США — колишній одесит Алекс Кісельов, який паплюжив і Ющенка, і українську діаспору в США замітками в американській пресі: «Янукович не має можливості бути почутим у Сполучених Штатах і нарікає на те, що групи української діаспори, які в цій країні любіють і підтримують Ющенка, приїхали після Другої світової війни й мешкали у тих регіонах України, де населення співпрацювало з фашистами» [3].

У грудні 2004 — січні 2005 р. у західних ЗМІ помітно активізувався зять Л. Кучми Віктор Пінчук — у численних інтерв'ю він розповідав про себе як про «західну людину, яка хоче жити в глобальному світі», давав політичні рецепти (спершу — до переоголошення — пропонував план: «Янукович — президент, а Ющенко — прем'єр-міністр», пізніше — після перемоги В. Ющенка — почав демонструвати свою прихильність до нього). Такою активністю, зрозуміло, пан Пінчук намагався дистанціюватися від одіозного тестя та здобути підтримку на Заході на випадок розслідування його діянь новою владою.

Фінальна перемога українського народу створила всі можливості для нової влади і далі активно просувати і зміцнювати у світі позитивний «помаранчевий» бренд України вже як єдиної і демократичної держави. І це завдання, передусім, вітчизняної дипломатії.

У цій статті досліджені виклики, які постали перед державами внаслідок бурхливого розвитку інформаційних технологій, зростання впливу ЗМІ на вироблення і реалізацію зовнішньополітичного курсу держав. Особлива увага зосереджена не тільки на критичному аналізі діяльності ЗМІ у цій царині, а й на методах використання мас-медіа урядовими і неурядовими учасниками/ гравцями в міжнародних відносинах.

Методологічну основу цього дослідження складають порівняльно-історичний метод, дискурс-аналіз, описовий, ретроспективний та інші методи. Для вивчення описуваних явищ і подій автор використав суспільно-культуралістичну групу теорій мас-медіа і комунікацій, оскільки вони синтезували здобутки соціальних наук, передусім, соціології, соціальної психології, політології, соціолінгвістики, комунікології, що дає можливість розкривати механізми діяльності та вплив державних і суспільних інституцій на функціонування політичних систем. Ця стаття продовжує попередні дослідження автора [4].

Поняття Інформаційної Доби

На початку 1960-х патріарх науки про комунікацію Маршал МакЛуган оголосив, що телебачення перетворило світ на «глобальне село». До того тільки три події – винахід телеграфу, телефона та радіо – заслужили епітетів революційних проривів у комунікації. Ще 1949 року німецький філософ Карл Ясперс у книзі «Витоки історії та її мета» тільки мріяв про те, як, отримавши повідомлення по радіо, «глобальна поліція» на надзвукових літаках буде діставатися до найвіддаленіших куточків Землі, щоб припинити війну і насилля. Подальший бурхливий розвиток технологій випередив найсміливіші прогнози. Супутникове телебачення і прямі трансляції дали можливість усім бажаючим стати очевидцями подій у будь-якому регіоні світу. Факсовий зв'язок здолав бар'єри для передавання інформації із закритих суспільств. Поява Інтернет-технологій (електронна пошта, он-лайнове спілкування, веб-сайти, інтернет-ЗМІ) надала досі небачені і не обмежені часом і простором, порівняно дешеві за витратами можливості для комунікації, які ще тільки освоюють приватні користувачі, бізнес, політикум, уряди, міждержавні організації, громадські та недержавні організації, а також злочинні угруповання, зокрема міжнародні терористичні організації... Величезні грошові суми через лічені хвилини доставляються із регіону до регіону, приносячи фантастичні прибутки міжнародним валютним спекулянтам і спричиняючи обвал національних економік. Усе нові і нові держави реалізують проекти «електронного уряду», тобто організації прямого спілкування між владою і громадянами. Дедалі популярнішою стає ідея проведення «електронних» виборів, референдумів, плебісцитів. Селяни у джунглях Південно-Східної Азії через Інтернет продають свою продукцію, обминаючи посередників, тому отримують більше прибутків... Революція у засобах зв'язку виявилася настільки далекосяжною, що людська психологія виявилася

навіть неспроможною скористатися її досягненнями для суто побутових потреб. Наприклад, цифрові технології заводять у помешкання пересічного американця 200 телевізійних каналів, які зовсім йому не потрібні – людині цілком вистачає 4-5 станцій, які вона вже обрала за своїми уподобаннями і запитами. Поєднання телебачення з Інтернетом для надання таких зручних послуг, як оплата рахунків, операції із банківським рахунком, замовлення продуктів і товарів додому теж виявилися, згідно із дослідженнями, не до смаку споживачам – люди хочуть живого спілкування, а не простого натискання на клавішу машини... Водночас, не може не непокоїти, що новітніми інформаційними технологіями активно користуються хаккери, які руйнують банківські та урядові інформаційні системи, торгівці людьми, дитячою порнографією, терористичні угруповання, які координують акції спільників одночасно у різних регіонах світу.

«На світанку XXI століття, нині, ми повинні зробити вибір: як використати можливості Епохи Інформації та Глобального суспільства», – так визначив завдання для своєї країни президент США Білл Клінтон [5, с. 222].

Утім, це глобальне завдання для всього людства, до його вирішення повинні докласти зусиль національні уряди, міжнародні організації, правозахисники і освітяни, аби новітні технології сприяли взаєморозумінню і діалогу між народами, культурами і релігіями, допомагали подоланню нерівності у розвитку різних регіонів планети, усуненню глобальних проблем бідності і неписьменності.

Нові актори у сучасних міжнародних відносинах

У донедавна хрестоматійній для американських урядовців праці Бернарда Коена «Преса і зовнішня політика» [6] містилося нарікання, що «головним ринком для висвітлення зовнішньої політики пресою є невеличка політична еліта». Ця коротка фраза влучно характеризувала існуючі на той час реалії: коло гравців (*policy-players*) у царині зовнішньої політики обмежувалося тими, хто виробляв і реалізовував політику (*policy-makers*).

Інформаційна технологічна революція спричинила появу великої кількості **недержавних учасників**, яких іще називають «недержавними акторами». Цю нову реалію змістовно характеризує південноафриканський учений Грег Міллс: «Так само як держави більше не містять у собі і не представляють нації у межах кордонів, так і уряди більше не є єдиними арбітрами політики і міждержавних відносин. Революція у мас-медіа

та комунікації розширили коло недержавних акторів, які володіють впливом на міжнародній арені, тим самим розширюючи масштаб проблем для сучасної дипломатії» [7].

Хто ці заявлені «недержавні актори», які «володіють впливом»? Кого вони представляють? Які завдання виконують? Яких урядових і міждержавних рішень домагаються?

Було б надто загальним окреслити їх як недержавні і громадські організації, що опікуються глобальними проблемами, зокрема питаннями розвитку демократії, захисту навколишнього середовища, заборони зброї масового знищення, захисту прав людини, свободи слова і преси тощо.

Як правило, ці недержавні актори активно артикулюють свої вимоги у мас-медіа, вміло використовуючи прийоми **паблік рилейшнз** та **лобізму** для досягнення таких комунікаційних завдань як привернення до себе уваги громадськості й уряду, набуття широкої обізнаності про свою програму, проникнення у процес вироблення і реалізації урядових рішень.

Паблік рилейшнз — це функція управління, яка вивчає та оцінює настрої громадськості, гармонізує політику організації або особи зі суспільними інтересами і, нарешті, реалізує програму дій, спрямовану на досягнення громадського розуміння та схвалення [8].

Лобіювання — це спеціалізована частина паблік рилейшнз, яка будує і підтримує відносини з органами державної влади з метою вплинути на процес ухвалення сприятливого для організації законодавчого або нормативного рішення [4, с. 40].

Які недержавні актори сьогодні найпомітніші у дипломатії?

Передусім, це **діаспорні організації**, тобто об'єднання громадян певного етнічного походження, які ведуть діяльність, спрямовану на поширення позитивної інформації про свою історичну батьківщину та на поліпшення відносин своєї держави із державою, яка є їхньою історичною батьківщиною.

Найпоказовішим прикладом впливу діаспори на вироблення і реалізацію зовнішньополітичного курсу та дипломатію є Сполучені Штати. Як влучно зазначив один із американських конгресменів на правах анонімності, «нашою зовнішньою політикою керують етнічні групи».

Найвпливовішими етнічними лобістськими групами оглядачі традиційно називають єврейську (ізраїльську), кубинську, турецьку, вірменську... Оглядачі відзначають зростаючу активність лобі далекосхідних держав, які копіюють технологію ізраїльського лобі [9, с. 266–267].

Іноді можна спостерігати гостре конфліктне протистояння в конгресі США (і не лише там)

китайського й тайванського, або вірменського та турецького лобі.

Про потужні фінансові і організаційні ресурси та величезний вплив єврейського (ізраїльського) лобі існує чимало ґрунтовних досліджень, передусім, резонансна книга 1983 р. екс-конгресмена США Пола Фіндлі «Вони відважилися говорити. Люди та установи, які протистоять ізраїльському лобі».

Перед українськими дослідниками у цьому контексті постає завдання неупередженого і тверезого аналізу стану і діяльності українського лобі у США. Адже чимало подій і фактів свідчать на користь загального і невтішного висновку, що після закінчення «холодної війни» і розпаду СРСР українська діаспора помітно втратила свою вагу і значення в очах американської влади у процесі ухвалення рішень щодо відносин з українською державою. Це спричинено, передусім, демографічним чинником, тобто старінням політично активних американських українців, асиміляцією їхніх дітей і онуків, із втратою інтересу до історичної батьківщини, виключно заробітчанським характером і аполітичністю великою мірою русифікованої «четвертої хвилі еміграції», тобто нових емігрантів із України, внутрішніми суперечками в самих українських організаціях, нестачею коштів для діяльності, маргінальним характером етнічних медіа та ігноруванням громади у власне американських ЗМІ. Невдача української діаспори у спробі домогтися від Конгресу США прийняття резолюції про визнання Голодомору геноцидом проти українського народу, існування дискримінаційної поправки Джексона-Веніка — за дошкульним визначенням, «відрижки «холодної війни» — красномовно свідчать про втрати позицій української діаспори в американській державі.

Варто наголосити, що ці критичні ремарки не повинні справити враження, що за таких обставин пропонується покинути українську громаду напризволяще. Навпаки, за такого послаблення голосу і ролі українських організацій Українській державі слід посилити всебічну допомогу співвітчизникам у їхніх зусиллях зберегти свою ідентичність, зміцнити систему діаспорних освітніх, культурних і медійних установ. Чиновники, завдання яких зміцнювати зв'язки із співвітчизниками за кордоном, вочевидь, повинні мати належну фахову підготовку та високі особистісні морально-патріотичні чесноти (вже маємо сумний досвід «діяльності» скандального міліцейського генерала Г. Москаля на посаді голови Держкомнацміграції, який полюблив персональні вояжі до далеких континентів, які були

фактично «обміном подарунками»). Глибокий аналіз таких потреб співвітчизників і досвід українських дипломатів у зміцненні зв'язків із українцями за кордоном зроблено, зокрема, у праці П. Сардачука і О. Кулика [10, с. 129–134].

Правозахисні організації сьогодні є невід'ємними учасниками міжнародних відносин. Їхні доповіді і звіти уважно вивчають і ними користуються зовнішньополітичні відомства, міждержавні організації. Із покликанням на рекомендації цих організацій уряди чинять прямий тиск на інші держави, висуваючи певні вимоги. Але нині слід пильніше придивлятися до тієї чи іншої групи, яка голосно артикулює своє опікування правами людини. Деякі з них уже засвідчили свою заангажованість, ідеологічну і політичну афіліацію, вибірковий характер своєї критики та свідоме ігнорування фактів порушень прав людини. Так, чимало дослідників висувають такі претензії до організації «Хьюман Райтс Вотч» (*Human Rights Watch*), яку фінансує відомий мільярдер Джордж Сорос, стверджуючи, що ця організація є засобом просування політичних і бізнесових амбіцій цього світового фінансиста у державах, цікавих для його бізнесу.

Міжнародний екологічний рух (наприклад, знаменита організація «Грінпіс» (*Greenpeace*), яка володіє власним потужним медіа-арсеналом, уключно із супутниковим телебаченням, що дає змогу їй самостійно продукувати відеоматеріал про свої акції та швидко передавати його для використання зацікавленим телекомпаніям) сьогодні тісно переплітається із **антиглобалістським рухом**, чиї часто бешкетні акції-протести вже стали традиційними телевізійними кадрами.

Дедалі впевненіше почувають себе як незалежні, але вагомі, актори — **дослідницькі центри** (*think tanks*), які виробляють рекомендації для урядів у сфері зовнішньої політики. Тут слід відзначити часту упередженість і заангажованість, що нерідко перетворюється у спроби отримати повноваження визначати зовнішньополітичні акції. Так, у 2003 р. оприлюднення секретних рекомендацій урядові американської корпорації «Ренд» (*The Rand Corporation*) нанести військові удари по Саудівській Аравії та конфіскувати її величезні банківські активи у США спричинило різкий конфлікт між державами. Восени 2003 р. американський Фонд Карнегі (*The Carnegie Foundation*) розгорнув масштабну пропагандистську кампанію із звинуваченнями у «сталінізмі» та «антисемітизмі» проти Росії та особисто її президента Володимира Путіна через справу компанії «Юкос» олігарха В. Ходорковського, який махінаціями привласнив величезні національні багатства (не можна виключати, що

до такого плану вдасться і В. Пінчук, коли відчує загрозу для свого багатства і становища).

Неодмінно слід відзначити зростання ролі і ваги конкретних **особистостей**, передусім медіавласників, зірок кіно і шоу-бізнесу. Засновник американської інформаційної телемережі Сі-еН-еН (*CNN*) Тед Тернер може бути, без перебільшення, взірцевим і гідним наслідування прикладом особистої участі у вирішенні міжнародних справ. Його світового масштабу акції (Ігри доброї волі) на поліпшення відносин між США та СРСР, пропаганда і матеріальна підтримка ООН, причому, без задоволення власних політичних амбіцій, — є красномовними доказами служіння глобальним людським інтересам. Утім, принциповість і незалежність фактично коштували йому втрати бізнесу. У 2002 р. після критичних заяв Т. Тернера щодо ізраїльської політики, його усунули з керівної посади в корпорації.

Поваги заслуговує і масштабна благодійна діяльність ірландського співака Боно, який опікується хворими на СНІД в Африці.

Дедалі активніше національні уряди та міжнародні організації (проект «Посол доброї волі ООН») залучають знаменитостей для влаштування акцій, передусім таких, які мають на меті завдяки участі «зірки» привернути до них увагу широкої громадськості до певної події та зібрати благодійні внески на певний соціальний, а то й політичний проект. Цей ефективний прийом вимагає тверезої оцінки і попередніх розрахунків. Слід бути свідомим, що нерідко «зіркою» керують суто меркантильні інтереси — зовсім не є секретом кошторис участі, наприклад, французької кіноакторки Катрін Денюв або гонорар плюс переліт особистим літаком для французького актора Алена Делона, отримавши які, він охоче розповідало на прес-конференції, — що замовник є його великим другом (як у випадку із кандидатом у президенти Росії генералом Олександром Лебедем). Зрозуміло також, що такі «заробітчани» підходять для короткотермінових та одноразових акцій. Недбала фраза із вуст «зірки» може зіпсувати, а то й звести нанівець всю акцію. Наприклад, запрошений організаторами програми «Дружина Президента — дітям України» на відкриття дитячого будинку британський співак Стінг на прес-конференції заявив, що нічого не знає про Україну. Таке визнання свого невігластва спантеличило журналістів і змусило їх поставити згодом у своїх репортажах резонансне запитання: що заважало йому дізнатися про країну, до якої він їхав?

Прикладом невдалого добору «зірки» можна вважати запрошення на прийняття у Білому домі

з нагоди першого державного візиту президента Леоніда Кучми до США у 1994 р. американсько-го поп-співака Майкла Болтона (за ініціативою, слід зазначити, американської сторони, яка на-чебто з'ясувала його українське походження). Пізніше його присутність дала можливість деяким американським ЗМІ глузувати, що, мовляв, візит був «по-королівськи обставленим» (програма «60 хвилин» телемережі Сі-Бі-еС). Конфуз полягав у тому, що Майкл Болтон не має жодного відношення до українства. Анекдотичності додавала й та обставина, що у 1983 р. він перетворився у Болтона із Бологіна, оскільки був невдоволений тим, що його ім'я «звучить дуже поросійськи». Не принесла моральних дивідендів і та обставина, що напередодні Болтона викрили на плагиаті і рішенням суду зобов'язали сплатити 5 мільйонів доларів.

Спокуса залучувати знаменитостей до зовнішньополітичних акцій небезпечна небажаними наслідками, непередбачуваністю «людського фактору». До середини 1990-х великий особистий внесок у справу обізнаності про молоду українську державу серед американської та загалом світової громадськості зробила фігуристка Оксана Баюл. На жаль, не витримавши тягара слави, Оксана згодом опинилася у центрі гучного скандалу через автомобільну аварію та пияцтво. Перебіг суду і винесення вироку були провідною темою американських ЗМІ. Потім, виправдовуючись у найпопулярнішому телешоу «Опра», Оксана заявила, що вона взагалі росіянка, а ті, мовляв, не уявляють життя без спиртного... Такий невдалий жарт викликав глибоке розчарування в українській громаді, а Оксана так і не змогла повернути собі зірковий статус.

Водночас слід визнати, що багатообіцяючі з огляду на поліпшення іміджу України та поінформування світової аудиторії можливості часом просто ігнорують. Навіть в Україні залишилася практично непоміченою заява відомого американського актора і режисера Мела Гібсона, який в інтерв'ю респектабельному виданню «Ридерз дайджест» наголошував на обов'язку всього світу пам'ятати і вшанувати багатомільйонні жертви українського народу під час Голодомору 1932–1933 рр. Мало того, ця заява хронологічно майже збіглася із драматичними зусиллями української дипломатії для визнання Генасамблеєю ООН Голодомору як геноциду проти українського народу. На жаль, ніхто з українського боку не виявив ініціативи щонайменше скласти подяку одному із найпопулярніших митців у світі за його щирі слова, не кажучи вже про цілком доречне офіційне запрошення мит-

цеві відвідати Україну в межах спеціально підготовленої для нього — як для почесного гостя програми.

ЗМІ в системі міжнародних відносин

Повернімося до вже згаданої книги Б. Коена, в якій він на початку 1960-х нарікав, що ЗМІ свідомо ігнорують міжнародну тематику і висвітлення зовнішньополітичної діяльності. Ще однією причиною такого становища, крім обмеженого кола учасників цієї діяльності — «невеличкої політичної еліти», Б. Коен справедливо вважав незацікавленість аудиторії — згідно з американським медійним терміном — у споживанні такої інформації.

Майже через тридцять років по тому інший американський дослідник Патрік О'Геффернан у низці публікацій проаналізував різючі зміни і узагальнив функції, які ЗМІ відіграють у зовнішній політиці на сучасному етапі [11]. Передусім, **технологічна революція в інформаційних ЗМІ створила дійсно глобальну аудиторію**. Завдяки супутниковому телебаченню і прямим телетрансляціям, глядачі у різних куточках світу відчули себе причетними до подій, які відбуваються за тисячі і тисячі кілометрів від них. Мало того, міжнародна тематика стала комерційно вигідною, оскільки внаслідок глобалізаційних процесів регіони світу стали тісно пов'язаними в економічно-фінансовій площині.

По-друге, **ЗМІ презентують і ставлять на порядок денний громадського обговорення глобальні проблеми**, якими є охорона навколишнього середовища, заборона зброї масового знищення, СНІД, біженці, наркобізнес. Кількість цих проблем постійно зростає, і сьогодні ми можемо із повним правом доповнити цей список О'Геффернана новими глобальними проблемами: права людини, етнічні збройні конфлікти і горезвісні «етнічні чистки», по суті акти геноциду, нарешті, міжнародний тероризм, байдуже, якою личиною він прикривається — релігійною, ідеологічною тощо.

По-третє, **ЗМІ є ексклюзивним джерелом і миттєвим передавачем інформації**.

Зрозуміло, що жодне зовнішньополітичне відомство не може дозволити собі утримувати матеріально-технічну інформаційну базу, якою сьогодні володіють більш-менш поважні телерадіокорпорації. Це призвело до того, що уряди стали залежними від ЗМІ споживачами інформації, покладаючись на її достовірність та компетентність і добросовісність працівників ЗМІ. Інша річ, що такі очікування не завжди справджуються. Серія недавніх скандалів у таких поважних американських виданнях як «Нью-Йорк

Таймс» і «Ю-С-Ей Тудей», коли журналісти свідомо фабрикували свої репортажі про актуальні політичні і міжнародні події, свідчать про це.

На жаль, порівняно молода українська міжнародна журналістика теж уже має ганебний тягар подібних фабрикацій. Так, 2002 року у пресі з'явилося інтерв'ю журналістки телеканалу «Інтер», яка, як було презентовано, спеціалізується на роботі в «гарячих точках» планети. Її опис ситуації у Південно-Африканській Республіці, де вона побувала у пошті Президента України для висвітлення його участі в самміті ООН у Йоганнесбурзі, виглядав так: «Нетрі, колючий дріт, бетонні паркани. І жодного білого на вулицях!.. Знаєте, як негри мстять білим за режим апартеїду? Набирають у шприц інфіковану (СНІДом, наприклад) кров і ходять із ним по вулиці, щоб за першої нагоди вколоти кому-небудь із білих і зарізати його... Білі почали масово виїжджати — просто немає іншого виходу. У результаті, за рівнем життя ПАР швидко зрівняється із найзлиденнішими країнами Африки» [12]. Ця публікація викликала негайну реакцію Посла ПАР в Україні. Листи із запереченням такого брехливого викладу до редакції надіслали громадяни цієї країни, які працюють в Україні. На жаль, ані медіум, ані журналістка не спромоглися адекватно відреагувати (тобто попросити вибачення) на ці справедливі скарги.

Без перебільшення, прямі телевізійні трансляції операції «Буря в пустелі», збройних заворушень у Москві 1993-го, висадка миротворців у Сомалі, війна НАТО проти Югославії, нарешті американсько-британська військова кампанія в Іраку змушували уряди різних країн стежити за цими подіями через телепередачі.

Тривалий ексклюзив американської Сі-еН-еН на прямі трансляції породив дещо гіркий вираз: «Якщо цього не показало Сі-еН-еН, це значить, що цього не було взагалі». Тому виправданими видаються звинувачення на адресу глобальних ЗМІ у нехтуванні висвітлення важливих подій, через що уряди і громадськість не можуть вчасно і адекватно відреагувати на кризову ситуацію. Принаймні, такі звинувачення можна підтвердити вже одним фактом трагедії в Руанді у 1994 р., коли міжетнічна різанина, яка позбавила життя близько мільйона людей, тривалий час просто ігнорувалася.

Війна в Іраку в 2003 р. засвідчила появу нових глобальних медіа, вперше, не американських і західноєвропейських. Діяльність панарабських телекомпаній «Аль-Джазіра» та «Аль-Арабія» завдали серйозного удару по монополії американських ЗМІ на висвітлення глобальних подій.

По-четверте, **ЗМІ визначають порядок денний для обговорення і прийняття рішень урядом у сфері зовнішньої політики.**

За дослідженням О'Геффернана, 83 відсотки опитаних американських урядовців відповіли ствердно на питання, чи пригадують вони випадок, коли б журналістське повідомлення суперечило офіційному і коли б його ефект був настільки потужним, що призвів до змін у політиці.

П'яте, **мас-медіа служать сигнальною системою, якою користується уряд для поінформування про свої дії уряду іншої держави.**

Звернення американського президента під традиційною назвою «Про становище в країні» вже тривалий час сфокусовані не стільки на власних американських проблемах, скільки на поясненні цілей і оголошенні дій США на міжнародній арені. Лідер Лівії Муамар аль-Кадафі, сам факт появи якого в мас-медіа уже свідчить про оголошення важливого рішення, не без патетики визначає свої відносини із ЗМІ: «Я розглядаю пресу як передавач між мною та світом, щоб сказати людям правду» [13].

По-шосте, **національні ЗМІ можуть бути використані іноземними урядами для впливу на зовнішній курс країни.** За опитуваннями О'Геффернана, 91 відсоток американських урядовців висловили переконання, що іноземні уряди використовують власне американські мас-медіа, особливо телебачення, для впливу на формування зовнішньої політики США. З них половина вважала, що цей вплив є ефективним.

Слід відзначити, що глобальна проблема тероризму дала початок такому явищу як **теледипломатія** (термін О'Геффернана). Першим випадком теледипломатії стало захоплення ісламськими радикалами персоналу американського посольства в Тегерані 1979 року. Америка та Іран за обставин повного розриву відносин не мали традиційних засобів комунікації. І тому телебачення стало єдиним каналом, через який США та проголошена Ісламська Республіка Іран вели переговори про умови звільнення заручників. Кількома роками пізніше в Лівані у такий же спосіб велися переговори про звільнення американських заручників радикальним рухом «Хесболла». Відомо, що кореспондент американської телемережі Сі-Бі-еС в Бейруті щоранку телефонував речнику «Хесболла» із запитанням: «Чи є у вас що сказати президенту Рейгану?» На кожен таку заяву миттєво реагував Білий дім, відповіді якого негайно транслиювалися мас-медіа.

Теледипломатія між США та Іраном повторилася в січні 1998 р., коли іранський президент Мохаммад Хатамі в інтерв'ю американській телемережі Сі-еН-еН звернувся до Америки з пропо-

зицією почати культурний діалог між народами. Це звернення викликало миттєву реакцію керівництва США, яке у заявах-відповідях підтримало ідею відновлення контактів.

Якщо О'Гейффернан відзначав роль ЗМІ у презентації неурядових організацій та забезпеченні їхнього впливу на державну політику, то події останніх років дають підстави стверджувати, що **мас-медіа представляють світовій спільноті новоутворені держави, які прагнуть отримати повне міжнародне визнання.**

Ілюстрацією цієї тези є прагнення нових держав на території колишнього Радянського Союзу, колишньої федеративної Югославії утвердитися як у самих світових мас-медіа, так і через них — в очах світової спільноти як нових рівноправних суверенних держав.

Американська публічна дипломатія: чесноти і гріхи

Вимоги зробити дипломатію відкритою для громадськості — для її обізнаності, оцінок, схвалення, або навпаки, засудження з'являються з розвитком буржуазного парламентаризму іще на початку XIX ст. У 1809 р. глава австрійського уряду князь Клеменс Меттерніх визнав, що «громадська думка є найпотужнішим посередником, і як релігія, проникає в найпотемніші кутки». А прем'єр-міністр Великої Британії Джон Темпл Палмерстоун переконував так: «Громадська думка сильніша за багнети» [14, с. 133].

Як відомо, месіанську роль Америки у світі визначив її президент Вудро Вільсон у 1919 р. Він також заклав підвалини проголошеної ним **відкритої дипломатії**, «більш цільової, яка базується на такому ж високому кодексі честі, який ми вимагаємо від окремих осіб» [15, с. 41].

Саме моральний імператив спричинив і наступний перехід від відкритої до **публічної дипломатії**, формування доктрини якої відносять до періоду президентства у США Джиммі Картера (1977–1981), який оголосив підвалиною своєї зовнішньої політики боротьбу за права людини будь-де у світі.

Публічну дипломатію в американському варіанті визначаємо як цілеспрямовану і різнобічну інформаційно-роз'яснювальну діяльність на підтримку дружніх режимів, суспільних інститутів, що поділяють американські цінності, засіб формування позитивної до політики США громадської думки за кордоном та важіль впливу на прийняття державних рішень, які відповідають американським інтересам.

Водночас, як слушно зауважують Т. Зонова, Б. Гуменюк, О. Щерба та інші науковці, публічну дипломатію не слід ототожнювати з прямою,

іноді агресивною пропагандою, приклади якої ми знаємо з минулого.

Доречніше говорити про публічну дипломатію як комунікаційний процес переконування, в якому застосовують прийоми публік рилейшнз.

Утім, практика свідчить, що американська публічна дипломатія не цурається і прийомів відвертої т. зв. «чорної пропаганди», тобто брехні і фальсифікацій, передусім, у кризових ситуаціях. Варто згадати скандал під назвою «Вбивство немовлят», коли під час масованої інформаційної кампанії, спрямованої проти Іраку внаслідок окупації ним Кувейту у 1990 р., в американських ЗМІ широко висвітлювалося свідчення в Конгресі США заявленої кувейтської біженки, яка розповідала про масове вбивство іракськими вояками немовлят у шпиталі. Згодом виявилось, що «біженкою» і «очевидницею» виявилася дочка посла Кувейту у США, а всю історію придумало американське PR-агентство «Гілл енд Ноултон» (*Hill & Knowlton*), яке очолював Крейг Фуллер, особистий приятель американського президента Дж. Буша-старшого. У 2003 р. під час воєнної кампанії проти Іраку Пентагон широко оприлюднив відеосюжет «Порятунок рядової Джессіки Лінч», яку начебто визволили із іракського полону, де американка зазнала тортур. Ця історія теж виявилася сфабрикованою — поранена Дж. Лінч насправді перебувала у цивільному шпиталі, де її лікували іракські лікарі.

На самому початку американська публічна дипломатія трималася «білої пропаганди» (тобто акцентування позитиву і дозована критика, або відсутність такої), для чого було суттєво зміцнено Інформаційне агентство США (*USIA*), яке на 1981 рік мало мережу із 203 представництв у 126 країнах. А радіостанція «Голос Америки» поновила повномасштабне мовлення навіть на країни Західної Європи, тобто на своїх союзників. Мету таких кроків не приховували: американська адміністрація прагнула розуміння і сприйняття (схвалення) її дій не лише урядами інших держав, а й громадськістю цих держав, яка б мала вплинути на політику власних урядів.

У 1995 році американська адміністрація розглядала план злиття в одну службу радіостанцій «Голос Америки» та «Свобода — Вільна Європа», спричинений бажанням зекономити кошти, також через припинення за непотрібністю мовлення «Свободи — Вільної Європи» на деякі країни Східної Європи, які вже вважалися остаточно демократизованими (Польща, Чехія, Угорщина, згодом й інші).

Натомість, обсяги мовлення на Росію тільки зростали, передусім, це було пов'язано із війною

в Чечні, точніше, негативним ставленням США до російської політики у цьому бунтівному регіоні. Згодом стався помітний конфлікт між Росією і США через американське рішення розпочати мовлення «Свободи» чеченською мовою.

На початку 2004 р. у Вашингтоні вирішили вдвічі скоротити обсяги мовлення української служби «Голосу Америки». Але подальші події в Україні (проблеми із мовленням «Радіо Свобода») переконали американський уряд відмовитися від цього скорочення.

Окрім застосування власних медіа-ресурсів, американська публічна політика реалізується через низку культурних і освітніх проєктів. Надання можливостей молоді навчатися у США розглядають як важливий чинник формування позитивного ставлення до Америки. Показово, наприклад, що в період охолодження міждержавних відносин США та Саудівської Аравії американське посольство в цій країні активізувало свою діяльність на заохочення молодих саудитів навчатися у США. На спеціально влаштованому для преси прийомі з поїданням барбекю генеральний консул запрошував усіх бажаючих відвідувати ресурсний центр у консульстві [16].

Персональне навантаження покладається на самих дипломатів, які мають виявити свої ораторські і полемічні здібності у публічних презентаціях і дискусіях.

У спеціальній доповіді групи експертів, підготовленій для Державного департаменту США у 2000 р., містилася наступна рекомендація: «Держдепартамент та посольства повинні розширити свої контакти: консультиватися і укладати угоди з неурядовими організаціями і науковою громадськістю. Потрібно заохочувати послів зав'язувати активний діалог із мас-медіа і громадськістю». В інструкції американським послам прямо ставиться в обов'язок «провокувати дискусії із найактуальніших питань у країні перебування» [14, с. 142–143].

Звідси стає зрозумілою надзвичайна вокальність послів США, які часто для оголошення жорсткої позиції свого уряду використовували нагоду публічного виступу в університетах із залученням великої кількості репортерів.

Слід зупинитися і на такому важливому аспекті, а хто саме представляє інтерес для американської дипломатії, коли йдеться про громадськість?

Передусім, ті, яких ми називаємо «моральні авторитети» (з англійської «ті, хто формує громадську думку» — *opinion makers*), тобто особистості з академічної, освітньої, культурної сфер, мистецтва, шоу-бізнесу, яких добре знають і поважають у суспільстві, до думки й оцінок яких прислухову-

ються. Їхнє завдання — передавати і інтерпретувати необхідну інформацію, а також вже запропоновані для некритичного сприйняття судження і оцінки американської політики загалом та конкретних дій американської адміністрації. Таку відібрану групу ще часто називають «агентами впливу» [14, с. 124].

Посилена увага приділяється засобам масової інформації. Показово, що ця робота персоніфікована: вона ведеться не із пресою взагалі, обмежуючись, скажімо, розсилкою прес-релізів за довгим переліком редакційних факсів та електронних скриньок, це систематична робота із визначеною групою працівників мас-медіа. Хто складає цю групу? Менеджери засобів масової інформації, у чий компетенції реалізація редакційної політики, зокрема, прийняття рішень щодо подачі інформації (головні редактори, редактори відділів, продюсери), провідні оглядачі, коментатори, репортери, які мають авторитет і репутацію, зі спеціалізацією у таких сферах як внутрішня і зовнішня політика, оборона, економіка.

В останні роки помітною стала пряма фінансова допомога, яка надається американським посольством в Україні за програмою підтримки незалежних ЗМІ і в столиці, і в регіонах. На веб-сайті посольства розміщена інформація про умови конкурсу.

Фінансові вливання здійснюються і Агентством міжнародного розвитку США (*USAID*), часто у співробітництві з приватними американськими фондами — Фондом «Відродження» (Дж. Сороса), Фондом «Євразія».

У результаті на веб-сайтах багатьох українських видань є повідомлення такого змісту: «Сайт адмініструється за підтримки...» із зазначенням американського урядового або приватного донора.

Слід бути свідомим того, що така матеріальна допомога позначається на редакційній політиці, коли власники і менеджери змушені брати до уваги або прораховувати майбутню реакцію донорів на критичний виступ щодо американської політики.

На правах анонімності і редактори інших видань засвідчили, що працівники посольства у м'якій формі, але виразно давали їм знати, які статті їм були «неприємні» своєю критичною позицією.

Виклики Інформаційної Доби для української дипломатії

Навіть поверховий огляд практичної діяльності української дипломатії в інформаційній сфері дає усі підстави для твердження, що поступово інформаційна складова здобуває пріоритетні позиції в цій діяльності. Про це свідчать

нормативні документи Міністерства закордонних справ [10, с. 121], які саме останнім часом стали вокальними і видимими завдяки професійній роботі прес-служби. Спостереження за роботою дипломатів і спілкування зі слухачами Дипломатичної Академії при МЗС України зміцнюють враження, що українські дипломати опановують навички сучасного публік рилейшнз роботи із пресою і комунікацією із сегментованою та цільовою аудиторією.

З'явилися серйозні і глибокі методологічні розробки з проблематики інформаційно-роз'яснювальної діяльності українських дипломатичних представництв. Зокрема, змістовні аналіз набутого досвіду і практики дипломатії інших держав, а також практичні рекомендації містяться у розділах праць В. Сардачука і О. Кулика, Б. Гуменюка і О. Щерби. Так, Б. Гуменюк і О. Щерба влучно відзначають світову тенденцію перетворення посольств на «підприємства з менеджменту інформації» [17, с. 187]. Британський науковець Р. Дж. Фельтхем взагалі називає сучасного посла «PR-агентом» [18, с. 142].

Отож, виглядає зайвим переконувати на користь системної підготовки і перепідготовки фахівців для інформаційної сфери у сучасній дипломатії. Адже сьогодні публік рилейшнз загалом є надзвичайно динамічною галуззю, яка охоплює політичну, економічну, технологічну і соціально-культурну сфери.

Водночас слід вказати на надзвичайну обмеженість матеріальних і людських ресурсів для такої повноцінної діяльності української дипломатії. Оперуючи більш ніж скромними коштами і персоналом, їй доводиться обмежуватися короткотерміновими PR-акціями (медіа-події, медіатури, випуск тематичної відео-, аудіо- і друкованої продукції). Ця обмеженість розуміє контраст з потужною роботою дипломатії інших держав. Для порівняння: у посольстві Ізраїлю у США є відділи зв'язків із Конгресом, прес-служба, відділ міжрелігійних відносин і навіть бюро лекторів, яке пропонує зацікавленим виступи 50 експертів (університетські викладачі, журналісти, дипломати) із найрізноманітніших тем – від історії і археології до питань оборони і світової економіки. А веб-сайт посольства працює в режимі інформаційного агентства.

Не можна не обійти увагою розпорошеність і відсутність координації дій різних урядових і громадських організацій, які реалізують проекти на поліпшення іміджу України у світі. У цьому плані досвід інших держав, зокрема Польщі, свідчить про ефективність загальної координації такої діяльності з боку Міністерства закордонних справ.

Джерела

1. Arab News, 07.01.05.
2. Нові концепції для оцінки стану десократичного розвитку. Доповідь Політичного комітету Парламентської Асамблеї Ради Європи від 17 вересня 2004 р. Док. № 10279. Доповідач Андриан Северін (Румунія)// New concepts to evaluate the state of democratic development. Doc. 10279. 17 September 2004. Report of PACE Political Affairs Committee/ Rapporteur: Mr Adrian Severin, Romania, Socialist Group.
3. Цит. за: <http://www.washingtonjewishweek.com/localstory.php?/wjw2/318541130297137.bsp>
4. Див., зокрема: Слісаренко І. Ю. Публік рилейшнз у системі комунікації та управління: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2001.
5. Цит. за: Р. Дж. Фельтхем. Настольная книга дипломата. — 3-е изд. — Мн.: Новое знание, 2002.
6. Див.: Cohen, B., 1963: The Press and Foreign Policy, Princeton, NJ: Princeton University Press.
7. Mills, Greg, 2000: The Wired World. South Africa, Foreign Policy and Globalisation, The South African Institute of International Affairs, P. 25.
8. Cutlip, Scott M., Center, Allen H., and Broom, Glenn M., 1994: Effective Public Relations, 7th Edition, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.
9. Ключников Б. Ф. Исламизм, США и Европа: Война объявлена! — М. Изд-во Эксмо, 2003.
10. Сардачук П. Д., Кулик О.П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи: Навч. посіб. — К.: Україна, 2001.
11. Див.: O'Heffernan, P., 1991: Mass Media and American Foreign Policy: Insider Perspectives on Global Journalism and the Foreign Policy Process, Norwood, NJ: Ablex
12. Теленеделя. — 2002. — 11–17 листоп.
13. Цит. за вебсайтом <http://www.mathaba.net/info/>
14. Цит. за: Зонова Т. В. Современная модель дипломатии: истоки становления и перспективы развития. — М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003.
15. Цит. за: Киссинджер Г. Дипломатия. Пер. с англ. В. В. Львова/ Послеслов. Г. А. Арбатова. — М.: Ладомир, 1997.
16. Arab News, 16.01.04.
17. Див.: Гуменюк Б. І., Щерба О. В. Сучасна дипломатична служба: Навч. посіб. — К.: Либідь, 2001.
18. Р. Дж. Фельтхем. Настольная книга дипломата. — Изд. 3-е. — Мн.: Новое знание, 2002.

Після спаду хвилі заперечення марксизму як вчення, «відповідального» за жахи тоталітарної минувшини, ставлення до філософії Маркса у вітчизняному науковому співтоваристві набуло вираженого біполярного характеру. У науковців, професійне становлення яких відбувалося під час підйому «антимарксистського критицизму», не викликає інтересу ця архаїчна, на їх погляд, концепція, надто затаскана у вигляді ідеологеми і цікава хіба що історикам філософії, а до того ж, вочевидь, неглибока порівняно з кумирами сьогоdnішнього дня – тим же Ніцше, Гайдеггером або Гуссерлем.

З іншого боку, у тих, для кого гіперкритичне ставлення до Маркса було лише даниною своєрідній антитоталітарній моді, простежується інерційне повернення до власних «першоджерел», зручних і єдино правильних, оскільки свого часу освоєних і зрозумілих. У викладацькій діяльності таке повернення характеризується нав'язуванням студентству старих заідеологізованих схем, життєздатних (безвідносно до їх оцінки) у часи їх панування і цілком мертвих в нинішній реальності. Водночас і відроджені прибічники марксистських ідеологічних схем, і їхні світоглядні антагоністи демонструють відсутність неупередженого погляду на філософію Маркса. Відтак у вітчизняній філософській літературі і донині існують серйозні дослідницькі роботи, за допомогою яких було б здійснене переосмислення філософської спадщини Маркса з позицій сучасного світу. Філософія Маркса вимагає вивільнення її від нав'язаних його сучас-

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФІЛОСОФІЇ МАРКСА

*Тетяна МЕТЕЛЬОВА,
кандидат філософських
наук, доцент,
завідувач кафедри культу-
рології
Українсько-Арабського
інституту
міжнародних відносин
імені Аверроеса*

никами і послідовниками ідеологічних тлумачень і виявлення тих смислових і ціннісних аспектів, які не втратили актуальності неперехідних філософських істин, які щораз виявляють свою невичерпну багатомірність і полісемантичність. Такі світоглядні відкриття специфічного зрізу буття, що фіксують ціннісну аксіоматику певного хронотопу і вже тому не спростовуються подальшим розвитком світоглядної думки, присутні у роздумах кожного мислителя світової філософської скарбниці. І Маркс тут не виняток. Ця робота – спроба

виявлення тих неперехідних і суголосних сучасних складників філософії Маркса, які, на жаль, не знайшли належного відображення у сучасній вітчизняній літературі. Експлікація тих складників була безсумнівним здобутком вітчизняних науковців-шістдесятників.

Пізній радянський марксизм у найкращих своїх зразках, культивованих, зокрема, Київською філософською школою, не був лише формальною даниною обов'язковим ідеологічним приписам. Розвиток філософської думки не тільки в оболонці марксистських догм, а й на ґрунті автентичної філософії Маркса (і розвиток цілком суголосний окресленим ХХ століттям світовим тенденціям) уможлилювався імпліцитно уміщенням у самій марксистській концепції антропологічним потенціалом. Драматизм філософської спадщини Маркса зумовлений саме цим – внутрішньою напругою суперечності між глибинною антропо-

логічною орієнтацією, та не менш фундаментальним для неї системним ґрунтом.

Конструюючи власну модель людини, людського, Маркс, як і його попередник у галузі ствердження системного підходу — Гегель, опирався на віднайдену останнім закономірність: ніщо не фіксується у статичності до того, як воно виникне в динаміці. Проте Гегель, свідомо віддаючи пріоритет ідеальному, ототожнював «ейдос людського», — розшукувану інформаційну основу феномена соціального, з мисленням як самодостатнім (у тому був відчутний залишок кантівської переконаності в існуванні естетичних і мисленневих конструкцій, іманентних мисленню, трансцендентальний характер існування яких не потребує співвіднесення з зовнішнім світом). Маркс для ствердження тієї закономірності в людському бутті віднаходить такий фундаментальний різновид взаємодії ідеального й матеріального, який водночас був би і наочно-чуттєвим і — динамічним, який існує в русі і через рух. Ним є процес виробництва і передусім «виробництва самого життя», «вид життєдіяльності» [1, с. 9].

Парадоксально, але в пошуках вихідної інформаційної моделі, «динамічного зернятка» соціальності Маркс виявився послідовнішим гегельянцем, ніж сам Гегель. Останній зраджує власному висновку про обов'язковий взаємозв'язок ідеї та її матеріалізації в «інобуттєвому» світі природи: у зверненні до людини, зачарований наближеністю її до царини чистого, ідеального завдяки наявності в неї мислення, Гегель ніби забуває, що йдеться все ще про світ «інобуття», де мислення як вияв ідеї потребує своєї матеріальної феноменації, і зазнає впливу з її боку, зі світу речовинно-статичних речей, у якому лише й існує людина.

Маркс пам'ятає про цю закономірність, і саме це змушує його щиро вважати себе матеріалістом. Він, принаймні у ранній період творчості, попри проголошення матеріалізму власною засадничою позицією, виходить з «реального життєвого процесу», зі спілкування, відношення між людиною й світом, людиною й людиною. А це докорінно змінює сенс поняття матеріального, матерії. Матеріальним у використанні цього поняття Марксом стає все те, що існує об'єктивно стосовно кожної окремої людини і може бути нею чуттєво сприйнятим. Щоправда, сюди не потрапляють явища явно ідеального гатунку — мисленнєві й духовні витвори; отож, світ думки й духу оголошується похідним.

Звичайно, з погляду Гегеля таке ставлення до думки і справді є матеріалістичним. Але з позиціями французьких матеріалістів чи радянських адептів марксизму Маркса ріднить лише визнання вторинності народжених людським розумом ідей щодо чогось іншого. А от у розумінні, чим є первинне, вихідне, — вони полярно протилежні. Для класичного матеріаліста ставлення є похідним, динаміка «виробляється» статикою. Для Маркса, як і для Гегеля, — початковою є сама динаміка, стосунки, адже спосіб виробництва — це «найбільшою мірою... певний спосіб діяльності певних індивідів» [1].

Динамічна структура комунікації визначає особливості світобачення цієї епохи — так звучала б у «перекладі» сучасною мовою основоположна світоглядна теза марксизму: «якою є життєдіяльність даних індивідів, такими є й вони самі» [1, с. 21], а суспільне буття визначає суспільну свідомість.

Достовірність засвідчують не лише тексти рукописів, а й зміст загальновідомої «Німецької ідеології», зокрема в тій її частині, де йдеться про діалектику продуктивних сил і виробничих стосунків. Від початку для Маркса продуктивні сили, статус яких проголошується вихідним задля проведення свідомо обраної матеріалістичної позиції, є тотожними з виробничими стосунками, а «спосіб спільної діяльності є «продуктивною силою» [2, с. 515]. Це — одне і те саме, єдиний витвір, лише про перше йдеться, коли той витвір взятий з боку його наочно-тілесного, статичного буття, в другому понятті наголошено на не менш унаочненій, чуттєво сприйнятій його змінності.

Там, де Маркс пам'ятає про власні філософські знахідки, там, де його погляди не редукуються до класичного матеріалізму з властивим йому судженням від підмета до присудка, він залишається неперевершено глибоким мислителем, здатним стверджувати як об'єктивну основу майбутнього суспільного ладу не централізацію засобів виробництва, а вихід людини за межі безпосереднього виробничого процесу. І шкідливість капіталу, який, за Марксом, є лише тимчасовою історичною формою продуктивних сил, їхнім змертвінням, полягає передусім у змертвінні («перетворенні на товар»), у матеріалізації того складника продуктивних сил, яким є знання, вміння, навички людей, які працюють, — речей аж ніяк не матеріальних.

Через послідовну, хоч і не свідому відданість гегелівському положенню про єдність матеріального та ідеального, або, перефразуючи — статичного та динамічного (зауважу, що цей бік марксистської філософії в 70-х роках плідно «розкручував» Е. Ільєнков, нині чомусь незаслужено забутий), Марксу вдається те, на що не спромігся його геніальний попередник. Якщо Гегель поширює кантівську гносеопроблематику до онтологічних обшпирів, то Маркс розширює самі обрії онтології — їй належить людське буття. Його наголос на первинності життєвого, виробничого процесу (як процесу «виробництва самого життя людини») щодо характеру бачення нею «об'єктивної реальності» і відповідного судження про цю реальність уможливорює висновок не лише про історичність людської сутності (цей висновок зроблено вже Гегелем), а й про істотно залежний характер дійсності, світу, в якому діє людина, від творчих, світоворчих можливостей самої людини. Людина в матеріальному світі — таким є принциповий наголос, який робить Маркс як матеріаліст стосовно предмету своєї філософської уваги. У тому наголосі більше антропологічного змісту, ніж здається його послідовникам — «теж матеріалістам». Адже матеріальний світ є історичним, людиною витвореним і водночас об'єктивним світом, який і

лише який вона пізнає, і «безпосередньою чуттєвою природою для людини безпосередньо є людська чуттєвість» [2, с. 257]. Іншого об'єктивного і водночас сприйманого чуттєво світу поза цим, олюдненим, немає. І світ, і його пізнання вже заражені творчою потугою, заражені людськістю.

Після Маркса вже не важко зробити наступний крок — виявити залежність особливостей об'єктивного світу від специфіки інформаційних процесів, які відбуваються в соціумі й формують його, від факту існування людини у світі і її особливого становища серед усіх живих істот, особливого, тому що суттєво одиничного. І феноменологія, і відгалужений від неї екзистенціалізм ХХ століття рушили саме цим шляхом, хоч, звісно, кожен на свій кшталт.

Соціально-політичний складник автентичного марксизму, хоч би як не поцінував його сам Маркс, хоч би як свідомо орієнтував себе на практичні висновки в цій царині, не є тим, що ґрунтував його концепцію. Політична

вимога взяття влади пролетаріатом як умови подолання феномену відчуження — висновок із фундаментальних антропологічних засад його теоретичної конструкції. Згадаймо лишень відоме положення з «Економічно-філософських рукописів 1844 року»: «Поділ праці є політико-економічне вираження суспільного характеру праці в рамках відчуження» [1, с. 23]. Не поділ праці, відтак, призводить до відчуження, а суспільний характер праці в рамках відчуження може виявити і виявляє себе через поділ. І кожен наступний крок у розвитку продуктивних сил людства — способу спілкування, життєдіяльності — щораз об'єктивовано через поглиблення поділу праці. Отож сам феномен соціального, людського як суспільного, колективного уможливорюється значно фундаментальнішим явищем відчуження людини — відчуженням від роду і від себе. Відчуження, таким чином, набуває характеру умови поділу праці, через який і виражає себе її суспільна суть.

Ідеться, ясна річ, не про техніко-технологічний поділ, виявлений у виконанні різними особами різних операцій

із виготовлення якоїсь речі — виникнення такого поділу породжує індустріальну (в термінології Маркса — буржуазну) модель організації суспільства. Ідеться про поділ, якому будь-яке історичне суспільство зобов'язане своїм існуванням, «суспільний поділ праці», конститутивний щодо будь-якої цивілізації. Таким, за Марксом, є поділ на фізичну та розумову працю, за наявності якого суспільство розколюється на дві визначальні верстви — клас безпосередніх виробників та клас носіїв розумової праці. «Поділ праці стає дійсним поділом лише з того моменту, коли з'являється поділ на матеріальну та духовну працю» [2, с. 507].

Як для представника свідомо обраної матеріалістичної позиції, для Маркса розумова праця (індивідуальний аналог феномену ідеального) заздалегідь вторинна, похідна, а отже — непродуктивна, «експлуататорська». Політичний висновок Маркса щодо необхідності насильницького усунення від влади класу представників пара-

зитичної (оскільки похідної) діяльності спричинений безпосередньо його матеріалістичною позицією. Однак як для антрополога, чия антропологічна спрямованість безпосередньо пов'язана з онтологічними переконаннями і впливає з них, для Маркса антилюдськість поділу праці полягає не в тому, що він становить основу для експлуатації людини людиною. Зрештою, експлуатація людини цілком можлива і з боку колективу-суспільства, «общини як всезагального капіталіста», де капітал виступає як «сила всього суспільства» [2, с. 490]. Антилюдськість поділу праці в тому, що нездоланна, структурою самого виробництва спричинена належність людини до певного класу, необхідність здійснювати або фізичну, або розумову суспільно значущу діяльність перетворює її на часткову, не цілісну істоту. В умовах соціально-обумовленого поділу праці, єдність матеріального й ідеального, ту фундаментальну, всезагальну онтологічну єдність, якої, попри свій принциповий матеріалізм,

послідовніше за її речника Гегеля дотримується Маркс, людиною втрачено. Лише «вільна свідома діяльність якраз і становить родовий характер людини» [1, с. 24]. Лише вільна, цілісна людина, у діяльності якої поєднано два онтологічних первня, є людиною. За яких умов вона така? Чи можна подолати згубний розрив?

Можна, — відповідає Маркс, — за умови «знищення поділу праці», відновлення єдності ідеального й матеріального, організаційного і втілювального, розумового й фізичного в людській діяльності. Висновок цілком справедливий, якщо не обмежуватися (як згодом зробив пізній Маркс) останньою бінарною парою понять. Справедливий, якщо під матеріальним замість статичного фізично-тілесного, обов'язково вже втіленого, розуміти сам процес втілювання, реалізації того, що вже з'явилося як план майбутнього, образ-ейдос — у думці чи у вигляді виниклої в комунікації інформаційної моделі. Справедливий, якщо під ідеальним замість індивідуального мисленнєвого (суб'єктивного) розуміти об'єктивно-ідеальне, динамічний у самій людській діяльності існуючий образ-ейдос. Відновити єдність організаційної та виконавчої діяльності — таким мав бути і був висновок Маркса.

Відновлення такої єдності означатиме не лише подолання поділу праці і, відтак, у соціально-політичній царині — подолання класової організації суспільства. Це означатиме також і знищення, «усунення» самої праці, оскільки праця завжди існує лише поділеною. Не праця становить передумову приватної власності і відчуження, генерує і репродукує їх, а відчуження породжує працю як завжди поділену, і приватну власність як наслідок, а вже тоді — засоби такого поділу. Не виникнення праці як такої творить людину — воно творить її тією ж мірою, якою й знищує, а виникнення відчуження породжує феномен праці і з ним — людину. Людина має «відчужитися» від роду, щоб перетворитися на людину, вийти за власні межі, стати чужою стосовно себе, щоб бути людиною. Родова ознака людини передусім і виключно — в її нетотожності роду, в тому, що рід стає для неї чужим. Останній висновок Маркс не робить, його зробить екзистенціалізм і пізня феноменологія. Однак він впритул наближається до нього.

Маркс, попри його величезну увагу до проблем походження людини, не досліджує питання антропосоціогенези: це питання для філософії XIX століття ще не актуальне. Чи, радше, він досліджує його, однак передусім як природничий науковець-матеріаліст, розмірковуючи над матеріальними, природно-фізичними чинниками цього процесу. Тому феномен відчуження, інтуїтивно сприйнятий як визначальний для людини, не експлікується в цьому статусі. І виділені ним різноманітні форми відчуження виглядають радше однопорядковими й дещо довільними. Однак розуміння відчуження від роду як фундаментальної форми в градації всіх форм відчуження, як онтологічної умови виникнення праці (поділеної праці) і, відтак, виникнення людини виразно проступає крізь політекономічну спрямованість текстів раннього Маркса.

Відчуження — характеристика самого процесу втілення ідеального не лише тому, що суб'єктивно-ідеальна думка-образ, яка належить людині, отримує своє видиме буття (як це було в Гегеля), і відтак постає у своїй тілесності протиставленою людині-творцю. За Марксом, усе відбувається з точністю навпаки: феномен суб'єктивного ідеального (свідомості — мислення — розуму) може народитися й народжується, може зматеріалізуватися й матеріалізується завдяки об'єктивно існуючому відчуженню людини від роду, існуванню роду як зовнішнього, чужого, не наданого людині від початку, як родової діяльності, винесеної за межі людини і панівною над нею (діяльністю). Лише дія людини-індивіда, примушваного до неї чимось, що не є ним самим, дія зумовлена, «нав'язана» зовнішньою силою родового життя і не генерована особистими потребами індивіда, здатна забезпечити нетотожність особи й роду, їх розбіжність і протистояння. Здатна забезпечити й необхідність привласнення роду задля власного існування, привласнення у формі оволодіння способом дії і вже тому й потім — у формі свідомості. Соціальне життя людини і є життям у стані відчуження, коли спосіб діяльності є тим єдиним об'єктивним зовнішнім світом, який, наочний і чуттєвий (і тому матеріальний!), є водночас ідеєю-ейдосом, винесеною за межі свого тілесного носія. «Мислить» — живе і діє — рід. Людина — лише виконавець родового «думання-життя». І в цій розірваності, у тому «поділі праці» народжується-уможлиблюється сама праця. «Моя загальна свідомість є лише теоретичною формою того, живою формою чого є реальна колективність, суспільність» [2, с. 508]. Оволодіння родом через відчуження від нього — таким є шлях соціальності, шлях виникнення, становлення й існування історичної людини.

Тому подолання відчуження і привласнення людиною свого роду матиме характер завершення історії і вихід за межі історії в обшири буття, ширші за соціальне життя. Таке повернення роду можливе лише як «зняття» всієї родової універсальності одиничною людиною, як вихід за межі історично людського. Тут Марксове вчення про людину набуває очевидної суголосності ніцшеанській ідеї надлюдини, конститутивною ознакою якої є необмежене самоврядування. Усе, що примушує, є аморальним. Моральне, насправді людське — лише самочинне, є возз'єднанням встановлення належного, образу бажаного майбутнього, ідеї та їх вільної реалізації.

Комунізм завершує передісторію людства, — напише Маркс, ніби випереджаючи Ніцше, Надлюдина якого теж дорівнювала Людині, цілісній і тому — справжній людині за визначенням, котра вперше в історії нарешті ставала такою і тим завершувала історію недолучини. Суть людини — це сукупність суспільних стосунків, — скаже Маркс. І буде правий, якщо згадати, що втрата цієї «сукупності» започатковує саму людину і сукупність цю, втрачену на початку шляху олюднення. По-перше, потрібно її повернути (процес такого повернення Маркс і поійменує комунізмом). І, по-друге, таке повернення, ло-

калізоване в майбутньому, означатиме подолання самої історичної людини, як розірваної, самовідчуженої істоти, «розв'язання суперечки між існуванням і суттю, між опредмечуванням і самоутвердженням, між свободою і необхідністю, між індивідом і родом» і вперше — народження Людини як родової, тобто — самоврядованої, самочинної.

То як можлива Людина, що долає своє відчужене передісторичне існування? Як істота цілісна й світотворча, яка у власній одноосібній діяльності знімає все багатство родової діяльності в єдності ідеально-організованої й матеріально-втілюваної її іпостасей. Відповідь можлива на шляху виходу за межі виробничого процесу, за межі праці, — скаже Маркс, — виходу у світ творчості, креативного буття.

Однак обрана домінанта чуттєвого буття людини моволою спрямовувала творця однієї з найцікавіших і найглибших антропологічних філософем у бік отождивлення чуттєвого з речовинно-статичним, усталеним. Отож привласнення-оволодіння універсальним родовим (суспільним) буттям людини постійно підмінювалося оволодінням способами предметного ставлення до світу, предметного творення як витворення предметів, як виробництва, яке обов'язково пов'язане з витратою фізичних (тому що — тілесно- «чуттєвих») зусиль. Звідси й знаменита енгельсівська формула «цілісної людини»: «зранку — біля станка, після обіду — в полі, а ввечері — поетична творчість». Звідси й вимога «експропріювати експропріаторів», і, формально усупільнивши власність, по-перше, забезпечити доступ до її виробничого вживання всім учасникам виробничого процесу. І, по-друге, уможливити тим причетність кожного з «безпосередніх виробників», представників втілювальної, фізичної праці до організації «способу життя», до «ідеально-динамічної» сторони соціальності.

А як же по-іншому здолати поділ праці в умовах збереження обов'язкової вмонтованості людини у виробничий процес в епоху машинного виробництва, яка, демонструючи її мешканцям бурхливий розвиток-ускладнення-вдосконалення техніки й технології, і не натякала на здоланність того розвитку, що тягнув за собою, згідно з висновками самого Маркса, лише зростання поділу праці? Як же інакше, коли всупереч власним — таким дивовижно глибоким і продуктивним ідеям щодо неунікної єдності ідеального (організаційно-динамічного) й матеріального (втілювального-предметного) пріоритет залишався за другим? Лише «продуктивні сили», втілені, маніфестовані, устатичнені в знаряддях праці, які сприймаються цілком чуттєво, силовим, сказати б, чином, розвиваються, саморозвиваються, а «виробничі стосунки», які не мають матеріально-речовинного відповідника, можуть лише гальмувати цей саморозвиток, — переконує себе й послідовників Маркс-матеріаліст. Лише суспільство як ціле, як система здатне до розвитку, — переконує себе й adeptів Маркс-системник. І, цілком у згоді з вимушеним висновком не меншого системника Гегеля,

підсумовує, що людина є сукупністю суспільних стосунків: людина й існує (справжня людина, висловлюючись мовою Гегеля) лише тією мірою, якою вона тотожна цій сукупності. Отож одинична людина — лише незначний епізод у переможному поступі людства історичним шляхом. Та сама одинична людина, незбіг якої з родовою суттю і уможливив феномен людини. Системник-матеріаліст Маркс вступає, таким чином, у полеміку з Марксом-антропологом. І перемагає.

Однак перемога та видається пірровою. Не лише соціальні експерименти, здійснені послідовниками Маркса-системника — «теж матеріалістами», більш ніж переконливо засвідчили антилюдськість соціальних систем, побудованих згідно з висновками, до яких призводило наслідування системницькому складнику марксистської філософемі за нехтування складником антропологічним, а й подальший розвиток того ж антропологічного змісту, здійснюваний часом свідомо (як от у франкфуртців чи екзистенціалістів), іноді — отримуваний як побіжний результат цілеспрямованого відкидання й заперечення марксової філософії, свідчив: окрема людина за всієї її позірної випадковості і «незначної» одиничності є чимось неусувним з «родового буття». Неусувним, бо завжди перебуває за дужками, і через свою трагічну одиничність, нетотожність родові людина завжди трохи більша навіть за бажану повноту суспільних стосунків, нездійсненну в «передісторії». Одинична людина вкрай істотна для самого системно-суспільного родового буття саме тому, що завжди «випадає з системи», тому, що між нею і системою (сукупністю суспільних стосунків) завжди лишається проміжок, онтологічна шпаринка, де й витворюється поступ як історичний поступ, де зосереджено енергетику історичного і виходу за його межі.

Отож, якщо з системного складника філософії Маркса зростала ідеологія радянського тоталітаризму, то його антропологія торувала шлях людиномірним філософським течіям ХХ століття. Звернення до автентичного Маркса дозволяло українському філософському співтовариству і за умов панування ідеологічної одновимірності в часи жорсткої ізоляції від світових світоглядних новацій сягати змістовних результатів і робити з них вагомий висновки, які перетворювали українську філософську думку на суголосну новітнім концептам доби.

Література

1. Маркс К., Енгельс Ф. *Немецкая идеология* // Маркс К., Енгельс Ф. *Избранные произведения в 3-х т.* — М.: Изд-во политической литературы, 1980. — Т. 1.
2. Маркс К. *Економічно-філософські рукописи 1844 року* // Маркс К., Енгельс Ф. *3 ранніх творів.* — К.: Вид-во політичної літератури України, 1984.

Інтернаціоналізм як фактор впливу в процесі історичної еволюції системи політичних цінностей Російської держави

*Ігор МОРГУНОВ,
політолог (Москва)*

Важливим виявом впливу на російську державу ззовні, зокрема з Західної Європи, було проведення Петром I реформ, що у цілому можна охарактеризувати як введення на Русі західних принципів функціонування суспільства і системи цінностей [1, с. 51]. Цей період мав важливе значення для подальшого розвитку російської держави. Сам Петро I під час навчання в Голландії вступив у масонську ложу [2, с. 49] — інтернаціональна течія, що ставить перед собою глобальні цілі зламування національних кордонів і створення єдиної світової масонської держави [3, с. 90]. Безумовно, з глобальної точки зору об'єднання людства являє собою найбільше благо. Але таке об'єднання можливе тільки на принципах співробітництва і взаємоповаги народів, на принципах дійсної реалізації законів людської етики і гармонії. Причому споконвічні ідеї масонства носять саме такий характер. Як це завжди буває, втілення великої ідеї на практиці залежить від тих, хто її реалізує, і їхніх етичних принципів. Досвід, винесений з новітньої історії, свідчить про те, що ідеї масонства реалізувалися на практиці несправедливим, а часом просто злочинним шляхом. Отут ми теж говоримо про об'єднання людства, але тільки на принципах скорення і поневолення одних народів іншими, а це вже зовсім інше. Ю. Козенков, наприклад, пише, що глобальна задача деяких масонських організацій новітнього часу — зламати національну основу більшості країн світу не шляхом воєн і фізичного знищення, а шляхом штучної асиміляції корінних, державоутворюючих народів [4, с. 42]. Така асиміляція має бути спрямована на ослаблення генетичних коренів нації, на ослаблення і навіть втручання історичної пам'яті народів, на усунення національних особливостей, характерів, менталітету, що робить їх пластичним матеріалом для імплантації певних якостей і життєвих установок з метою перетворення в слухняну і керовану масу в руках тих, хто намірився скорити людство [4, с. 43].

Саме після петровських реформ у Росії з'явилася стійка тенденція орієнтації на Захід у багатьох аспектах соціального життя, у тому числі й у галузі суспільно-політичних навчань. Така орієнтація стала ґрунтом для наступних «хвиль» ідеологічного впливу на Росію. А як можна домогтися впливу, а потім і влади? У першу чергу за допомогою впровадження «зручної» ідеології. Адже ще Гегель сказав: «Ідеї правлять світом». У петровські часи при значному посиленні російської держави, рості її впливу на міжнародній арені реформи мали дуже негативний ефект і на національну самосвідомість росіян, і на російську державу в цілому. Християнство за попередні сім століть свого існування в Росії привело до того, що дохристиянська історія російського народу і держави була забута. Пізніше, німецькі історики, запрошені для написання історії Росії, — Міллер, Шлецер, Байер — закріпили це «обрізання» в офіційних версіях національної історії [5, с. 19]. Після встановлення і закріплення петровськими реформами тенденції орієнтуватися на Захід у свідомості народу виник своєрідний колективний комплекс неповноцінності, коли почали вважати, що всьому гарному ми навчилися у західних народів — більш древніх і більш мудрих. І закріплення такого колективного архетипу неповноцінності в народі стало бомбою уповільненої дії для російської держави. Починаючи з XVIII століття Росія стало «полігоном» для перевірки різних теорій та ідеологій, що приходять із Заходу.

Найвпливовішою, як виявилось згодом, ідеологією, що носить яскраво виражений інтернаціональний характер, була ідеологія комунізму. За 74 роки радянської влади в масовій свідомості народу були укорінені цінності інтернаціонального характеру.

Відповідно до багатьох досліджень, корені виникнення комунізму йдуть у минуле набагато глибше від часу виникнення офіційних джерел

свого виникнення: діалектики Гегеля, матеріалізму Фейєрбаха й утопічного соціалізму Сен-Сімона, Оуена і Фур'є. Наприклад, відомо, що основні положення для свого «Комуністичного маніфесту» засновник комунізму Карл Маркс запозичив з книги Теодора Дезамі «Кодекс спільності» [6, с. 164]. Сам же Дезамі переписав основні ідеї своєї книги в древніх есеїв. І Теодор Дезамі, і Карл Маркс називали есеїв першими комуністами [6].

Як же інтернаціональні особливості ідеології комунізму проявлялися в процесі розвитку системи політичних цінностей у російському суспільстві?

У контексті ідеї «світової революції», революція в Росії споконвічно розглядалася як джерело для «світової революційної пожежі», що має послужити створенню світової соціалістичної наддержави. В. І. Ленін говорив про світову революцію стосовно Росії: «Мова йде про державотворення. Відтепер Росія буде першою державою зі здійсненим соціалістичним ладом... А ви знизуйте плечима! Ну ото ж, дивуйтеся ще більше! Справа не в Росії, на неї, добродії, мені наплювати, це тільки етап, через який ми проходимо до світової революції» [7, с. 178]. Поняття про світову революцію — це встановлення диктатури і терору. От що казав Л. Троцький про методи проведення революції [8, с. 55]: «Ми повинні перетворити її (тобто Росію) у пустелю, населену білими неграми, яким ми дамо таку тиранію, яка не снилася ніколи найстрашнішим деспотам Сходу. Різниця лише в тому, що тиранія ця буде не праворуч, а ліворуч, і не біла, а червона, тому що ми проллємо такі потоки крові, перед якими здригнуться і злякнуться усі людські втрати капіталістичних воєн. Найбільші банкіри через океан будуть працювати в найтіснішому контакті з нами. Якщо ми виграємо революцію, розчавимо Росію, то на похоронних уламках її зміцнимо владу сіонізму і станемо такою силою, перед якою увесь світ опуститься на коліна. Ми покажемо, що таке справжня влада. Шляхом терору, кривавих лазень ми доведемо російську інтелігенцію до повного отупіння». З цього висловлення одного з головних «практиків» комунізму видно, що привселюдно проголошувалися «світлі ідеали», але однією з основних цілей було встановлення світового панування, що співзвучно реальним цілям масонства — також інтернаціональної ідеології.

Збіг цілей комунізму і масонства підтверджується фактами і є ще одною рисою, що характеризує комуністичну ідеологію. Відомо, що Карл Маркс написав «Маніфест комуністичної партії», будучи членом масонського ордена Іллюмінатів [2, с. 124], за завданням Правової Ліги — інтер-

національної організації цього ордена [9, с. 63]. Орден Іллюмінатів був утворений у 1776 році бароном Адамом Вейсгауптом. Головною метою ордена стало здійснення світової революції. «В'яжіть руки тим, хто опирається, знищуйте, душіть зло в корені. Давіть усіх, кого ви не зуміли переконати» — повчав Вейсгаупт [10, с. 119]. Як пише Ю. Козенков [2, с. 44], багато символів, вирази, характер спілкування в діяльності більшовиків від рівня піонерії до Політбюро узяті з арсеналу масонів. Наприклад, звертання «товариш» — відповідає одній зі ступенів у масонській ложі. Піонерський девіз — «будь готов» — це масонський девіз. А знамениті слова Маркса, які стали гаслом будівельника комунізму, — «воля, рівність, братерство» — є девізом масонської ложі «Великий Схід Франції», утвореної в 1773 році. Більш того, п'ятикутна зірка Соломона і масонства прикрашала радянське життя всюди. Історія масонства — це історія боротьби з релігією і церквою. Атеїзм — одна з основних ідеологічних догм масонства. І згодом — комунізму. Майже усі філософи-революціонери останніх двох століть, що є натхненниками європейських революцій, були масонами: Вольтер, Дідро, Монтеск'є, Руссо і багато інших [2, с. 45–50]. Чого вони хотіли? Через національні революції, руйнування монархій та історично сформованих держав — до революції інтернаціональної. По суті, джерела комуністичної ідеології лежать у масонстві. Ідея світової революції для насильницького завоювання влади пролетаріатом корениться в ідеї створення будь-якими, навіть кривавими методами, світової масонської наддержави.

У даному дослідженні не ставиться мета докладного аналізу джерел європейських революцій і діяльності масонських організацій. Варто лише згадати кілька показових фактів.

Т. Дічев і Н. Ніколов пишуть, що найактивнішу роль у підготовці Французької революції зіграв масонський орден Іллюмінатів, заснований у 1776 році [9]. Головною метою ордена було здійснення всесвітньої революції. Одним із методів їхньої діяльності було оточення сильних світу цього своїми людьми, що направляють їх справи за бажанням ордена. У його планах було також повне знищення церкви і релігії, родини, моральності, власності, держави. За спиною ордена стояли фінанси Ротшильда, який до 1780 року встановив повний контроль над англійськими банками. Саме в цей час Ротшильд зробив цинічну заяву: «Мене не цікавить, хто здійснює політику даної держави. Дайте мені можливість керувати грошовою системою, і я буду керувати політикою» [9, с. 16]. Вільям Пітт, у той час прем'єр-міністр Англії, відкрито назвав суму, отриману їм на революцію у

Франції, — 24 мільйона фунтів стерлінгів. А лорд Мансфілд, виступаючи в палаті лордів, сказав, що «гроші, отримані на розпалення революції у Франції, були гарним вкладенням капіталу» [11, с. 203].

Знаменитий штурм Бастилії 14 липня 1789 року став прототипом штурму Зимового палацу в Росії в 1917 році. П. Ланін наводить наступні дані: з восьмисоттисячного населення Парижа в «штурмі» Бастилії брало участь всього 800 чоловік, яким платили по 12 франків у день. Балтійським матросам у Росії в 1917 році платили по червінцю. Без усякого штурму, коли спустили звідний міст, юрба, очолювана масоном Моретоном де Шабрільяном і іншими, ввірвалася у в'язницю, вбивши чотирьох офіцерів і більшість солдатів-інвалідів. Узяття Бастилії стало сигналом до добре підготовленого загального заколоту. До цього часу число членів масонських лож у Франції перевищило за 700 тисяч; більшість цих людей не розуміли, кому і чому вони служать.

Після звергнення Людовика XVI почався період нещадного терору, знищення всіх незадоволених революцією. Ідеологом і практиком терору виступив масон Дантон. Тоді ж був впроваджений винахід масона Гільотена — гільотина — як гуманний і швидкий засіб для здійснення страт ворогів. Дійсна сутність того, що відбувалося народу була невідома. Вже через тиждень після «штурму» Бастилії масон маркіз Лафайєт, герой американської і французької революцій, з подивом відзначив: «Невидима рука керує народом. Чим ближче розглядаєш акторів і зброю цієї катастрофи, тим більше знаходиш в усьому потайливого і таємного» [11, с. 203].

Як пише Ю. Козенков [2, с. 56], пожежа європейських потрясінь 1848 року була дуже ретельно спланована і скоординована. Одночасно спалахнули революції в Іспанії, Португалії, Італії, Франції, усіх Німецьких державах, Австрії й Угорщині. Криваві потрясіння від цієї революції пронеслися по всій Європі. Росія була єдиною на континенті країною, яку ці потрясіння обійшли завдяки твердому правлінню Миколи I. Така синхронність дій у той час, коли були відсутні міжнародні засоби зв'язку, транспорту, інформації, у віддалених одна від одної державах на цілому континенті, однозначно говорила про наявність центрального керівництва. Революцію 1848 року у Франції також фінансувала родина Ротшильдів. А майбутній прем'єр-міністр Англії Дизраелі, досить обізнаний політик, ще за два роки до цих подій, у 1846 році, писав, що могутня революція, підготовлювана в той час у Німеччині, розвивалася цілком під керівництвом масонів [11, с. 252].

Відомо також, що, ставши до влади, Ленін швидко налагоджує зв'язки з закордонними масонськими ложами і виділяє значні суми на ремонт головного масонського храму ордена «Великий Схід Франції» на вулиці Каде в Парижі. Це було в 1919 році, коли в багатьох містах Росії люди вмирили з голоду прямо на вулицях [3, с. 282]. Колишній президент СРСР, лідер нинішньої Соціал-демократичної партії Росії М. С. Горбачов, будучи керівником країни, легалізував ряд масонських організацій, у тому числі і найбільший масонський орден «Бнай Брит» [12], який зіграв особливу роль з денационалізації фінансово-економічних структур США в першій половині ХХ століття.

Говорячи про інтернаціональні тенденції комунізму, потрібно відзначити, що одним із його основних постулатів є твердження про те, що весь історичний процес — це боротьба класів, а національна і державна єдність народу не грає значної ролі. Саме класова боротьба стає її обґрунтуванням положення про необхідність установа диктатури пролетаріату для розгортання «світової революції». Диктатура пролетаріату — це основний принцип більшовиків у боротьбі за владу. На ньому ґрунтувалися усі форми приниження, придушення і знищення нашого народу. Пролетар, за словником В. Даля, це: «бобиль бездомок, або безземельний, безпритульний захребетник» [13, с. 493]. Диктатура — це «необмежена, не стиснута ніякими законами влада, що спирається на силу» [Там само]. Тобто диктатура пролетаріату — це нічим не обмежена, не стиснута ніякими законами влада безземельних, бездомних захребетників.

Першим ідею диктатури пролетаріату сформулював вождь плебейського крила Великої Французької революції Гракх Бабеф. Карл Маркс філософськи обґрунтував неминучість і необхідність винищувального характеру пролетарської соціалістичної революції [14, с. 187]. Він, зокрема, писав: «Тільки при такому порядку речей, коли не буде більше класів і класового антагонізму, соціальні еволюції перестануть бути політичними революціями. А доти напередодні кожної перебудови суспільства останнім словом соціальної науки завжди буде... кривава боротьба або небуття. Така невблаганна постановка питання» [15, с. 117]. Енгельс з цього приводу писав: «Революція це, безсумнівно, найавторитетніша річ, яка тільки можлива. Революція — це акт, у якому частина населення нав'язує свою волю іншій частині за допомогою рушниць, багнетів і гармат, тобто засобами надзвичайно авторитарними. І якщо партія, яка перемогла не хоче втратити плоди своїх зусиль, вона має утримувати своє панування за до-

помогою страху, який викликає у реакціонерів її зброя» [16, с. 305].

Багато хто вважає, начебто Леніну першому прийшла ідея про те, що революційний терор може стати наймогутнішою зброєю для зміцнення диктатури пролетаріату який переміг. Але така ідея зустрічається ще у Маркса: «Скоротити, спростити і концентрувати кровожерливу агонію старого суспільства і криваві муки пологів нового суспільства може тільки один спосіб — революційний тероризм» [17, с. 494]. Звідси, а також з релігійних основ деяких співзвучних релігійних доктрин йдуть корені нелюдського терору більшовиків проти народів Росії. Причому важливо відзначити: цей терор то загасав, то розпалювався з новою силою з 1917 по 1952 рік. Надалі цей терор перейде з області фізичної в область духовну. Спочатку Ленін і Троцький, а потім їхні послідовники на практиці реалізували теорію Маркса і Енгельса про перманентність революції. «Зробити революцію безперервною доти, доки усі більш-менш імущі класи не будуть усунуті від панування, доки асоціація пролетарів не тільки в одній країні, але і в усіх пануючих країнах світу не розів'ється настільки, що конкуренція між пролетарями в цих країнах припиниться і що вирішальні продуктивні сили будуть сконцентровані в руках пролетарів» [18, с. 261].

Цікаво і показово також ставлення засновників комуністичної ідеології до нації. К. Маркс писав у своєму «Маніфесті Комуністичної партії»: «Буржуазія шляхом експлуатації всесвітнього ринку зробила виробництво і споживання всіх країн космополітичним. Вона вирвала з-під ніг промисловості національний ґрунт. Споконвічні національні галузі промисловості знищені і продовжують знищуватися з кожним днем. На зміну старій, місцевої і національної замкнутості й існуванню за рахунок продуктів власного виробництва приходить усебічний зв'язок і всебічна залежність націй одна від одної». І засновники комунізму, і керівники комуністичної революції в Росії шляхом реалізації перманентної світової революції вирішили протиставити буржуазному космополітизму — космополітизм пролетарський. «Пролетарі всіх країн — єднайтеся!» — причому, як бачимо з коментарів, для насильницького завоювання влади і боротьби з усіма іншими суспільними класами.

В. І. Сигів, наводячи постулат з Маніфесту, дає на нього відповідь Г. Форда, видатного американського підприємця і промисловця: «Зовнішня торгівля приводить до багатьох оман. Варто побажати, щоб кожна нація навчилася, наскільки можливо, сама задовольняти свої потреби. Замість то-

го, щоб прагнути встановити залежність інших націй від продукту нашої промисловості, нам варто було б бажати, щоб кожна нація створила власну промисловість... Людська раса не буде вічно складатися з визискувачів і експлуатованих. Це становище буде зберігатися доти, доки ми не станемо одночасно продавцями і покупцями, що підтримують цю рівновагу не заради прибутку, а заради взаємних послуг» [19]. По суті, у цьому вислові Г. Форд каже про необхідність дотримуватися етичних принципів у стосунках між націями і про необхідність їхнього економічного співробітництва, причому на основі процвітання кожної. На жаль, ці мудрі слова свого співвітчизника мало хто сьогодні пам'ятає в Сполучених Штатах, які демонструють саме протилежні принципи в міжнародних взаєминах, спрямовані на те, щоб поставити в максимальну політичну, економічну і фінансову залежність інші держави і народи світу. І принципи демократії, що проголошуються при цьому і які настійно рекомендуються і впроваджуються в інших державах, це лише ширма для здійснення власної глобальної політики.

Закінчення в наступному номері

Література

1. Политическая теория и политическая практика. — М., 1994. — С. 51.
2. Козенков Ю. Завоеватели. Голгофа России. — М., 2001. — С. 49.
3. Платонов О. Терновый венец России (тайная история масонства). — М., 1996. — С. 90.
4. Козенков Ю. Спасёт ли Путин Россию? — М., 2001. — С. 42.
5. Островский Н. Святые рабы. — М., 2001. — С. 19 (Ломоносова за критику цих істориків виганяли із Академії).
6. Истархов В. Удар русских богов. — М., 2001. — С. 164.
7. Авторханов А. Ленин в судьбах России // Новый мир. — 1991. — № 1. — С. 178.
8. Кузьмич А. Международные игры и тайна России. Молодая гвардия. — М., 1991. — С. 55.
9. Дичев Т., Николов Н. Зловещий заговор. — Ургенч, 1992. — С. 63.
10. Башилов Б. История русского масонства. Русло-Община. — М., 1992. — С. 119.
11. Ланин П. Тайные пружины истории//Молодая гвардия. — 1991. — № 8. — С. 203.
12. У Бнай Брит под колпаком // Правда. — 1993. — 31 июля .
13. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. — М.: Русский язык, 1980. — С. 493.
14. Новый мир. — 1990. — № 4. — С. 187.
15. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 6. — С. 117.
16. Там же. Т. 18. — С. 305.
17. Там же. Т. 5. — С. 494.
18. Там же. Т. 7. — С. 261.
19. Сигов В. И. Маркс и Форд: поучительные сравнения // Дуэль. — 1997. — № 6.

● ІРАК
ПОСТСАДДАМІВСЬКИЙ,
АБО ФАНТОМ ІРАКУ,
ЙОГО ВПЛИВ
НА СВІТОВУ ПОЛІТИКУ
Й ІНВЕСТИЦІЙНУ
ПРИВАБЛИВІСТЬ

● ХРЕСТОВИЙ ПОХІД
ПРОТИ СЛОВ'ЯН

*Рустем ДЖАНГУЖИН,
доктор філософських наук*

**До питання про зміни в «Стратегії
національної безпеки США»**

(уривки)

Ефективний відпрацьований на практиці метод, яким користуються спецслужби багатьох країн такий: якщо в наслідок суперечливості інформації неможливо зробити однозначні висновки, на підставі яких формується «потрібна думка», варто акцентувати увагу на потенційній загрозі. У тих випадках, коли небезпека виявляється меншою, приймаючи рішення, політики можуть вважати своє завдання виконаним. Якщо ж масштаб загрози хоча б частково підтверджується реальними фактами, то ніхто не ризикне звинуватити розвідувальні служби в «заялюванні нації».

Із урахуванням докорів, які обрушилися на ЦРУ в останні роки, не дивує, що дехто з аналітиків вважає згаданий універсальний метод оптимальним для «бюрократичного виживання». Справді, якщо згадати, що американські розвідники, яких звинувачували (причому справедливо) у невчасному попередженні про ядерні випробування в Індії, недооцінили здатність Північної Кореї створити триступеневу ракету і не змогли запобігти терористичним актам у США 11 вересня 2001 року, то можна зрозуміти, в якому стані вони опинилися напередодні іракської кампанії. Зважаючи на все, у випадку Іраку експерти й аналітики ЦРУ зрозуміли: в умовах відсутності надійної інформації, а також, маючи справу з режимом Саддама Хусейна, який майстерно користувався мистецтвом дезінформації, вони обрали і використали найпохмуріші тони з багатого палітри, демонізувавши образ іракського лідера.

Як зазначалося в одній з останніх доповідей сенатського комітету з розвідки, свої розробки зі збору й аналізу інформації ЦРУ представила в якості «встановлених фактів» і зробила висновки на базі неперевірених (змодельованих у необхідному для замовників форматі?!) даних. Іншими словами, замість того, щоб визнати наскільки недостовірною інформація, яку мала розвідка в питанні

Ірак

ПОСТСАДДАМІВСЬКИЙ, або Фантом Іраку, його вплив на світову політику й інвестиційну привабливість

нях іракського ЗМЗ, ЦРУ поквапилося представити Білому дому і вкинути в засоби масової інформації суперечливу і не відпрацьовану інформацію, яку накопичило за останнє десятиліття в необхідній для себе інтерпретації. Знаковим при цьому стало те, що ця медійна операція була проведена саме тоді, коли Білий дім наполягав на своєму праві здійснювати превентивні бойові дії проти так званих «країн-ізгоїв», які представляють загрозу для міжнародного співтовариства.

«Очевидно, виникають ситуації, у яких США повинні діяти, навіть маючи “аж ніяк не чудові” розвідувальні дані», — заявляли представники Білого дому. «Чим більша небезпека, тим більший ризик бездіяльності і тим більше виправдані превентивні дії в ім'я нашого самозахисту, навіть якщо є невизначеність щодо часу і місця нанесення удару нашим супротивником», — заявив Джордж Буш, представляючи «Стратегію національної без-

пеки» 2002 року. При цьому він зазначив: «Якщо буде необхідно, США перешкоджатимуть таким діям супротивника превентивними методами».

Дозволимо собі зазначити деякі універсальні позиції концепції національної оборони щодо доцільності подібного роду воєнних операцій, коли «ризик бездіяльності» має бути добре збалансований із «ризиком надмірних дій», результатом яких є:

- не виправдано великі втрати військово-службовців, задіяних в операції;
- значна втрата часу і засобів, витрачених на протистояння загрозі другого плану;
- співвідношення превентивних військових акцій із базовими принципами нормативного міжнародного права.

Наступні події довели, що у випадку іракського ЗМЗ американська розвідка прорахувалася, значно переоцінивши його. Причин, чому Ірак став «важким випадком» для США,

безліч. Перша (і головна) — відсутність постійного власного дипломатичного представництва в Багдаді ускладнило американським спецслужбам створення надійної й ефективної агентурної інфраструктури в цій країні. За визнанням американських військових аналітиків, після 1998 року ЦРУ не змогло завербувати жодного агента в Іраку, який міг би передавати достовірну інформацію про програми Хусейна з розвитку ЗМЗ. Через відсутність достовірної інформації про секретні плани військового штабу іракської армії експерти й аналітики ЦРУ робили оцінки на підставі даних, які надають іракські перебіжчики і розвідувальні служби інших держав.

Інша причина — введення в оману світового співтовариства режимом С. Хусейна. Зважаючи на все, Хусейн будував оборонну стратегію на міфі про завищену мілітаризацію своєї країни. Схоже він діяв так із метою демонстрації військового потенціалу своєї армії і досягнення незалежної позиції у взаєминах з ООН, щоб перешкодити Раді Безпеки прийняти резолюцію про початок бойових дій, зберігаючи при цьому значну частку сумнівів і невизначеності при оцінюванні його військового потенціалу. Наприклад, він заборонив вченим іракського ВПК у приватному порядку зустрічатися з інспекторами ООН. Можна припускати, що С. Хусейн розраховував при цьому на подвійний ефект, що якась невизна-

ченість щодо його ЗМЗ принесе йому користь як при стримуванні хвилювань і повстань у самому Іраку, так і у випадку військової агресії з боку сусідів і «кураторів світової політики». «Захисне прикриття», утворене такою невизначеністю, полягало також у тому, що, як припускали аналітики ЦРУ, після того як інспектори ООН залишили Ірак у 1998 році, С. Хусейн міг відновити роботи зі створення і розвитку ЗМЗ через глибокозасекречені і налагоджені канали зв'язків із ВПК Росії та України (скандал із українськими «Кольчугами», просочування [дез]інформації, що було, найімовірніше, організовано конкуруючими структурами російських торгівців зброєю).

Щоб чіткіше уявити логіку оцінки багаторазового завищення масштабів іракських ЗМЗ військовими аналітиками ЦРУ, досить згадати випадок, коли усупереч скептичним оцінкам у військових відомствах США військового потенціалу Іраку напередодні його конфлікту з Кувейтом, правим виявився лише один експерт ЦРУ. Ґрунтуючись на оперативних даних і на аналізі даних про передислокації військ, а також на характері попередніх операцій, він точно визначив напрямок дій С. Хусейна щодо Кувейту. Це відбулося в той період, коли Ірак зосередив свої війська на кордоні зі «стратегічним союзником» США в регіоні. Водночас (влітку 1990 року)

більшість аналітиків у Вашингтоні стверджували, що С. Хусейн і його військовий штаб сконцентрували бойові бригади на кордоні з Кувейтом винятково з пропагандистською метою, тобто для демонстрації міцності своїх збройних сил. Інший сценарій С. Хусейна (хоча він розглядався досить скептично) при проведенні кувейтської кампанії, на думку американських експертів, полягав в анексії нафтоносних районів, розташованих у прикордонній з Іраком зоні північної частини Кувейту. У тій ситуації тільки згаданий вище Чарльз Аллен (який відстежував інформацію з метою попередження криз), вказуючи на периферійні дії іракського військового керівництва, заперечував оцінки своїх колег-аналітиків. З'ясувавши, що С. Хусейн вилучив вантажівки військовими відомствами з приватного сектора, Ч. Аллен заявив, що Ірак готується до повномасштабного наступу на Кувейт.

Зазначимо, що наступні події підтвердили справедливість версії експерта.

Через десятиліття після операції «Буря в пустелі», у випадку з іракським ЗМЗ спецслужби США вчинили з точністю — навпаки: вони не тільки дозволили, але і самі ініціювали поширення необґрунтовано завищених оцінок військового потенціалу Іраку. Стверджуючи, що «Ірак представляє пряму військову загрозу усьому світовому співтовариству», дезінформували як свій уряд, так і широкі кола світової громадськості. Тільки після початку операції і під тиском очевидних фактів офіційний Вашингтон був змушений визнати, що дані, які надходили з військово-розвідувальних відомств і були причиною розв'язання воєнних дій проти Іраку, виявилися недостовірними. Мало того, глава Білого дому був змушений визнати дії груп іракського опору цілком виправданими з погляду норм міжнародного права, оскільки члени цих груп виступають проти військової окупації своєї країни.

Однак, незважаючи на запізніле визнання офіційним Вашингтоном безпідставності стратегічних оцінок військово-промислового потенціалу Іраку, ця дезінформація з ініціативи і під безпосереднім кураторством спецслужб США була включена в могутню систему інформаційних каналів, ефективно працюючи на тотальну демонізацію С. Хусейна і його оточення, а також на формування синдрому масового страху в населення не тільки США, але й усього світу.

Проведені підготовчі дії з метою легітимізації воєнних дій дали США можливість (або принаймні формальне право) переконати міжнародне співтовариство в необхідності «змушеного, безальтернативного вибору» на користь превентивних дій. США офіційно заявили, що «лідер світового оплоту демократії» для захисту демократичних цінностей і ідеалів має легітимне право на проведення ефективної військової політики. Оскільки тактичні цілі такої політики вимагають від США адекватного реагування на «політичні бурі», які будуть неминучим наслідком превентивних бойових дій, вони мають бути виправдані масштабною стратегією безпеки усього світового співтовариства.

Слідуючи такій логіці, ідеологи США почали стверджувати, що військово-аналітичні центри країни (які нещодавно були об'єднані в одну структуру) повинні мати у своєму розпорядженні надійні розвідувальні дані, а також право на ініціативне попередження військової і військово-терористичної небезпеки. Тобто мати право на проведення превентивних воєн.

У контексті останніх заяв Вашингтона питання: чи в стані розвідувальна служба з найкращим фінансуванням і найкращим технологічним оснащенням допомогти політикам прийняти рішення, чи робити їм вибір на користь превентивних бойових дій, поставлене у доповіді комісії, має далеко не риторичне значення...

Ісламський релігійний фактор як політична ідеологема глобального світу, який формується

У кулуарах зовнішньополітичних відомств люблять цитувати слова харизматичного американського політика Генрі Кіссінджера, сказані ним під час приватної бесіди зі своїм ко-

легою-антиподом А. Арбатовим із приводу «падіння Берлінської стіни». Нібито один із патріархів-теоретиків антирадянської американської політики сказав, що для США втрата зовнішнього ворога, яким для неї тривалий час був СРСР, обернулася нещастям. Вірогідність цього вислову ніхто не підтверджує, так само як і не спростовує, а тому дозволимо собі висунути його в якості «сакральної матриці», на осі якої формується імперативна позиція сучасної зовнішньополітичної доктрини США. Тим більше, що вони підтверджуються не стільки об'єктивно-історичним законом існування всякої імперії, скільки логікою політичних маневрів США, які залишилися на світовій сцені як єдиний соліст, змушений на ходу складати лібрето нової світової історії.

Отже, «Ворог знищений! Хай живе ворог!» Для легітимізації розвороту в напрямку домінування у світовій політиці США була необхідна екстраординарна подія, яка, сколихнувши увесь світ, зіграла б роль «спускового гачка» і пустила механізм у дію. І така подія відбулася — трагедія 11 вересня 2001 року, коли на очах усього світу були зруйновані хмарочоси Американського торгового центру в Нью-Йорку. Не вдаючись у детальний аналіз трагедії, можна лише зазначити, що далеко не всіма вона інтерпретується в американській версії. У цій ситуації питання,

пов'язані з ініціаторами і рядовими виконавцями резонансного терористичного акту, відсуваються на другий план, поступаючись місцем головному і сакраментальному питанню, сформульованому ще давніми: кому це вигідно?

Переконаливої відповіді на останнє питання немає і, схоже, у найближчій перспективі не передбачається. Однак наступні дії США, які оперативно ввели свої війська в Афганістан (хоча, за слідчими даними, більшість терористів-смертників були вихідцями із Саудівської Аравії і не мали до Афганістану ніякого відношення), дали б підставу давнім служителям Феміди засумніватися у версії американських пропагандистів.

Симптоматичним у цьому контексті є і швидко висунутий девіз контртерористичної операції, сформульований кимсь із «високочоліх» американських ідеологів: хрестовий похід. На щастя, у вищих щаблях влади вчасно зрозуміли, що постановка завдання в такому формулюванні значно випереджає стратегію офіційного Вашингтона, і поспішно змінили тактику. Хоча, беручи до уваги динамічно наростаючу кількість людей, які ідентифікують себе з ісламськими культурними і конфесіональними цінностями, у структурі цивільного населення США й Західної Європи, популярності ці маніпуляції офіцій-

ній владі не додали. Як тепер можна стверджувати з повною визначеністю, операція з боротьби з «вогнищами тероризму і джерелами наркотрафіка» в Афганістані лише ускладнила ситуацію. Причому не тільки в країнах, які безпосередньо на собі випробували нові військові технології США, або в країнах, які співчують Афганістану й Іраку, але і серед значної частини населення у своїй країні.

Наступним кроком стала операція з введення військ в Ірак. Тут мотивування воєнних дій виявилось ще більш сумнівним. Саддама Хусейна, «який має могутній потенціал ЗМЗ», жорстоко переслідує і фізично знищує мусульман, вбачаючи в них основну небезпеку для свого режиму, без підстав оголосили ісламським фундаменталістом і одночасно — ватажком терористів. Ініціаторів військової експедиції не зупинили численні застереження незалежних експертів, які попереджали про складну внутрішньополітичну ситуацію, що склалася за тривалий період новітньої історії Іраку. Говорячи про складності ситуації, експерти мали на увазі насамперед поліконфесіональність і мультиетнічність населення Іраку, а також соціально-економічну багатокладність, яка сформувалася в країні, баланс між якими (що б про це не говорили опоненти офіційного Багдада) був досягнутий при режимі Хусейна.

Додатковою обставиною, яка ускладнює ситуацію, є і те, що Ірак перенасичений нафтовими родовищами і нафтотранспортними магістралями, тобто об'єктами підвищеної техногенної небезпеки (природно, в умовах збройних зіткнень між партизанськими групами і військами західної коаліції). Остання обставина багаторазово збільшує ступінь ризику і збільшує негативні фактори, що не дозволяє говорити про стабілізацію в країні, навіть у середньостроковій перспективі.

Роль України

Роль України у цій ситуації була б незначною, якби не її участь у миротворчих силах на території Іраку. На щастя, ситуація склалася так, що український миротворчий корпус до тепер не вступав у прямі військові дії з іракськими партизанськими групами. З цієї причини втрати серед українських миротворців не перевищують втрат, які відбуваються серед частин дислокованих на території своєї країни.

Говорячи про політичний зміст участі в іракській військовій експедиції, рішення Києва — направити корпус миротворців, мож-

на розцінювати позитивно. Хоча до цього кроку Кучму підштовхнули скандали, пов'язані зі справами Гонгадзе й Александрова, касетним скандалом, а також з інформацією (яка, на щастя для України, не підтвердилася) про постачання режимові Хусейна зброї нового покоління — протиракетних комплексів «Кольчуга». Напрямок миротворців в Ірак став позитивним фактором, який підняв міжнародний статус України як країни, що обрала шлях боротьби з міжнародним тероризмом. Однак у сформованій ситуації кризи воєнної операції в Іраку виникла необхідність, зберігаючи обличчя, відкликати свій миротворчий корпус.

Політична криза в Україні і широка підтримка опозиції ліберально-демократичними силами Заходу створили для цього сприятливу ситуацію.

Щодо інвестиційної привабливості Іраку, то, з огляду на сформовану ситуацію, вона не є реальною. Принаймні у найближчому майбутньому. Хоча налагоджувати конструктивні і взаємовигідні відносини необхідно вже нині, використовуючи насамперед факт виводу миротворчих частин України як акт доброї волі щодо народу Іраку. Можливо, для цього необхідно розробити конструктивний проект, який створює атмосферу доброзичливості і взаємної довіри між народами України та Іраку. До розробки цього проекту можуть бути залучені неурядові організації, незалежні науково-дослідні центри, а також організації культурного і спортивного профілю.

Література

1. Абу-ль Вафа аль-Гунайми. Догматическое богословие и некоторые его проблемы. — Каир, 1973.
2. Ахмед Субхи. О науке калама. — Каир, 1980.
3. Абдель-Джаббар. Объяснение пяти основоположений. — Каир, 1965.
4. Абдель-Салям Нур-ад-Дин. Разум и цивилизация. — Каир, 1982.
5. Аль-Касим бен Ибрагим ар-Раси. Трактаты справедливости и единобожия / Под ред. М. Аммары. — Каир, 1971.
6. Ибн Хазм Абу Мухаммад. Различие между религиями и сектами. — Каир, 1903.
7. Аш-Шахристани. Книга о религиях и сектах. — Каир, 1949.
8. Коран.
9. Файсал Бuzер Аун. Наука калама и его школы. — Бейрут, 1980.

Хрестовий похід ПРОТИ СЛОВ'ЯН*

Пропонуємо глави із книги відомого і незаслужено забутого визначного російського вченого і письменника Миколи Петровича Аксакова (1848–1909). Погляди автора доволі злободенно звучать у сучасних геополітичних змінах світу.

Разгромим теперь с нахрапа
Все славянское Поморье
Граф Олексій Толстой

Микола АКСАКОВ

Ми пересвідчилися, що вождями хрестового походу проти всього слов'янського Помор'я були ті самі особи, анти-слов'янська діяльність яких і прагнення створити свою німецьку державу, поставити свого німецького Бога на слов'янських землях вже і без того добре відома. Про це згадувалось неодноразово спільно під прапором хреста, з благословення і сприяння римського первосвященника діяли вороги слов'янства, які, керуючись винятково своєю ініціативою і дбаючи виключно про особисту вигоду, доволі часто і до папської відозви, і після неї намагалися підкорити своїй владі слов'янські племена. Це Генріх Лев, Альбрехт Ведмідь маркграф Бранденбурзький, знайомий уже нам з Руяни єпископ Авессалом і войовничі суперники Свен і Кнуд, які змагалися між собою за владу у Данії. Бракує серед них тільки графа Адольфа Гольштинського, про якого ми поговоримо пізніше. Папська відозва й ідея хрестового походу об'єднали людей, які ніколи не могли б діяти спільно. Дії кожного з них були б паралізовані самим фактом існування суперників, які рано чи пізно могли б самостійно втрутитися в боротьбу. Ця небезпека цілком усувалася ідеєю хрестового походу, а тому кожен союзник міг рушити на Слов'ян із усіма наявними силами. Володіння кожного охоронялися достатньо і згідно із тією місією, до якої закликала папське слово.

Поряд із основними і зацікавленими у справі вождями у ній брали участь заради святої справи й інші представники політичних сил, начебто безпосередньо не зацікавлені, наприклад, єпископи і князі Чехії і Моравії, які прийшли зі своїми військами. Необхідно враховувати також те, що в розпорядженні кожного з учасників було більше військової сили, ніж звичайно, тому що з усіх боків стікалися і записувалися в їхні війська всі перейняті святою справою, ідеєю хрестового походу, які повірили, що участь у поході звільняє

* Подаємо за виданням: Аксаков Н. П. Воеславянство. Посмертное издание с портретом автора. – К.: ООО «Изд-во АРАТТА», 2004. Закінчення. Початок у № 1 за 2005 р.

від колишніх гріхів, від сплати боргів і від усякої кримінальної відповідальності за час участі в поході, — як уповноважувало папське послання.

Зрозуміло, що проповідь хрестового походу і папське благословення зібрали ворогам слов'янства такі сили, яких ніколи мати не могли. Папство, яке проповідувало хрестовий похід, стало могутнім політичним важелем для вирішення «слов'янського питання» у дванадцятому сторіччі.

І ця створена переважно папством сила дійсно зібралася біля Генріха Лева, Альбрехта Ведмеда і їхніх союзників. Усі чекали тільки певного, домовленого сигналу, щоб обрушитися на приречене на загибель слов'янське Помор'я.

Але поки всі готувалися до грізного походу, до нанесення слов'янству останнього рішучого удару, Слов'яни теж не сиділи склавши руки. Оборонний рух насамперед виявився у лютичів, які жили у пониззі Піни, і бодричів — жителів теперішнього Мекленбурга. Особливу діяльність і енергію виявив князь бодричів Ніклот, один із найсильніших політиків слов'янства того часу. Він звернувся за допомогою до усіх, від кого можна було її отримати. Руяни, які ворогували з ним, побачивши спільного ворога, відклали ворожнечу і допомогли військом. Окрім того, вони обіцяли надіслати свій флот, тобто сотні човнів, які, незважаючи на нечисленність, за умов війни того часу були значною силою. Ніклот склав план майбутньої війни. План цей був певним прообразом воєнних дій Росії щодо наполеонівських військ.

Союз Слов'ян навряд чи міг сподіватися розбити величезні полчища хрестоносців, які насувалися, а тому в голові Ніклота виникла думка: не розпочинати битву у відкритому полі, а поступово заманити ворога вглиб країни, залишити йому державу на спустошення і, зосередивши всі сили в якомусь укріпленому таборі, відсидітися, дочекатися зимового часу, непогоди і бездоріжжя, а тоді вже гнати стомленого, знесиленого і виснаженого ворога геть із рідних місць. Точнісінько план Барклай-де-Толлі і Кутузова, який реалізували через понад шістьсот років після описуваних нами подій. Можливо, полководець і політик думав і про те, що багато хрестоносців задовольняться вигодами тимчасового спустошення країни, їм набридне тривале стомлююче сидіння, а винагородивши себе видобутком, вони підуть геть, а Слов'яни до зими розправляться з ворогом, кількість якого зменшиться, можливо, вдвічі.

На заклик Ніклота зібрався майже весь його народ. Швидко виросли укріплення

Добана біля берега Васмажської затоки поблизу Зверинського озера (Шверін). Укріплення розташувалося на пагорбах, залив не давав можливості ворогу з'єднати свої сили і поділяв його надвоє. Тут готувалася майбутня пастка для наступаючих хрестоносців. Із берега скоріше можна було чекати допомоги від Слов'ян, які були вправними моряками, ніж із сухопутних шляхів, де тисячами мали стати німці.

Але в Ніклота був союзник, граф Адольф Гольштинський, про якого ми вже згадували. Між ним і Ніклотом був укладений наступальний і оборонний союз, який Слов'яни свято дотримували. Цим союзом і мав намір скористатися безперечно вмілий, але недостатньо проникливий і занадто довірливий князь бодричів. У травні місяці відправив він послів до графа Адольфа, щоб нагадати про союз та попросити побачення для особистих переговорів і обговорення планів майбутньої діяльності.

У скрутному становищі опинився слов'янський союзник, але німецький володар, гольштинський граф Адольф. Приєднатися до Слов'ян — це, по-перше, протривитися папському посланню й імператорській грамоті і тому накликати на себе гнів усього духовництва, всіх німецьких князів, відмовитися від тих вигод, які можна було отримати через приєднання до хрестоносців. Окрім того, при загальному повстанні на Слов'ян, і можливо, їхньому знищенні, союз з ними переставав бути вигідним; користі з нього вже не було, а тому необхідно було розірвати договір, який став непотрібним. Зробити це відкрито було не можливо. На володіння гольштинського графа слов'яни могли напасти раніше, ніж почнеться рух сили хрестоносців. Граф Адольф вирішив хитрити і відтягати рішення, стомлюючи Ніклота тривалими дипломатичними переговорами.

Ніклот, однак, дуже добре зрозумів всю цю хитрість, так само як і недійсність колишнього договору, який був

вигідний тільки для завбачливого німецького союзника, а тому про другий його візит до графа Адольфа літописець писав: «Я хотів бути очима і вухами твоїми у землі слов'янській, яку ти заселив, щоб не було тобі кривди від Слов'ян, які раніше володіли Вагрською землею і тепер скаржаться, що вони безкарно позбавлені спадщини батьків своїх. Навіщо ж під час скрути залишаєш свого друга? Хіба дружба не витримує випробування? Досі я стримував Слов'ян, щоб вони не шкодили тобі, тепер можна мені нарешті віддати тебе власній долі, тому що ти зневажив свого друга, не дотримався нашого союзу і у біді відмовився навіть від побачення».

Погроза Ніклота могла мати для гольштинського графа згубне значення. Ось слова Адольфа Гольштинського до голинтипців і фризів, яких він закликав заселити Вагрські землі в області полабських Слов'ян: «Хіба не ви завоювали землю слов'янську кров'ю своїх батьків і братів? Чому ж не йдете взяти її у володіння? Будьте першими, переселяйтеся в бажану країну, населіть її і будьте власниками всіх її благ; усе краще в ній справедливо належить вам, оскільки ви забрали землю з рук ворожих». Усе краще забрали, таким чином, німецькі колоністи, а збезземелені й обібрані синами і братами переможців слов'яни розсіялися скореною країною, пішли на сусідні землі, не втрачаючи надії на повернення і готуючись до помсти. Їх і ризикував побачити перед собою Адольф Гольштинський, який ухилився від переговорів із Ніклотом.

До Ніклота з його боку було відряджене посольство. Доручено обійти Ніклота хитрістю і зберегти дружні відносини, принаймні доки не наблизяться і не почнуть

воєнні дії хрестоносці, і з'явиться легка можливість приєднатися до них. «Якщо наш господар не вступає з тобою особисто в переговори, то ти знаєш, що змушує його так діяти. (Посли говорять про небажання попередньо компрометувати себе перед німецькими князями.) Так, не порушуючи слова і обіцянки, попередь нашого господаря, коли довідаєшся, що на нього таємно піднімаються Слов'яни». Ніклот обіцяв, легковажно повіривши ще раз німецькому союзу. Але Адольф Гольштинський негайно ж відправився всередину країни збирати війська і приготуватися до оборони або до нападу. Наміри його були вже занадто очевидними, і повільність Ніклота втратила сенс.

Для підняття народного духу Слов'ян необхідно було зробити якийсь вдалий похід на німців раніше від появи всієї маси хрестоносців. Бездіяльне військо легко могло втомитися бездіяльністю і деморалізуватися. Міцність слов'янської єдності могла ослабнути. Підступного гольштинського графа необхідно було покарати за його двоєдушність. Війська, які він набирав, могли виявитися подвійно злобливими, якщо будуть діяти як самостійний загін при наблизенні хрестоносців або об'єднуються з ними. Ніклот зважився на напад. Але його бентежила обіцянка, дана гольштинському графові. Він обіцяв повідомити про напад і тому ввечері 25 червня послав гінця до графа в Зегеберг із повідомленням, що на нього йдуть Слов'яни. Але посланці не застали графа в фортеці; він був у глибині країни, займався збиранням військ.

Не набагато раніше князь бодричів таємно зібрав сильний флот, посадив на нього кілька тисяч воїнів і, перепливши море, зупинився біля гирла ріки Травни. Вранці

26 червня слов'янський флот уже піднімався річкою. Варта колись слов'янського, а в ті часи вже німецького, ганзейського Любека кинулася в місто з повідомленням, що чуто лемент і шум війська, яке наближається. Негайно сповістити громадян про небезпеку. Але ніхто з громадян не міг навіть рушити з місця; усі були п'яні після свята і не могли прокинутися, поки вороги не ввірвалися в місто і не підпалили його, пограбувавши кораблі, навантажені різними товарами. Понад 300 німців було вбито при цьому нападі. Залишалася ще фортеця, в якій замкнулися воїни Адольфа Гольштинського. Два дні захищалося це укріплення, але, нарешті, здалося Слов'янам.

Після цієї першої перемоги Слов'яни поділилися на два кінних загони, у кожному було понад 3 тис. чоловік, і, спустошуючи все на шляху, рушили усередину заселеної німецькими і голландськими прибульцями Багрії. Нападники залишали осторонь усі добре укріплені міста, тому що завоювання не входило в їх плани, і було їм не під силу. Слов'яни мстилися тільки тим, хто захопив чужу власність, колоністам-прибульцям, які вигнали справжніх власників землі. Заслуговує на увагу те, що гользати, які раніше ніж інші прийшли в країну і зайняли тільки вільні і незаселені Слов'янами ділянки землі, були помилувані, вони не зазнали нападів.

Швидко досягли Слов'яни Зеgeberга, побудованого за вказівкою ченця Вінцеліна, як клин у слов'янську землю, і спалили його пригороди, навіть не спробувавши захопити укріплення. Звідси вони продовжували свій набіг.

Із зайдів у Вагську землю, які тіснили і виганяли законних її власників, Слов'янам особливо ненависні були фризи. На них з озлобленням і напали бодричі. У фризів було укріплене місце Суссен, оточене з усіх боків міцним валом. Із поселенців у країні була в цей час тільки четверта частина, тому що більшість відправилася на батьківщину для остаточного залагодження справ. Усе, що було в укріпленні, негайно стало жертвою полум'я, а 3 тис. Слов'ян упродовж цілого дня проривалися крізь стіни. Але тривала облога фортець зовсім не входила в їхні плани, а штурмування, незважаючи на нечисленність тих, які захищалися, при тодішній зброї не могло обійтися без значних утрат. Слов'яни запропонували їм здатися і віддати зброю, обіцяючи зберегти життя, і вони майже погодилися на ці умови; але мужній священник Герлаф запідозрив у віроломстві Слов'ян, не повірив у їхню гуманність.

«Що збираєтесь робити, люди? — казав він. — Невже ви думаєте, що здаючись, ви купите собі життя? Хіба ви не знаєте, що з усіх прибульців вас, фризів, більш за все ненавидять Слов'яни? Для чого ви відмовляєтесь від життя і поспішаєте до погибелі? Ім'ям Божим закликаю вас спробувати ще поборотися з ворогом. Поки нас оточує вал, ми ще розпоряджаємося своїм життям; поки в нас є зброя, ми можемо сподіватися на порятунок... Бийте мечем Слов'ян і відомстите за свою кров!» Із цими словами священник кинувся на окупантів, але відразу впав мертвим, а фризам, які пішли за ним, вдалося прорватися через ворогів.

Поки відбувалося описане вище, граф Адольф Гольштинський встиг зібрати значне військо, отримати спізню звітку про набіг і піти на Слов'ян. Але вони не бажали вступати з ним у сумнівний бій, а забрали свою здобич, захопили що могли в полон і на кораблях повернулися в свою місцевість, тобто діяли згідно із своєю програмою. Нанесли ворогу більш-менш значні втрати, спустошили прилеглу до майбутнього театру битв місцевість, і тим значно скоротили харчові запаси ворога, а самі, ухиляючись від рішучої битви, зберегли необхідні в майбутньому сили.

Звітка про набіг Слов'ян рознеслася по Саксонії і Вестфалії і змусила хрестоносців квапитися. За словами літописця, на початку серпня хрестоносці мали вже 200 тис. воїнів, хоча кількість ця, імовірно, перебільшена. Приблизно одночасно з різних місць виступили вони в похід на початку серпня.

Північне військо, яке мало близько 40 тис. воїнів і складалося переважно із саксів з Генріхом Левом на чолі, збиралося біля Бремена, й у перших числах серпня переправившись через Ельбу, рушило в похід до Добіну, де розташовувалась стоянка Ніклотова, і куди мали повернутися за два тижні. На шляху війська вся місцевість була спустошена, покинута і безлюдна. Усе доросле чоловіче слов'янське населення пішло в Добін до Ніклоту, жінки, діти і старі ховалися у недоступних лісах і болотах.

Почалася облога Добіна, в якому укрилася значна частина слов'янських військ Ніклота, який очистив країну для проходження ворожих військ і бажав стомити їх довгою облогою, викликаною поступовим заманенням ворогів углиб країни. Під час облоги прибули з Данії Свен і Кнуд, привівши з собою, як зазначає літописець, близько 100 тис. війська. Військо це під їхнім верховенством негайно було приєднано до сил германців, а човни, на яких воно прибуло, негайно ж створили досить грізний флот, командування над яким було доручено відомому єпископу Аскару.

Облога Добіна пішла ще енергійніше, тому що значно збільшилася кількість осаджуючих військ. Але водночас з'явилися і нові труднощі. Почалися незгоди і суперечки не тільки між данами і германцями, а й між датськими військами Свена і Кнуда. Виникло питання про майбутній розподіл ще не завойованих слов'янських земель, і невдоволення та незгоди, зрозуміло, ще більше підсилювалися. Саксонські князі давно вже звикли дивитися на землю ободричів як на свою, хоча вона не була ними завойована. Погана була дисципліна в союзників Слов'ян, а у союзників хрестоносців її зовсім не було. Усякий робив, що хотів; команди суперечили одна одній, і це не могло укріпитися від обложених. Вони зробили з фортець вилазку на данів і уклали усе поле трупами. Німці спокійно дивилися на битву з іншого берега затоки. Але данів чекала ще нова битва.

Руяни надіслали обіцяну допомогу Ніклоту. Ще залишаючи свої береги, вони вже чули про те, що кількість людей, залишених на кораблях під начальством єпископа Ас-

кара, незначна. Припливши на своїх човнах, вони з'явилися у Вісмарській затоці. Флот датчан був безперечно більше слов'янського; але Слов'янам знову посприяли суперечки у стані союзників. Кораблі Кнуда і кораблі Свена становили два розрізнені загони, так само, як і шонійці, які прийшли з першим, трималися осібно від ютів. Спершу напали руяни на іонійців, а юти спокійно і навіть зі зловтіхою дивилися на битву. Щоб перешкодити будь-кому врятуватися втечею, шонійці зв'язали кораблі своєї флотилії мотузками. Але канати розривалися і метушня тільки збільшувалася. Єпископ Аскар, глава морських сил, перший подав приклад до загальної паніки. У запалі битви він, втікаючи зі свого корабля, сів у човен і переплив на один із купецьких кораблів, які припливли заради грабежу і наживи, де так заховався, що його важко було потім відшукати. У гр. А. К. Толстого в його поемі «Боривій», де описується цей похід, хоча більшість подробиць і власних імен переплутані, ця подія описана так:

*А єпископ в бранной схватке,
Над собой погибель чужя,
Перепрыгнул без оглядки
Из своей ладьи в чужую.
Говорит: не пожалейю
На икону ничего я,
Лишь в Роскильд у поскорее
Мне уйти от Боривоя.*

Шонійці були повністю розбиті. Королівський корабель потонув. Частина людей була вбита, частина загинула у

хвилях. Затока була наповнена трупами і розбитими суднами. За словами гр. Толстого:

*И ладей в своем просторе,
Опрокинутых не мало,
Почервеневшее море
Вверх полозьями помчало.*

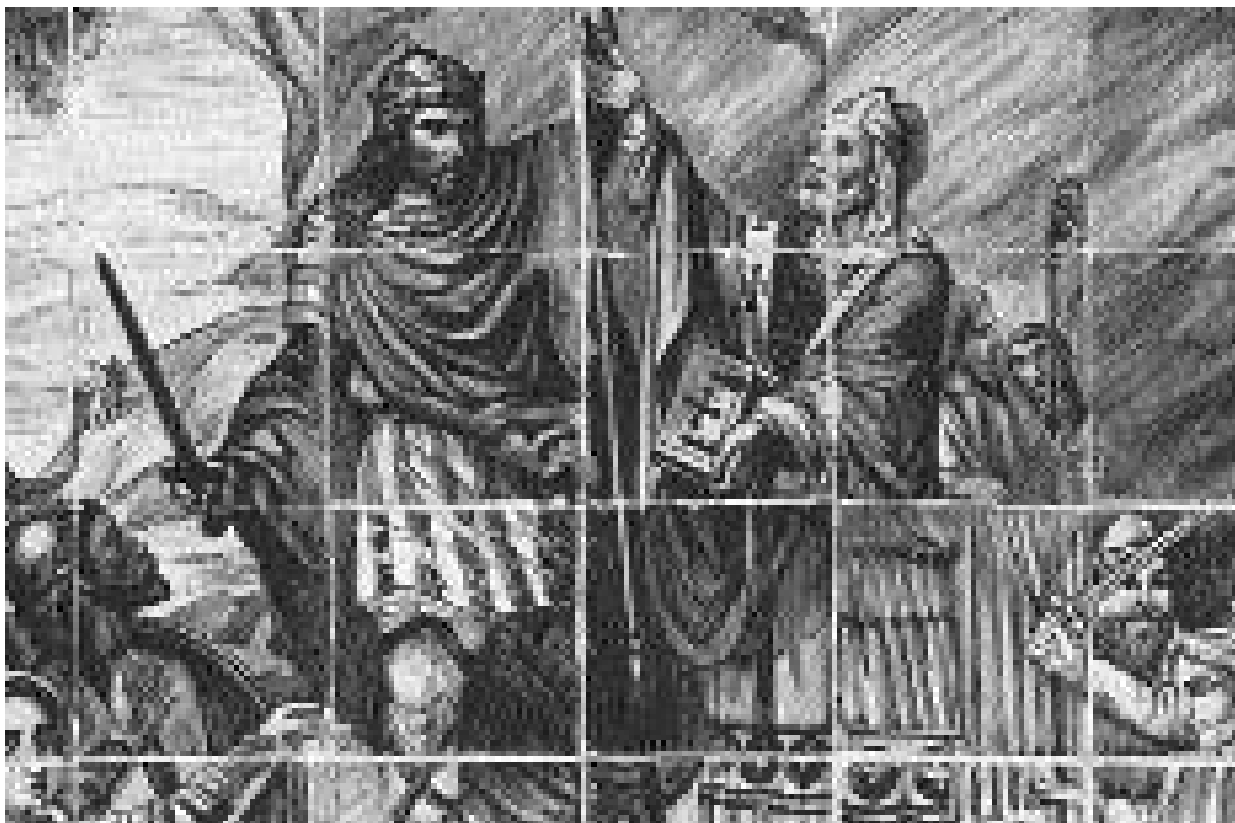
Покінчивши з кораблями шонійців, руяни взялися за винищення флоту ютів, які байдуже спостерігали за битвою. Тільки великі кораблі датчан залишали вони без переслідування, тому що змагатися з ними було не під силу маленьким човникам.

Проте, вдаючись то до одних, то до інших хитрощів, їм вдалося майже цілком винищити весь датський флот, так що, коли прибули сповіщені про поразку Свен і Кнуд зі своїм сухопутним військом, їм не залишалося вже нічого, як, сівши на віцілі великі кораблі, рятуватися в Данію, щоб там знову почати свої чвари.

А війська, що стояли з Генріхом Левом під Добіном, безплідно продовжували облогу.

На чолі другого загону хрестоносців стояв Альбрехт Ведмідь, маркграф Бранденбурзький, для якого результат походу був справою колосального значення. Коли військо його перейшло Ельбу, до нього приєдналися загони моравів.

Жителі бігли і ховалися в недоступні місця; їх міста, села і містечка спалювалися, жнива винищувалися, нікому не було пощади. Боротися було ні з ким. Так пройшли понад 200 верст без усякого результату. Тільки одна подія

розрадила хрестоносців. Біля міста Малхіна розташовувався відомий язичницький храм лютичів. Хрестоносці захопили святилище з усіма ідолами; як місто, так і храм стали здобиччю племені. Слов'яни ухилялися від битви. Не зустрічаючи ніде ворога, хрестоносцям доводилося заглиблюватися всередину країни. Їстівні припаси в цей час вже майже закінчилися, країна була випалена, і військам загрожувала або голодна смерть, або остаточна поразка.

У цей час у війську Альбрехта Ведмеда відбувся розкол або, точніше, розлад між світськими князями і духовними особами, які вели також свої дружини. Духовні особи за винятком одного тільки ігумена корвейського рушили з полками на схід, у Померанію, а світські направилися до міста Диміна в області лютичів, де укрилася частина слов'янського війська й осадила його.

Із духовними хрестоносцями на перших порах стався своєрідний скандал. Після декількох днів блукання і мандрівки вони підійшли до найважливішого міста Поморського князівства Штетіна або Щетина на Одрі і почали розподіляти свої обов'язки, готувати план погрому. Яке ж було їх здивування, коли, наблизившись до міста, вони побачили виставлені на фортечних валах християнські хрести. Рухатися далі, починати воєнні дії — значило б робити хрестовий похід проти хреста... І хрестоносці мимоволі зупинилися. У цей час штетинці уже вислали своїх послів і єпископа Адельберта, які прийшли з цілою низкою запитань: навіщо німці прийшли з такою озброєною силою? Якщо для поширення християнства, то потрібно б єпископам було прийти з Євангелієм і з проповіддю, а не зі зброєю й облоговими машинами. Зрозуміло, що похід був розпочатий не з релігійною метою, а для завоювання і грабежу.

Зніяковіли наші єпископи. Похід для них закінчувався. Світським людям ще дозволялося воювати задля мирських і світських цілей, але духівництво мало піднімати меч тільки на славу Божу проти язичників. Яке ж збереглося за нами право воювати тепер? Довелося служителям церкви скласти перед Штетіном свою світську зброю. Випереджаючи інших хрестоносців, вони почали мирні переговори з поморським князем Ратибором і єпископом Адельбертом і, уклавши мирні умови, повернулися у свої землі.

Війна ще тривала, але хрестовий похід зводився тільки до облоги двох фортець: Добіна — військами Генріха Лева і Диміна — загоном Альбрехта Ведмеда. Стратегічний план князя Ніклота вдався і приносив уже свої плоди. Слов'яни відсиджувалися, хрестоносці слабшали і розсіювалися. Йшла зима; спустошені землі змушували голодувати нападників, які розраховували на легкий і швидкий похід; обложені перебували в порівняно кращому становищі, тому що, готуючись до «відсиджування», заздалегідь запасли харчі. Сили хрестоносців танули щодня, а обложені не виявляли жодного наміру здатися. Усі воєнні дії полягали у спонтанних набігах на спустошену країну, запеклому і згубному мародерству. Війна не посувалася ні на крок. Запал хрестоносців слабшав і впевненість у святості справи і можливості успіху остаточно зникла.

Незабаром осаджуючі і під Добином, і під Димином переконалися в безплідності усіх своїх зусиль. Завзятість Слов'ян була їм добре відома. Крім того, вони знали, що навіть у кращому випадку нічого не отримають і тільки остаточно розорять ті землі, на які не переставали дивитися як на майбутнє своє надбання. До того ж із деяких Слов'ян брали до того часу данину. Розорити їх остаточно — це позбавитися доходів у сьогоденні і знищити майбутнє своє надбання.

Німецькі хрестоносці, або принаймні їх вожді, за словами літописця, дійшли такого висновку:

— Хіба земля, яку ми спустошуємо, — не наша? Хіба народ, який ми вбиваємо, — не наш? Для чого ми стаємо ворогами собі і марнуємо дохід свій і своє надбання?

З обложеними почали вести мирні переговори. Власне кажучи, стомлені вороги відступили б охоче і без усяких умов і договорів, але їх пов'язувала клятва. Усе ж таки вони виступили в хрестовий похід, а не на просту війну. Необхідно було отримати хоча б позірність успіху. Нарешті, відбувся договір, на який із задоволенням погодилися обложені Слов'яни. Вони повинні були хреститися і відпустити датських бранців, які були в неволі. Договір був тільки формальний і вимагав формального ж виконання. Як інакше можна було б зобов'язати до водохрещення народ, у якого не було завойовано жодної фортеці і який не сьогодні-завтра міг стати переможцем? Але потрібно дотримати умову: наголосити на вірі, виконати хоча б про людське око бажання глави католицького світу, який благословив на похід. По обидва боки добре розуміли ефемерне значення умови. Деякі зі Слов'ян лицемірно хрестилися; німці лицемірно ставилися до комедії, очевидцями якої були. Не смутило їх і те, що повернута була тільки незначна частина полонених. Німці наче нічого не помічали, задовольнялися всім і, квалливо знявши облогу, розбрелися по своїх країнах.

«Цим, — іронічно зауважує літописець, — закінчився весь гучний і великий похід».

Міжнародний ринок злиттів і поглинань: останні тенденції і перспективи росту

*Нгуєн ТХІ ХАНТ,
аспірант Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України*

Міжнародні злиття і придбання (M&A), особливо за участю гігантських транснаціональних корпорацій (ТНК), які витрачають величезні суми для захоплення фірм в інших країнах, — це аспект глобалізації. Нині такі угоди — це форма прямих іноземних інвестицій; за обсягами залучених коштів вони значно випереджають інвестиції у нові підприємства («greenfield» investments). У різних галузях компанії перетворюються в холдинги, здобуваються активи, проходять реорганізація й збільшення компаній [5].

Більшість угод M&A заключають індустріально розвинені країни, збільшується їхня роль і для країн, які розвиваються (найчастіше у формі придбання, тому що злиття з місцевими фірмами трапляються рідко). Найактивніше ці процеси розгортаються в країнах Західної Європи і США, меншою мірою — в Азії і Латинській Америці.

Дослідженням тенденцій на світовому ринку M&A займаються провідні міжнародні агентства і консалтингові групи, зокрема Група корпоративних фінансів КПМГ, компанія Dealogic, аудиторсько-консалтингові фірми Pricewaterhouse Coopers, Ernst&Young та ін. Про це опубліковано безліч праць відомих аналітиків. Статті присвячені новітнім тенденціям на світовому ринку злиттів і

поглинань, а також перспективам його росту в майбутньому [9; 11].

Д. Стафсєв аналізує вплив новітніх технологій на активізацію ТНК і ріст угод M&A у міжнародному масштабі [10].

У роботах західних аналітиків П. Гуїмареса, Д. Вудворда, О. Фігуєїрідо основна увага зосереджена на факторах, важливих для ТНК при виборі цільового регіону і ринку при здійсненні угод зі злиття і поглинання [18].

Англійська дослідниця С. Лалл присвятила низку досліджень впливу угод M&A на економіку приймаючих країн [19].

У зв'язку зі зростаючою нестабільністю у світі і реформуванням економіки низки країн, які розвиваються, залишається актуальною проблема адекватної оцінки передумов міжнародних злиттів і поглинань, і наслідків цих угод як для ТНК, так і для приймаючих країн. Учені сперечаються також про перспективи розвитку цього сегмента світового ринку, оскільки до 2003 р. спостерігався істотний загальносвітовий спад ділової активності в сфері злиттів і поглинань.

У цій статті ми спробуємо визначити особливості сучасного етапу на міжнародному ринку злиттів і поглинань; проаналізувати динаміку міжнародних угод зі злиття і поглинання на основі останніх статистичних даних; визначити перспективи розвитку ринку M&A; означити позитивні і негативні моменти при укладанні M&A-угод як з боку розвинених країн і найбільших ТНК, так і з боку країн, які розвиваються.

Міжнародні угоди зі злиття і придбання значно впливають на приймаючі країни і найчастіше призводять до реструктуризації їх економіки. Вони також можуть сприяти зміні позицій придбаного підприємства на світових і місцевих ринках і об'єднанню міжнародних виробничих, інноваційних і маркетингових мереж [20]. Крім того, у процесі поглинань можливий розрізнений розпродаж активів фірми, яку купують, так званий «демонтаж активів». Багато індустриальних країн не підтримують ідеї захоплення національних підприємств або їхньої власності іноземними компаніями. Однак країни, які розвиваються, уразливіші через неконкурентноздатність їхніх фірм на міжнародному ринку і більш зацікавлені в розвитку підприємництва усередині країни. Усе-таки більшість ТНК прагнуть проникнути на нові ринки через злиття і поглинання місцевих компаній, а обмеження такої діяльності може істотно перешкоджати припливу іноземних інвестицій у національну економіку [19].

У роки 90-ті ХХ ст. у світовій практиці почався так званий період мегазлиттів. Цей період характеризувався зростанням міжнародних М&А-операцій, причому поєднувалися конкуренти, особливо англійські компанії з американськими. Лідером у міжнародних процесах злиття і поглинання були англійські компанії. Посилення процесів злиття і поглинання спостерігалось у всіх галузях, але найбільший розвиток був у сфері комунікацій, інформаційних технологій, банківських і фінансових послуг, медичної індустрії і транспорту.

В останні роки, на відміну від попередніх десятиліть, коли багато компаній були змушені укласти схожі угоди під тиском, нині сторони намагаються

домовлятися про злиття і поглинання «мирно». Це сприяє розвитку нових інструментів і технологій при здійсненні М&А-операцій.

Не можна недооцінювати роль новітніх технологій, які дали змогу розміщувати складові виробництва у різних країнах, зберігаючи при цьому прямі організаційні й інформаційні контакти, здійснювати пряме управління товарними і фінансовими потоками. Усе це забезпечило компаніям можливість росту. Головний стимул при проведенні злиття і поглинань полягав у досягненні синергетичного ефекту, що є збільшенням ефективності діяльності об'єднаної компанії: кожна з компаній повинна виконувати більше (відомий у бізнесі як ефект 2+2=5). Нині М&А є життєво важливою стратегією розвитку компаній, при цьому вміння успішно використовувати інформаційні технології гарантує життєздатність компанії в умовах конкуренції на міжнародному і на національному ринку. Розвиток компанії уже неможливо уявити без погодженої взаємодії існуючих і нових інформаційних систем, які супроводжують бізнес-процеси компаній [10].

Аналізуючи нинішній період, можна помітити, що з 2001 року активність на ринку злиттів і поглинань неухильно знижувалася. Не дуже вдалим для цього ринку видався і минулий рік. Так 2003 року було укладено понад 15 тис. угод зі злиття, що на 25% менше, ніж 2002 року (майже 21 тис. угод); у грошовому еквіваленті загальна вартість завершених угод знизилася на 16% — з 1,2 трлн дол. до 1,0 трлн доларів (див. діаграму 1). На думку фахівців дослідницького центру *Economist Intelligence Unit*, основна причина низького числа оголошених і завершених угод М&А у тому, що фірми прагнули

Таблиця 1

Найбільші міжнародні угоди зі злиття і поглинання, укладені 2003 року (1)

Повна назва компанії—учасниці торгів	Країна	Повна назва компанії — об'єкта придбання	Країна	Дата закриття	Вартість угоди, млн дол.
Pfizer	США	Pharmacia	США	16 квітня	57 822
Olivetti	Італія	Telecom Italia Sp (59,65%)	Італія	4 серпня	24 392
Credit Agricole	Франція	Credit Lyonnais (79,78%)	Франція	26 травня	16 192
HSBC Holdings	Великобританія	Household International	США	28 березня	14 465
BP	Великобританія	«Альфа-Груп», Access/Renova (ТНК)	Росія	29 серпня	7 700
Liberty Media	США	QVC (57%)	США	17 вересня	7 672
France Telecom	Франція	MobilCom (UMTS Assets — 90%)	Німеччина	4 березня	7 109
Merck (акціонери)	США	MedcoHealth Solutions (80,1%)	США	20 серпня	6 809
Edizione Holding	Італія	Autostrade (54,8%)	Італія	22 лютого	6 463

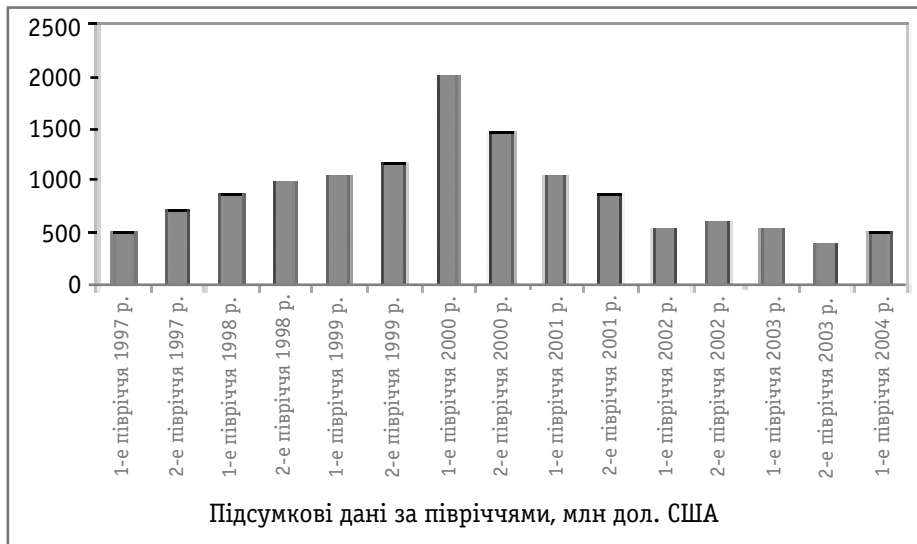
скорочувати витрати й іти з непрофільних для себе сфер діяльності [15].

Однак вже в першому півріччі 2003 року на ринку злиттів і поглинань позначився істотний ріст. Особливо це стало помітно після завершення воєнних дій в Іраку. Прагнення компаній до здійснення угод зі злиття і поглинання зросло, і ситуація на ринку покращилася. Дані з найбільших міжнародних угод зі злиття і поглинання, які були укладені 2003 року представлені в табл.1.

Початок 2004 року позначений сплеском світової активності в галузі злиття і поглинання. Тільки за два перших місяці оголошено про угоди на суму понад 300 млрд дол. [8].

Поліпшення ситуації у світовій економіці призвело до різкого збільшення кількості й обсягу угод зі злиття і поглинання компаній. Почався 2004 рік з покупки *J. P. Morgan Chase* за 58 млрд дол. чикагського *BankOne*. Наприкінці січня одна з провідних стільникових компаній світу – британська *Vodafone* – оголосила про намір придбати американську телекомунікаційну компанію *AT&T*. Спочатку за *AT&T* пропонувалося близько 30 млрд дол., однак фахівці впевнені: впродовж декількох тижнів ціна зросте, адже інтерес до покупки *AT&T* виявила не тільки *Vodafone*, а й інші компанії. Приблизно тоді ж стало відомо про намір французької фармацевтичної компанії *Sanofi-Synthelabo* придбати іншу французьку компанію – *Aventis*. За неї запропонували ледве більше 63 млрд дол., однак керівництво *Aventis* відмовилося: ціна була занадто низькою. Так що і тут можна сподіватися на істотне підвищення вартості угоди – до 80–90 млрд доларів. Угод такого масштабу не було з кінця 90-х років, і більшість експертів думають, що спад у цьому сегменті інвестиційного бізнесу минув [9].

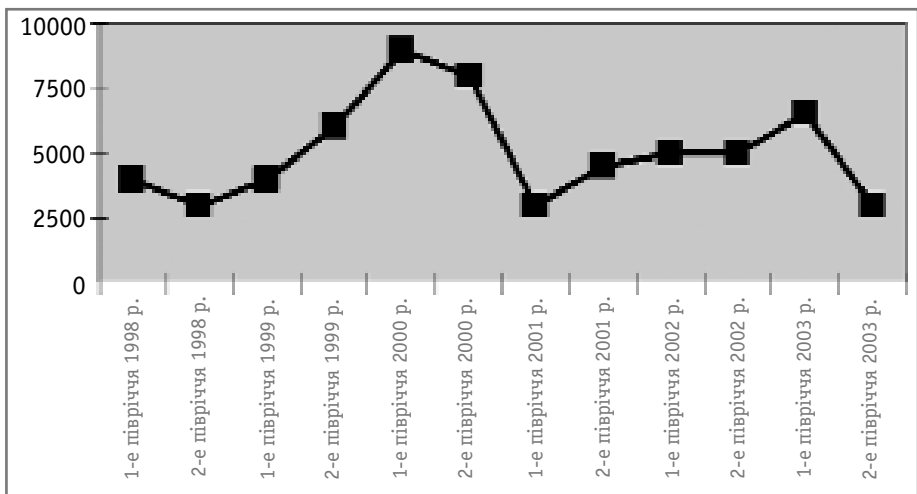
Загальносвітовий обсяг злиття і поглинання

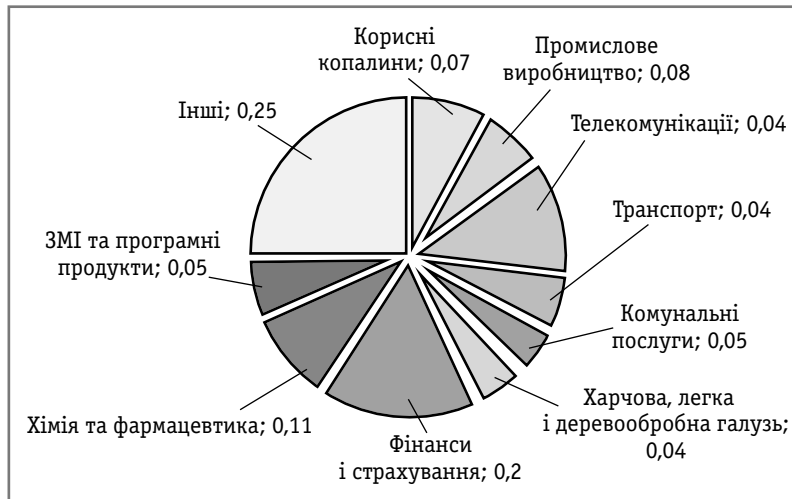
Діаграма 1. Угоди зі злиття і поглинання у світовому масштабі (1997–2004 р.) (1; 4; 21)

збільшився з 1,19 трлн дол. у 2002 р. до 1,26 трлн на початку 2004-го. Лідером у сфері злиття і поглинання знову стали США, загальна сума угод яких зросла з 432 млрд дол. до 490 млрд. Серед найбільших угод у цій сфері варто виділити об'єднання *Bank of America* з *Fleet Boston Financial* (48 млрд дол.), злиття компаній з виробництва медичного устаткування *WellPoint Health Networks* і *Anthem*, американського телевізійного холдингу *NBC* з розважальними програмами *Vivendi Universal* у США, а також звукозаписних компаній *Sony Music* і *BMG*. В Азії було зареєстровано два великих злиття: японських торгових домів *Nissho Iwai* і *Niehimen* (вартість угоди – 7 млрд дол.); австралійської *News Corporation* з американською компанією *Hughes Electronics* (6,5 млрд дол.) [21].

У Центральній і Східній Європі (за винятком Росії і країн СНД) вже 2003 року спостерігається не-

Графік 1. Угоди зі злиття і поглинання в Центральній і Східній Європі (всередині країни й у міжнародному масштабі) (4)

Діаграма 2. Галузева структура світових угод зі злиття і поглинання в 2003 р. (1; 3)

великий ріст загальної вартості угод злиття і поглинання (всіх угод, у яких Центрально- і Східноєвропейські компанії були покупцями або об'єктами придбання) у порівнянні з 2002 роком. Вартість угод, укладених компаніями Центральної і Східної Європи, збільшилася на 3% — з 8950 млн дол. США в 2002 році — до 9196 млн дол. США 2003 року. Однак цей приріст досягнутий переважно у першому півріччі 2003 року, коли вартість угод зросла на 39% порівняно з першим півріччям 2002 року; у другому півріччі загальна вартість угод знизилася на 32% — з 4 522 до 3 060 млн дол. США [6] (графік 1).

Галузева структура угод зі злиття і поглинання за минулий рік представлена на *діаграмі 2*. Консультанти зі злиття і поглинання стверджують, що нині уже готові для консолідації фінансів, які обслуговують промисловість і охорону здоров'я.

У Сполучених Штатах Америки, де сфера фінансових послуг, на думку економістів, фрагментована, кількість угод за участю банків і страхових компаній у 2003 році дорівнювала третині загального обсягу злиття і поглинання. Оскільки перспектива підвищення процентних ставок значно знижує чисту процентну маржу, банки і страхові компанії з надійним балансом швидше за усе вступають у гостру конкурентну боротьбу.

Збільшення кількості угод зі злиття спричинене поліпшенням економічної ситуації в розвинених країнах. Практично усі великі компанії незабаром змінять тактику і переорієнтуються на експансію. За оцінками фахівців аудиторсько-консалтингової фірми *Ernst&Young*, певну роль у цьому відіграють позитивні тенденції, які переважають на фінансових ринках. Рано або пізно процентні ставки почнуть підвищуватися, що знизить привабливість позикового капіталу для фінансування нестатків компаній. Але зате зросте привабливість фондового ринку. Уже нині в усьому світі спостерігається ріст

котирувань. При злитті частина угоди передбачає обмін акціями, тому вищі котирування акцій означають для компаній здешевлення реальної вартості угоди [16].

Під час економічного росту керівництво компаній прагне розширити бізнес. З іншого боку, власники цільових компаній, тобто тих, які поглинаються, можуть отримати вищу ціну при угоді. Крім того, у період бурхливого економічного росту компанії, як правило, мають достатньо коштів на балансі для здійснення угод; причому отримати кредит під час економічного зросту значно простіше [13].

Помітною тенденцією є ріст індексу *CEO Confidence* (індекс, який виявляє настрої топ-менеджерів). Це означає, що керівники знову планують розширення компаній і захоплення більшої частки ринку. Разом із тим зростає активність на фондових ринках, що підганяє і ринок *M&A*.

Вагомою причиною підвищення активності в сфері злиття і поглинання повинна стати фінансова допомога з боку банків. Кредитні організації в 2003 році зіштовхнулися з різким зменшенням кількості звертань за іпотечними кредитами. Тепер ці організації будуть намагатися запропонувати незатребувані засоби клієнтам, які, наприклад, запланували найближчим часом злиття. До останнього часу банки відмовлялися надавати компаніям кредити на суму, яка у 2–2,25 рази перевищує їхній прибуток. Тепер же банки будуть згодні дати кредит, який навіть більше ніж у три рази перевищує прибуток тієї або іншої компанії [2].

Останнім часом банкіри також зазначають, що деякі компанії продають або якимсь іншим чином відсивають зі своєї структури підрозділи, діяльність яких не збігається із ключовим напрямком розвитку бізнесу компанії. А це сприятиме збільшенню укладання угод фірмами, які займаються прямими інвестиціями. На них у 2003 році було транзакцій на суму понад 50 млрд доларів. І нині вже немає сумнівів, що це число за підсумками 2004 року буде значно більше. Така тенденція підсилюється, і очевидно, що цей рік для компаній, які спеціалізуються в сфері прямих часток інвестицій, буде характеризуватися найбільшою активністю за досить довгий період.

Банки готуються до підвищення транснаціональної активності, особливо серед європейських фірм, які прагнуть скористатися високим курсом євровалюти щодо долара. Завдяки саме нинішньому співвідношенню долара до євро кількість міжнародних

угод значно зросте. Напевно, в найближчому майбутньому ми станемо свідками низки великих угод з придбання американських компаній європейськими [9].

Наприкінці 2003 — на початку 2004-го року збільшилася не тільки кількість угод, а й кількість спроб недружного поглинання. Це свідчить про зростаючу довіру до ринку. Також було відзначено скорочення термінів завершення великих угод (понад 1 млрд дол.), що свідчить про підвищення інтенсивності компаній до об'єднання [11].

Втім, динаміка ринку *M&A* багато в чому залежатиме від того, чи вдасться компаніям успішно за-

вершити оголошені наприкінці минулого — початку нинішнього року великі угоди. Тільки тоді можна буде всерйоз говорити про те, що ріст активності на ринку злиття і поглинання набув рис довготривалої тенденції.

Економічний підйом у розвинених країнах — головний фактор росту *M&A* — поки досить хитливий. Бізнес і корпоративні інвестиції не можуть відіграти роль локомотиву росту, яким вони були в 90-х роках. І настільки бурхлива активність на ринку *M&A* на початку росту може бути не досить ефективною для економіки. Проведене компанією *BCG* дослідження 277 компаній довело, що найбільш ефективним інструментом з погляду створення і росту вартості є злиття, зроблені в період спаду, тому що вони на 15% ефективніші, ніж злит-

тя, які відбулися під час росту. Мало того, дослідження довело, що угоди *M&A*, зроблені в період росту, найчастіше призводять до зниження вартості компаній. Так що сплеск активності на ринку злиття і поглинання може знизити ефективність бізнесу, а тому погіршити перспективи економічного росту в розвинених країнах [13].

Не менше впливають на ринок *M&A* і рушійні мотиви його учасників. Уже торік означилася тривожна тенденція: багато інвестиційних банків у надії на те, що в майбутньому вони отримають перевагу при фінансовому обслуговуванні компаній, консультували угоди зі злиття безкоштовно. Такий консалтинг змінює звичний розподіл ролей і саму суть конкуренції в інвестиційному бізнесі [11].

Однозначно відповісти, які наслідки активізації процесів злиття і поглинання неможливо. З одного боку, вони можуть мати позитивний результат, особливо з корпоративної точки зору, якщо мають синергійний ефект, сприяють диверсифікації, економії на масштабах, поліпшенню менеджменту і є вигідними для економіки і споживачів у цілому.

Позитивним ефектом злиття і поглинання є активізація міжнародного співробітництва. На міжнародному рівні поява великих компаній після *M&A* веде до росту конкуренції і перерозподілу впливу між найбільшими транснаціональними корпораціями. Доки більшість товарних ринків і ринків послуг не будуть монополізовані, конкуренція залишиться важливим фактором-гарантом необхідності й ефективності операцій злиття і поглинання.

Однак досягти ефекту за допомогою злиття і поглинання вдається не завжди. Емпіричні дослідження, проведені із середини 60-х років, переконують, що значна частина угод зі злиття і поглинання не створює додаткової вартості для акціонерів компаній, які купують компанію, а в деяких випадках і зовсім її руйнує. Причиною негативного злиття і поглинання є відсутність належної інтеграції компаній, які об'єдналися [10].

Водночас на місцевих ринках *M&A* ведуть до формування олігополістичних структур і обмеження конкуренції, що може загрожувати стабільності національної економіки і негативно впливати на споживачів. Багато фахівців вважають, що нова хвиля злиттів і поглинань неминуче призведе до росту безробіття, а це, у свою чергу, спричинить загострення соціальної обстановки і вимагатиме додаткових витрат із бюджету.

Щоб обмежити негативні наслідки процесів *M&A* і не допустити надмірної концентрації, антиконкурентної поведінки і підвищення цін, необхідний контроль з боку держави. Основними напрямками такого контролю в розвинених країнах мають бути:

1. Антитрастове регулювання.
2. Регулювання операцій з цінними паперами.
3. Оподаткування, бо від обсягу податкових виплат залежить і безпосередня вартість угоди злиття або поглинання [3].

Опираючись на дослідження міжнародного ринку злиттів і поглинань, а також на статистику останнього року, можна стверджувати, що кількість і обсяг міжнародних угод із злиття і поглинання зростає. Аналіз тенденцій і закономірностей на світовому ринку M&A дає змогу також зробити такі висновки про механізми і структурні особливості міжнародних злиттів і поглинань.

1. Фірми, які володіють технологічними перевагами, більш схильні створювати підприємства в нових секторах економіки, а технологічно відсталі компанії найчастіше здобувають технології через поглинання закордонних підприємств.

2. Технологічно диверсифіковані компанії звичайно проникають на нові ринки через поглинання місцевих фірм.

3. В останні десятиліття (з 1980 р.) лідерами на глобальному ринку злиття і поглинання виступають фірми з великим досвідом діяльності на міжнародному ринку.

4. Як правило, великі ТНК випереджали дрібніші компанії за кількістю M&A-угод, хоча останнім часом через зниження транзакційних витрат спостерігається активізація невеликих фірм.

5. Перспективність угод зі злиття і поглинання між двома країнами багато в чому визначається їх культурною й економічною близькістю.

6. Інвестиції в нові підприємства (*«greenfield» investments*) надають інвесторам більше можливостей для контролю і реорганізації приймаючих підприємств, ніж поглинання. Крім того, при здійсненні інвестицій у нові підприємства досягаються великі обсяги внутрішньокорпоративної торгівлі.

7. Придбання часто призводять до недооцінки активів підприємств, які продаються або істотному зниженню цін на ці активи [17].

8. Горизонтальні злиття і придбання, зазвичай, проводяться з метою отримання доступу на нові ринки і розширення випуску оригінальної продукції, а не зниження витрат виробництва. Такі придбання можуть призвести до так званої «раціоналізації активів», а це, у свою чергу, несприятливо позначиться на компанії, яку купують [14].

9. У період після безпосереднього здійснення угоди, як правило, технологія передається односторонньо (з боку компанії, яка купує). Згодом, однак, даний процес може розвинути в двосторонньому напрямку.

У тому випадку, коли злиттями управляють технології і глобалізація економіки, а не бажання компаній домінувати на ринках і підвищувати ціни,

можна говорити про позитивні наслідки; інакше позитивні наслідки можуть бути короткостроковими й в основному на рівні самих підприємств.

Література

1. Анализ Группы корпоративных финансов КПМГ www.kmpg.ru
2. Аудиторско-консалтинговая фирма «Pricewaterhouse Coopers» www.pwcglobal.com
3. Зав'ялова О. Гіганти об'єднуються http://sapientti.kiev.ua/5/a03_ua.html
4. Компания «Dealogic» 2003 <http://www.dealogic.com>
5. Материалы сайта Assioinvest <http://www.assioinvest.ru>
6. Материалы сайта GAAP.ru http://www.gaap.ru/biblio/corpfm/fusion/pv_017.htm
7. Материалы сайта Zahvatu.net http://www.zahvatu.net/?article_id=59&numb_id=7
8. Политический журнал. — 2004. — 21 июня. — № 21(24). — <http://www.politjournal.ru>
9. Руднев А. Перспективы мирового рынка слияний и поглощений // электронный журнал «Защита вашей собственности». — 2004. — Май. — № 7.
10. Стафеев, Д. А. Влияние IT-технологий на процесс слияния бизнеса компаний // Государственный Университет Управления, Россия <http://nit.miem.edu.ru/2004/section/35.htm>
11. Сычев В., Кокшаров А. Время сливаться // журнал «Эксперт». — 2004. — 10 февраля. www.expert.ru
12. Bertrand O., Muccchielli J.-L., Zitouna H. Location Choices of Multinational Firms: The Case of Mergers and Acquisitions — November 26, 2003 // University of Paris. Pantheon-Sorbonne and CNRS. — 33 p.
13. Boston Consulting Group (BCG) www.bcg.com
14. Capron L. The long-term performance of horizontal acquisitions: empirical evidence of US and European firms // INSEAD, Fontainebleau (Draft). — 1999.
15. Economist Intelligence Unit <http://portal.eiu.com>
16. Ernst & Young www.ey.com
17. Gonzalez P., Vasconcellos G. M. and Kish R. J. Cross-border mergers and acquisitions: the undervaluation hypothesis // The Quarterly Review of Economics and Finance. — 1998. — № 38(1) — P. 25–45.
18. Guimaraes P., Woodward D., Figueiredo O. A tractable approach to the firm location decision // Review of Economics and Statistics. — 2003. — #85(1) — P. 201–204.
19. Lall S. Implications of Cross-Border Mergers and Acquisitions by TNCs in Developing Countries: A Beginner's Guide // QEH Working Paper Series, Working Paper. — June 2002. — № 88. — 12 p.
20. Maucher, H. O. View: mergers and acquisitions as a means of restructuring and repositioning in the global market — business, macroeconomic and political aspects // Transnational Corporations — 1998. — № 7(3). — P. 153–183.
21. Thomson Financial www.thomsonfinancial.com

● ХТО СТВОРЮЄ
«ЧОРНИЙ» МІФ
ПРО ЧОРНОСОТЕНСТВО
І НАВІЩО?

Микола СЕНЧЕНКО,

*доктор технічних наук, професор,
директор Книжкової палати України*

Видатні діячі науки, культури, церкви і держави майже не пов'язували себе із політичними рухами. Все ж заступником голови Головної ради Союзу російського народу був видатний філолог кінця XIX — початку XX століття всесвітньовідомий академік Олексій Іванович Соболевський (1856–1929). Про його авторитет як вченого свідчить, зокрема той факт, що більшовики не наважилися його репресувати, а праці Соболевського видавалися в СРСР і після його смерті.

Організатором Всеросійського національного союзу був відомий російський публіцист Михайло Осипович Меньшиков (1859–1918). Він не в усьому поділяв позицію вкрай правих, не поділяв деякі їхні погляди. 1911 року він писав: «Непробачно забути, яку роль відіграв, наприклад, покійний Грінгмут у Москві або Дубровін — у Петербурзі, Семенівський полк — у Москві, або вся гвардія — у Петербурзі. Що головна облога і центральний штурм її були в Петербурзі й у Москві... Іноземницька революція намагалася вразити імперію в саме серце — тому в обох столицях було стільки заколотників і надихателів бунту. Ми...не належимо до Союзу російського народу, але було б нецтвом або невдячністю забути, що наші національні витоки були проголошені ще задовго до виникнення партії націоналістів — саме такими “чорносотенними” організаціями Петербурга, як Російські Збори і Союз панів Дубровіна і Пуришкевича. Якщо серйозно говорити про боротьбу зі смутою, про справжню боротьбу не на життя, а на смерть, то вели її не київські націоналісти, а петербурзькі і московські монархісти» [1, с. 280].

М. О. Меньшиков народився 23 вересня/5 жовтня 1859 року неподалік міста Новоржева Псковської губернії «у православній родині». Після закінчення морського технічного училища Меньшиков іде в плавання на фрегаті «Князь Пожарський», відвідує багато портів у Середземному морі й Атлантичному океані. Свої враження про побачене і пережите він видає окремою книгою «По портам Европы». Згодом літературна доля Меньшикова остаточно визначається, він стає постійним співробітником газети «Неделя». Наприкінці XIX — початку XX століття одна за іншою виходять книги: «Думи о счастье», «О любви», «Критические очерки» (у двох томах), «Народные заступники», «Начала жизни». 1901 року «Неделя» припинила своє

ХТО СТВОРЮЄ

«ЧОРНИЙ» МІФ ПРО ЧОРНОСОТЕНСТВО І НАВІЩО?

існування, і А. С. Суворін запрошує Меньшикова працювати в його газеті «Новое время». Від 1902-го до 1915 року Меньшиков видає свій письменницький щоденник — «Письма к близким» (14 томів по 12 випусків у рік плюс 1 випуск 1916 р.) — чудова пам'ятка культури ХХ століття.

Без Меньшикова неможливо повно й об'єктивно уявити собі не тільки російську журналістику, а й всю історію Росії на зламі двох сторіч.

Михайло Осипович Меньшиков був російським націоналістом. «Усі російські люди з честю і совістю, — писав він 1913 року, — свідомі або несвідомі націоналісти. Усі німці, англійці, французи, поляки, фіни, євреї несуть у душі спадкоємний заповіт служіння своєму племені, своєму народу. По-інакшому і не може бути, якщо говорити про людей здорових, не зламаных духом. Окрема особистість — це лише ланка в нескінченному ланцюзі роду, і покликання цієї ланки — не розриватися, утримувати в собі повну передачу життя з минулого в майбутнє» [2].

Меньшиков понад 10 років теоретично обґрунтовував націоналізм як природну і благодійну рису людського: особистості і суспільства. У своїх щоденних тривогах про благо рідного народу і батьківщини Михайло Осипович, звичайно, ніяк не міг обійти єврейське питання. І він не обходив його, жорстко полемізуючи зі своїми сучасниками, не соромлячись висловів, заходячи досить далеко в запереченнях і анафемі. Але, звинувачуючи євреїв, наполягаючи на їхньому загальному виселенні за межі Росії, Меньшиков ніколи не говорив про їх расову неповноцінність. Жовтневий переворот усе поставив з ніг на голову. Лютували «червоний терор» і інтернаціональна вакханалія нової

іудобільшовицької влади, яка не могла забути, хто такий Меньшиков, ким він був для Росії. Але про це пізніше...

Борис Васильович Нікольський (1870–1919) — росіянин, суспільний діяч, юрист і поет. Народився в родині професора Санкт-Петербурзької Духовної академії й Олександрівського ліцею. Один із засновників і керівників Російських зборів і Союзу російського народу. Після розколу 1911 року ввійшов у Головну раду Всеросійського дубровинського Союзу російського народу. Професор Імператорського Санкт-Петербурзького університету й Імператорського Юрьєвського університету з римського права.

Микола Євгенович Марков (1870–1919) — багаторічний символ опору революції як у Росії, так і в післяреволюційній еміграції, лідер правих сил Російської імперії. Він походив із давнього дворянського роду, пращури якого брали участь ще в Куликовській битві. Його дід, Олександр Андрійович Марков, був офіцером у свиті Імператора Олександра I, бабуся — дочкою суворівського генерала Гана. Серед родичів було чимало відомих діячів російської культури ХІХ століття. Він був родичем відомого публіциста генерала Р. А. Фадєєва. Усе свідчить про те, що лідер Союзу російського народу М. Є. Марков походив із висококультурної дворянської родини, яка активно брала участь у суспільному і літературному житті Російської імперії.

Член Державної думи, М. Є. Марков і в ній впроваджував установки союзу. Він усіляко підкреслював негативну роль євреїв у російській державі. У своїй промові щодо кошторису Міністерства народної освіти (08. 03. 1910 р.) стверджував, що «іудеї — вороги держави, і їх не можна озброювати знаннями, не можна озброюва-

* Закінчення. Початок у № 1 за 2005 р.

ти дипломами, не можна засмічувати наші чиновні, суддівські і професорські місця. Я поважаю і не дозволю собі ставитися негативно до тих поглядів, які вимовляються з цієї кафедри іудеєм, (який не боїться визнати, що він іудей) членом Думи Нісселовичем. Він захищає свою націю, своє плем'я, я ж поважаю всякого націоналіста, всяку людину, яка належить до того або іншого племені і захищає його, тому що вона зобов'язана захищати своє плем'я. І коли тут говорить член Думи Нісселович, я його поважаю, бо він каже те, що його совість і обов'язок зобов'язує казати. Але я не поширюю цього почуття на тих росіян, які стають на бік члена Думи Нісселовича, але його думку я вважаю гідною поваги. І не тому я проти іудеїв, що я їх особисто ненавиджу, зовсім ні; я проти іудеїв як племені, шкідливого для російської держави... у нас вони шкідливі як такі, як іудеї — не як окремі особистості, а як шкідливий державний елемент. Іудеї мають звільнити ті лабораторії, де готуються державні діячі, тобто університети. Якщо я бажаю блага своєму народу, я маю усунути з його шляху усе те, що його благу шкодить» [3]. І наводив конкретну статистику: «Історія всіх століть свідчить, що домішок іудеїв в армії — означає домішок шпигунів, людей, які зраджують таємниці своєї держави, людей, які здаються в полон. Цифри останньої російсько-японської війни свідчать, що в нашій армії було 18 тис. іудеїв, а коли підраховали кількість тих, хто здався у полон, виявилось 12 тис. іудеїв, тобто понад 70 відсотків. Факти свідчать, що іудеї у справі постачань військовому відомству, у справі агітації під час війни серед робітників на військових заводах, у справі перевдягання в офіцерську форму і в усіх тих мерзенних, огидних справах, про які ми недавно з жахом читали, відіграли визначальну роль» [4].

1 березня 1911 року, у річницю вбивства царя Олександра II, у Державній думі М. Є. Марков оголосив промову, в якій розповів про «Народну Волю» і про осіб, які готували і здійснили убивство царя. Він, зокрема, зупинився на програмі, розробленій місцевою партійною групою: «Стаття 13, я прошу вашої уваги: “Центральна група має право присуджувати до страти приватних осіб, своїх шпигунів і посадових осіб, рангом до губернатора, на знищення якого потрібно брати дозвіл виконавчого комітету”».

Це, панове, складається не для чорносотенної організації, а для тієї, яка на своєму прапорі написала: “Геть страту!...” (сміх). Стаття 19: “Вихід членів із товариства не допускається”. Слова “не допускається” написані курсивом (голос праворуч: ого, оце свобода!). Ви, звичайно, розумієте, що буде з тим членом партії, який... “підє”. Він буде

страчений. От, панове, які правила були складені для “місцевих” революційних установ (сміх праворуч і в центрі). Що ж до центрального виконавчого комітету, то він має право усувати, позбавляти життя всіх, не питаючи дозволу.

Саме цей центральний виконавчий комітет “Народної Волі”, цієї вашої *alma mater*, присудив на своєму Липецькому з'їзді імператора Олександра II до страти і це мерзенне лиходійство зробив 30 років тому — 1 березня 1881 року.

Ви вбили Імператора, і якого Імператора! Ви вбили Олександра II, який дав селянам не тільки свободу, а й землю, створив те, чого в жодній державі не було. Скрізь були звільнені раби, але ніде не було наділення селян землею. Імператор Олександр II дав селянам не тільки волю, а і землю, — майно, яке нині оцінюється майже в двадцять мільярдів карбованців, але ж всього 50 років тому у селян не було ні копійки. Вбили імператора, який судив правдиво, швидко, милосердно, дав земське самоврядування і міське самоврядування, дав загальну військову зобов'язаність, змусив служити під солдатською шапкою селянина і дворянина, — вчорашнього кріпака і його вчорашнього пана. Ви вбили того Володаря, який звільнив слов'ян від турецького ярма. І ви його вбили тоді, коли вже на його столі лежала підписана його власною Імператорською рукою установа Загальної Комісії, тобто створення тієї ж самої Державної думи, щоправда, на правильніших началах ніж та, в якій ви тепер перебуваєте. От справжнє лиходійство, яке було скоєне тридцять років тому вашими батьками, вашими керівниками, пани ліві! За цей страшний злочин ви відповідальні, і цю відповідальність ви ніколи із себе не знімете» [5, с. 414].

Так, Марков 2-й (так його ще називали) не був тихим, кабінетним парламентарієм, який вище за все на світі поважав свою недоторканість. Він був агресивним політичним практиком, і вважав, що сила вище ніж право і сама формує останнє. Так, під час роботи в III Державній думі М. Є. Маркову довелося навіть стрілятися з лівим членом Думи Пергаментом...

Під впливом промови М. Є. Маркова М. О. Меньшиков надрукував у «Новом Времени» глибоку думку статтю — «Народовбивство», де каже: «Тридцятирічна річниця ганебного для російської історії царевбивства 1 березня була відзначена в Державній думі обурливими витівками жидо-кадетів і революціонерів, але в тій же Думі цим витівкам була дана і блискуча відсіч. У сильній промові М. Є. Марков віддав належне як революціонерам, так і “надихателям революції” на чолі з п. Мілюковим. Промова п. Маркова заслуговує

серйозної уваги і освіченого товариства, і селян, “які ще не зняли хреста”. У цій промові трагедія 1 березня освітлена саме з того боку, який бунтарі наші ретельно приховують.

Справді, нехай хоча б через 30 років після нечужого злочину російський народ замислиться, до якого приниження він дійшов! На другу тисячу років державного життя, після багатовікової слави, встиг створити найвищий у світі трон царський і, дочекавшись Царя лагідного, волелюбного, милосердного, правосудного, що ж бачить народ? Приходять звідкись два нікчемних жидка Гольденберг і Зунделевич, підбирають двох нікчемних поляків і одного росіянина психопата і починають полювати на Царя Росії. Полювання триває довго, і, зрештою, жидівсько-польська бомба відриває ноги володаря нашої імперії...

Мені здається тут є над чим замислитись російському народу. Лиходії прицілювалися у священну голову народу, у ту голову, яка несла корону нашої народної імперії і несла з винятковою честю. Нині тисячі жидів і підкуплених ними жидохвостів кричать про рівноправність іноземців і повноправність усіх національностей у межах імперії, яку будували наші предки не для чужих, а для своїх нащадків. А от перші наслідки рівноправності: два євреї і два поляки (на одного росіянина) самі вповноважують себе бути судьями і катами великодушного царя. Зауважте: поляки не мають межі осілості, і два поляки, Кобилянський і Квятковський, які обговорювали царевбивство, користувалися всіма правами російських громадян. Так само і два євреї, Гольденберг і Зунделевич, якщо вони роз'їжджали по Росії, користувалися рівноправністю. А чи не тому, що небережно пропущені в Росію, вони змогли розвинути свій пекельний план?

Узагальнюючи, запитавмо: чи не тим пояснюється революційний столітній неспокій у Росії, що, разом із приєднанням Польщі, ми відкрили двері для двох найнебезпечніших і ворожих навал — польської і єврейської?

...Серед двох-трьох тисяч «російських» інтелігентів, які займалися у Швейцарії революційно-соціалістичними підступами, більшість були євреї, які виявилися ватажками революції. Єврейські інтелігенти і напівінтелігенти виступають співучасниками майже в усіх терористичних замаху. Вони ж зуміли внести в усі російські програми перетворень та резолюції незліченних мітингів повне зрівняння євреїв у правах із корінним населенням.

Так само, як незаперечний ганебний факт, що російське студентство перебувало і перебуває під єврейським впливом, так незаперечно і те, що в “російській” смути величезну роль відіграв

іудейський “Бунд”... Втім, на початку смуги, самі євреї не тільки не приховували своєї участі в ній, а й з гордістю кричали, що російська революція — “витвір великого духу єврейської нації”, що “ми вам дали Бога, — дамо і царя!”

Досить пригадати імена головних ватажків нашої смуги: Гершуні, Рубановіч, Гоц, Швейцер, Рутенберг, Азеф, Чернов, Бакай, Роза Бріліант, Рейда Люксембург і інші. Усі євреї, які також євреями виявились — натхненники революції жидокадетського табору.

Бивство великого князя Сергія Олександровича організоване Розою Бріліант. Ватажком московського збройного повстання був Мойша Струнський. Бунт на «Потьомкіні-Тавричному» організований євреєм Фельдманом. Групою максималістів соціал-революціонерів — цієї злочинної анархістської зграї, яка скоїла незліченні терористичні злочини, заправляла Фейга Елькіна. Відомою «радою робочих депутатів», яка відіграла певний час роль революційного уряду в Петербурзі, керували Бронштейн, Гравер, Едількен, Гольдберг, Фейт, Марцелев, Бруссер, та й сам представник ради Хрустальов був євреєм Іосарем. Відставний же лейтенант Шмідт, ватажок севастопольського бунту, хвалячися тим, що він — зряддя євреїв.

От хто ховався за кулісами «російської» революції і кому Росія зобов'язана потрясіннями, припиненнями і руйнуванням останніх років! От із чийх «шляхетних» спонукань розірвані бомбами і розстріляні з браунінгів 50 тис. росіян, винних тільки в тому, що вони — росіяни! От із веління якого синадріону Росія примушена була укласти ганебний мир і упродовж п'яти років — між іншим, на японські ж гроші — мучилася анархією, заливалася кров'ю своїх синів» [5, с. 414–424].

Багато діячів науки і культури кінця XIX — початку XX століття розпочинали свою політичну діяльність із соціал-демократичної партії, просуваючись «зліва направо». Про це докладно пише В. В. Кожинів: «Так, відомі пізніше мислителі Н. А. Бердяєв, С. М. Булгаков, П. Б. Струве, С. Л. Франк почали свій шлях у соціал-демократичній партії; як не дивно звучить це тепер, вони у свої молоді роки були членами тієї самої РСДРП, у якій одночасно з ними були В. І. Ленін і Л. Д. Троцький». Згодом, багато хто з них, пояснюючи свою причетність до соціал-демократії, покликалися на молодість, незрілість, а С. М. Булгаков називав свій соціал-демократизм «хворобою юності» [6, с. 31].

С. М. Булгаков так писав про II Державну думу, де було засилля «лівих» депутатів: «Це вуличне дрантя, яке клички ганебної не заслуговує. Візьміть із вулиці перших зустрічних... навійте їм,

що вони рятівники Росії... і ви отримаєте II Державну думу. І якими знаючими, державними, діловими були на цьому тлі ділові працівники відомств — «бюрократи» [7, с. 302].

А от що писав С. М. Булгаков про «роль» єврейства в Російській революції: «Почуття історичної правди змушує визнати, що кількісно частка цієї ролі в особовому складі правлячої меншості приголомшлива. Росія стала жертвою «комісарів», які проникли в усі пори і щупальцями своїми охопили всі галузі життя... Єврейська частка участі в російському більшовизмі — на жаль — незмірно і неспівмірно велика». І далі: «Єврейство у своєму найнижчому виродженні, хижацтві, владолюбстві, зарозумілості і всілякому самоствердженні зробило... страшне у своїх наслідках насильство над Росією й особливо над св. Руссю, яке було спробою її духовного і фізичного придушення. За своїм об'єктивним змістом це була спроба духовного вбивства Росії...» [8, с. 121, 137].

2.2.2. «Відомі» революціонери в Росії

Російські діячі усвідомлювали і вголос говорили про надзвичайну небезпеку для монархії і шкоду для Росії конституції і парламентаризму. Союз російського народу став могутнім і всенародним виразником здорових, істинно російських, глибоконаціональних переконань. Союз відіграв визначну історичну роль і допоміг державній владі подужати революцію 1905–1907 років.

От що пише з цього приводу М. Є. Марков: «Як тільки керівники революційного єврейства побачили, що нахабна і зухвала поведінка їх бойових дружин розбудила у народі почуття державного самозбереження і що стихійний ріст Союзу російського народу став загрозою для захоплених єврейством позицій, відразу були дані належні вказівки, і зграї біснுவатих єврейських бойовиків негайно зникли. Одночасно пішла на спад хвиля терору і грабежів.

Відкрита боротьба з організованим у патріотичні союзи російським народом не входила у плани міжнародних владик. Стівосьмидесятимільйонний російський народ неможливо було скорити прямим насильством; для досягнення цієї мети необхідно було його обдурити і хитрістю заманити в такі пастки, з яких йому не було іншого виходу, як у темниці всесвітнього Інтернаціоналу. 1906 року єврейству це не вдалося. Перешкодив цьому не уряд, який розгубився, а стихійний рух простого народу проти революції» [9, с. 145, 146].

Через 11 років ці темні сили взяли реванш. Після Лютневої революції Союз російського народу був розгромлений революціонерами, багато

лідерів і рядових членів вбито або заарештовано. М. Є. Маркова також схопили і доставили у Петроград для дачі свідчень Надзвичайній слідчій комісії Тимчасового уряду, яка шукала, але так і не знайшла тих голосних злочинців і зрад «царського режиму», про які кричали «визволителі» на всіх перехрестях і зборах до революції. Сам Марков 2-й про це писав так: «Я був свідком, а не звинуваченим і як «недоторканий» член Думи перебував на «свободі», щоправда, під наглядом трьох ввічливих, але озброєних революційних офіцерів, замкнений у просторій і комфортабельній кімнаті палацу Великого князя Володимира Олександровича — із прекрасним виглядом на Петропавлівську фортецю» [10]. Після звільнення Марков організує в Петрограді підпільну організацію, веде підготовку для порятунку царської родини, але спроба закінчується невдачею.

Помер М. Є. Марков у двадцятих числах квітня 1945 року в місті Вісбадені, у Німеччині. Почив він своєю смертю чи йому допомогли співробітники радянських спецслужб — невідомо...

Нині остерігаються називати геніального мислителя Розанова чорносотенцем, але він, безумовно, був «вкрай правим», і водночас його важко було уявити членом якоїсь партії. Закономірним було те, що 1913 року Розанова вигнали з релігійно-філософського товариства саме за чорносотенство.

Свої статті Розанов публікував у «Богословському віснику», редактором якого був П. А. Флоренський, професор Московської духовної академії. 1933 року ГПУ відправляє П. А. Флоренського у табори ГУЛАГу за звинуваченнями у чорносотенстві і фашизмі (слідчі матеріали цієї справи опубліковані).

Гурлянда оминула така доля, бо він виїхав з країни. «Гурлянда допитати не вдалося, — пише в біографічному нарисі А. Лихоманов. — Покинувши родину, не встигши знищити компрометуючі його документи, він біг за кордон у перші дні Лютневої революції... у нього були досить вагомні підстави терміново залишити країну після революції, і його позиція з єврейського питання відіграла тут не останню роль» [11, с. 147].

Нині відомо, що наказ про арешт і розстріл Меньшикова віддав народний комісар Північної комуни, керівник Петроградської надзвичайної комісії Мойсей Соломонов — Урицький, який вміло і вчасно став більшовиком. Це була ница людина. «Як нині пам'ятаю, — писав у своїх мемуарах кадетів В. Д. Набоков, якому, за свідченням сина, євреї дякували за захист їхніх прав, — цю огидну фігуру плюгавого чоловічка, з капелюхом на голові, з нахабною єврейською фізіономією». Додамо до цієї красномовної характеристики, що

Урицький відрізнявся патологічною жорстокістю (він, наприклад, хвалився секретарю датського посольства Петерсу, який «підписав за один день 23 смертних вироби»), за що і був вбитий 30 серпня 1918 року одновірцем — студентом Леонідом Канегісером [2, с. 10] у день замаху на В. І. Леніна. Ці події стали приводом до оголошення радянською владою «червоного терору». Ім'я цього нелюда і нині носить вулиця в столиці України. Чи справедливо це?

«Справу» М. О. Меньшикова вів слідчий ЧК Якобсон. Про цю людину, на жаль, відомо дуже мало. Саме той Якобсон, який у серпні 1921 року послав на смерть поета Миколу Степановича Гумільова.

1993 року в журналі «Історичний архів» були опубліковані матеріали про М. О. Меньшикова, де, зокрема, було написано таке: «30 вересня 1918 року Меньшиков був розстріляний на березі Валдаю. Його звинуватили в організації монархічної змови і виданні підпільної чорносотенної газети, яка закликала до звернення Радянської влади. Насправді Меньшикова наздогнала помста за статті антисемітського характеру» [12].

От як коментує цю цитату з журналу «Історичний архів» В. В. Кожин, якого важко звинуватити в необ'єктивності: «Варто відзначити, що автори цього тексту В. Ю. Афіані і М. В. Бельдова, розкриваючи справжній зміст найжорстокішого терору проти “чорносотенців” (на тих же “підставах”, що й М. О. Меньшиков, були розстріляні Б. В. Нікольський, А. І. Дубровін, священник І. І. Вострогов і багато інших), обраним формулюванням (“наздогнала помста”) по суті виправдовують катів, які вбили М. О. Меньшикова «у присутності... шістьох малолітніх дітей» [13, с. 126].

Розповім і про іншого відомого чорносотенця, книги якого перевидаються, і їх читають усі національно-мислячі люди. Член Союзу російського народу Шмаков Олексій Семенович (1852–1917) — один із найвідоміших суспільних діячів Росії кінця XIX — початку XX століття, юрист, публіцист. Закінчив юридичний факультет Московського університету, був присяжним повірним Московського окружного суду. Популярність до О. С. Шмакова прийшла після скандального «процесу ротного командира Заблоцького» (1881), якого судили за звинуваченням в убивстві солдата. О. С. Шмаков виступив на цьому суді адвокатом офіцера і написав після процесу брошуру про нього. Стурбований непропорційним ростом присутності і впливу іноземців у всіх сферах громадського життя, О. С. Шмаков послідовно відстоював інтереси росіян на судових процесах, спричинених расовими конфліктами. Багато і

плідно займався публіцистикою, активно брав участь у суспільній діяльності, представляв московське дворянство на Всеросійських дворянських з'їздах. Основні твори О. С. Шмакова присвячені національному питанню в умовах тодішньої Росії: «Свобода и евреи» (Москва, 1906), «Евреи в истории» (Харків, 1907), «Еврейские речи» (Москва, 1910), «Еврейский вопрос на сцене всемирной истории» (Москва, 1912), «Международное тайное правительство» (Москва, 1912), а також аналізу конкретних кримінальних справ, пов'язаних із національною ворожнечею: «Гомельское дело» (Москва, 1905), «Погром евреев в Киеве» (Москва, 1908) та інші. На праці О. С. Шмакова покликається у своїх роботах письменник Г. П. Клімов. На процесі «у справі Бейліса» виступав цивільним позивачем. Багато уваги О. С. Шмаков приділяв діям революціонерів-терористів.

Отримавши владу, більшовики одразу розправилися з чорносотенцем О. С. Шмаковим, «по-звірячому втопивши його в помийній ямі через кілька днів після жовтневої революції» [15, с. 125].

16 жовтня 1923 року в СРСР у бідності, працюючи діловодом у радянській школі імені Максима Горького в Сергієвому Посаді, помер найбільший ідеолог історичної державності Росії Лев Олександрович Тихомиров [16, с. 5].

Дехто з чорносотенців були прославлені церквою: Святійший патріарх Тихон, св. пр. отець Іоанн Кронштадтський, митрополит Володимир (Богоявленський), митрополит Серафим (Чикагов), архієпископ Андроник (Нікольський), архієпископ Митрофан (Краснопольський), єпископ Гермоген (Долганов), єпископ Єфрема (Кузнецов), єпископ Макарій (Гневушев), єпископ Іоасаф (князь Жевахов), протоієрей Іоанн Востогров, протоієрей Євграф Єрестов.

Союз російського народу зупинив розгул революції 1905–1906 років, але нічого не зміг зробити, щоб запобігти катастрофи 1917 року. Іудо-більшовики, які прийшли до влади, жорстоко розправилися з патріотами-чорносотенцями, яких всіляко переслідували і вбивали без суду і слідства. Назвемо деяких з них:

- голова Союзу російського народу Олександр Дубровін (розстріляний у квітні 1921 року);
- голова вітебського відділу Союзу російського народу митрополит Павло (Гальковський) (розстріляний 28 листопада 1937 року);
- голова тамбовського Серафимівського Союзу російських людей архієпископ Феодор (Поздієвський) (прийняв мученицьку смерть 10 жовтня 1937 року);
- російський монархіст, голова Державної ради Іван Щегловітов (розстріляний 5 вересня 1918 року);

- російськи монархіст, міністр внутрішніх справ Микола Маклаков (розстріляний 5 вересня 1918 року);
- голова нижегородського відділу Союзу російського народу протоіерей Микола (Орловський) (розстріляний 31 серпня 1918 року);
- член головної палати Союзу Архангела Михаїла, духівник царської родини протоіерей Олександр Васильєв (розстріляний 5 вересня 1918 року);
- голова київського відділу Союзу російського народу протоіерей Михайло Алабовський (розстріляний 21 грудня 1937 року);
- активний діяч правого руху протоіерей Павло Левашев (розстріляний 22 грудня 1937 року);
- член ради київського відділу Союзу російського народу протоіерей Михайло Митроцький (розстріляний 1 жовтня 1937 року);
- кандидат у члени Головної ради Союзу російського народу протоіерей Алексій Мешковський (розстріляний 22 березня 1938 року);
- товариш голови томського відділення Союзу російського народу ієромонах Ігнатій (Дворницький) (вбитий революційними бандитами 8 (21) травня 1909 року);
- член Головної ради Союзу російського народу священник Олександр Вераксін (замучений 1918 року);
- голова харківського відділу Союзу російського народу професор Андрій Вязигін (розстріляний у травні-червні 1919 року);
- член Головної ради Союзу російського народу професор Сергій Левашев (прийняв мученицьку смерть 6 червня 1919 року);
- голова одеського відділу Союзу російського народу граф Алексій Коновін (розстріляний 24 січня 1919 року);
- член Головної ради Союзу російського народу Павло Булацель (розстріляний 15 лютого 1919 року);
- товариш голови Союзу російського народу Олена Полубояринова (розстріляна 15 лютого 1919 року);
- голова Олексіївського (у Києві) відділу Союзу російського народу Олена Разуміхіна (розстріляна 19 травня 1919 року);
- голова одеського відділення Союзу російських людей Микола Родзевич (убитий 12 лютого 1919 року);
- член Головної ради Союзу російського народу Леонід Бобров (розстріляний 2 вересня 1918 року);
- член Головної палати Союзу Архангела Михаїла художник Лука Злотніков (розстріляний 2 вересня 1918 року);
- голова миколаївського відділу Союзу російського народу Йосип Ревенко (розстріляний 2 вересня 1918 року);
- один із засновників Всеросійського національного союзу Алексій Гарязін (розстріляний 2 вересня 1918 року);
- товариш голови київського Клубу російських націоналістів Віктор Страхів (розстріляний 15 травня 1919 року);
- голова київського відділу Союзу Архангела Михаїла Віктор Розмітальський (розстріляний 29 березня 1919 року);
- член Головної ради Союзу російського народу професор Борис Нікольський (розстріляний 7 червня 1919 року);
- голова пермського відділу Союзу російського народу Петро Рябов (розстріляний 19 червня 1918 року) [17, с. 8].

У короткій статті неможливо назвати навіть керівників відділів численних чорносотенних організацій, які були розстріляні, посаджені у в'язниці, не кажучи вже про тисячі інших знаних і невідомих героїв.

Історична заслуга Союзу російського народу й інших чорносотенних організацій у тому, що вони ділом довели й уряду, і суспільству, що із світовим «визвольним» рухом, який розпочало єврейство, можна і необхідно боротися, застосовуючи саме ті способи, якими користувалися самі «визволителі».

Цілком закономірно, що євреї і вся залежна від них ліберальна російська преса накинулася на Союз російського народу, який відразу став їм ненависний. Брудні і безглузді звинувачення сипалися на цю патріотичну організацію. «Погромники», «вбивці», «чорна сотня» — такими епітетами майоріли сторінки «вільної» преси, які не можуть вибачити Союзу російського народу провалу революції 1905–1906 років.

Кому ж належали і чий інтереси захищали друковані видання?

Петербурзька преса, яка обслуговує Державну Думу, була майже повністю в єврейських руках. Одного разу (це було в 3-й Думі) правий (у ті часи) депутат Пуришкевич виголошував промову. За сталим звичаєм, промова правого депутата переривалася шаленим шумом, лементом і лайкою ліворуч і з центра. Усім цим «знакам обурення» членів Державної Думи явно співчували суб'єкти, які щільно заповнили ложу преси.

«Виведений із себе Пуришкевич раптом припинив свою промову і, вказуючи убік ложі преси, пронизливо — на весь зал — кричить: “Подивіться ж, нарешті, на цю межу єврейської осілости!”

Увесь величезний зал — чотириста членів Думи, представники уряду і відомств, члени Державної Ради у своїй ложі, нарешті, вся численна публіка нагорі — і повертаючи голови туди, куди вказує Пуришкевич, дивляться на ложу преси...

Добра сотня людей, збентежених раптовою увагою залу, дивляться з цієї ложі: кучерявенькі брюнети, багряно-руді лисини, криві носи, випнуті сальні губи, виголені щоки, скуйовджені бороди. Різноманіття єврейських фізіономій — сефардимів, ашкеназіїв — до негроїдних типів. Лише десь на задньому плані виднілося кілька неєвреїв.

“Межа єврейської осілости”...

Секунда тиші — і голосний регіт усієї Думи трясе скляну стелю» [9, с. 164].

У Думі сміялися, а треба було плакати. Не було нічого смішного в тому, що всі думські промови і вся думська й урядова діяльність передавалася російському народу майже винятково євреями й у єврейському тлумаченні. Мільйони росіян дізнавалися про все, що відбувалося в Думі, з газет, журналів і телеграфних агентств. Петербурзькі газети майже всі належали євреям. «Речь» — Гессену і Вінаверу, «Биржевые ведомости» — Пропперу, «День» — Когану і Біккерману, «Копейка» — Городецькому; власником ілюстрованих видань був Корнфельд, євреї видавали «Сатирикон» і всі гумористичні листки. Євреї господарювали в «Вечернем времени» Бориса Суворіна; помічником редактора там теж був єврей Мінаевич-Мануйлов. Євреї керували кіосками і газетними артілями. Євреї цілком володіли газетними оголошеннями, рекламою і телеграфними агентствами.

Така ж ситуація в Україні і нині, що дуже сильно нагадує початок ХХ століття, коли засоби масової інформації використовувалися для пропаганди українському народові далекої йому ідеології, перекрученого висвітлення процесів, які відбуваються в суспільстві.

Проведений аналіз чорносотенного руху в Російській імперії початку ХХ століття свідчить, що на чолі його стояли освічені, сміливі, енергійні патріоти Батьківщини. Доля їх трагічна, а імена незаслужено замовчуються. Але справа, якій вони служили, не пішла в небуття. Ми бачимо, що з'явилася ціла плеяда вчених і суспільних діячів, які люблять свою Батьківщину, знають її історію, здатні аналітично мислити і прогнозувати шляхи розвитку суспільства, переконані у величчї свого народу, які консолідують націю, тверді духом і завзяті у досягненні своєї мети. І якщо їх називають чорносотенцями, то вони повинні пишатися цим почесним званням.

Література

1. Меньшиков М. О. Письма к ближним. — СПб., 1912.
2. Горькая слава России. 85-я годовщина злодейского расстрела 30 сентября 1918 года М. О. Меньшикова // Русский Вестник. — 2003. — № 22.
3. Государственная дума. Созыв 3-й. Сессия III. Стенографические отчеты. Ч. III. Стлб. 14 — 15.
4. Государственная дума. Созыв 3-й. Сессия III. Стенографические отчеты. Ч. III. Речь 22.03.1910.
5. Шмаков А. С. Международное тайное правительство. — М.: СТАЛКЕР-ПРЕСС. — 2003.
6. Кожинов В. В. «Черносотенцы» и Революция (загадочные страницы истории). — М.: «Прима В» и ОАО «Оригинал», 1998.
7. Булгаков С. Н. Христианский социализм. — Новосибирск: Наука, 1991.
8. Булгаков С., протоиерей. Христианство и еврейский вопрос. — Париж: YMCA-Press, 1991.
9. Марков Н. Е. Войны темных сил. Статьи. 1921 — 1937. — М., — 2002.
10. Марков Н. Е. Про дом свой // Двуглавый орел. — 1930. — 31 января (13 февраля). — № 36.
11. Вестник Еврейского университета в Москве. — 1993. — № 4.
12. Исторический архив. — 1993. — № 4.
13. Кожинов В. В. Россия. Век XX-й. (1901–1939). История страны от 1901 года до «загадочного» 1937 года. Опыт беспристрастного исследования. — М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002.
14. Родзаевский К. Завещание русского фашиста. — М.: ООО «ФЭРИ-В», 2001.
15. Тихомиров Л. А. Церковный собор, единоличная власть и рабочий вопрос. — М.: Москва. — 2003.
16. Русский Вестник. — 2004. — № 24.

У рубриці

«МЕНЕДЖМЕНТ І МЕНЕДЖЕР»:

● РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА
СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНОЇ
СИТУАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

● ІДЕАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ
СЛУЖБОВЕЦЬ: ЯК ЙОГО
СФОРМУВАТИ

● ТЕСТ.
ОЦІНКА ВЕРБАЛЬНИХ
ВЛАСТИВОСТЕЙ ЛЮДИНИ
ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ
СЕМАНТИЧНОГО ДИФЕРЕНЦІАЛУ

*Алла АНІКАЄВА,
доцент, кандидат
технічних наук*

*Сергій БИЧКОВ,
кандидат біологічних
наук, МФ МАУП*

Економічна криза, яка розпочалася після розпаду Радянського Союзу, спричинила різке погіршення демографічної ситуації в Україні. Цей процес настільки значний, що його можна вважати демографічною кризою. Знижується загальна кількість населення, змінюється його вікова структура (населення старіє), смертність перевищує народжуваність, поглиблюється соціальне розшарування суспільства тощо. Через складні економічні умови мати дітей у сучасних умовах стає для багатьох розкішшю [3]. Складне екологічне становище, особливо в найбільш населених промислових регіонах України, також не сприяє покращенню демографічної ситуації.

Населення України з 1991 року невпинно зменшується. У деякі роки зменшення населення сягало понад 370 тис. [2]. Це пов'язано із щорічним зменшенням народжуваності і зростанням смертності. Висока смертність пов'язана з особливостями вікової структури населення України (значна кількість людей віком 65 років і старші, а середня тривалість життя — 67–68 років) і з різким погіршенням соціально-економічного становища в країні.

Зменшення народжуваності зумовлено зниженням кількості шлюбів від початку 90-х років [4], погіршенням соціально-економічних умов та зростанням «невпевненості населення у майбутньому». Тому більшість сімейних пар обмежуються однією дитиною або взагалі вирішують не мати дітей.

Ще один дуже важливий чинник демографічної кризи — міграція населення (насамперед дуже висока еміграція з України). У глобальному вимірі міжнародний ринок праці є складовою світової господарської системи, і обмін робочою силою можна вважати способом інтеграції нашої країни до світового ринку праці. Структурна перебудова економіки, банкрутство та ліквідація низки підприємств, зупинка виробництва призвели до істотного звільнення робочої сили, яка неспроможна працевлаштуватись в Україні. Тому регульована трудова міграція надлишкової на цей момент робочої сили повинна стати ефективним засобом раціонального

Рейтингова оцінка соціально-демографічної ситуації регіонів України

використання трудового потенціалу України. Але на сучасному етапі країна є державою-експортером робочої сили, оскільки за даними офіційної статистики, кількість українців, які виїжджають працювати за кордон, у середньому в 10 разів вища за кількість іноземців, які приїжджають в нашу країну. Цей розрив буде ще більшим, якщо до офіційних працівників-мігрантів додати громадян України, які влаштувались за кордоном нелегально, оскільки більшість українців вирушають на пошуки роботи неофіційно. За підрахунками фахівців, за межами держави працює від 1 до 3 млн осіб працездатного населення України [1]. Оскільки кількість працездатного населення країни становить 20–25 млн, можна полічити, що приблизно 10 відсотків із них працює за кордоном.

Скорочення населення через міграційні процеси у деякі роки сягало 150–160 тис. осіб і зумовлювало до 55–59 відсотків загального зменшення населення України [2]. Якщо враховувати, що більшість цих осіб дітородного віку, то цей факт ще більше сприяє погіршенню демографічної ситуації.

Вражаючі масштаби демографічної кризи змушують говорити про демографічну безпеку України. Демографічні процеси суттєво впливають наперед на економічний розвиток регіону через умови формування трудового потенціалу, оскільки визначають контингент населення працездат-

ного віку. Для покращення демографічної ситуації необхідно визначити фактори, які на неї впливають. У практиці сучасного соціально-економічного аналізу важливим є завдання — аналіз демографічної ситуації країни в цілому, а також диференційовано за окремими регіонами, оскільки на їх демографічну ситуацію можуть впливати різні фактори — і позитивні, і негативні.

Комплексний аналіз може бути зроблений на основі міжрегіональних демографічних порівнянь при використанні «методу відхилень». Цей метод дає змогу обчислити комплексний коефіцієнт вагомості відхилень рівнів показників соціально-демографічного розвитку регіонів, на основі якого визначають сукупний рейтинг регіону.

Формула для розрахунку комплексного коефіцієнту вагомості відхилень така:

$$K = \sum \frac{x_{\max} - x_i}{x_{\max} - x_{\min}} + \sum \frac{x_i - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}},$$

де: x_i — значення показника соціально-демографічного розвитку регіону;

x_{\min} і x_{\max} — відповідно мінімальне і максимальне значення показника соціально-демографічного розвитку регіону.

Обчислення комплексного коефіцієнта вагомості відхилень ґрунтується на такій системі відхилень:

1. Якщо $x_i = 0$, то $K = 1$, або

$$\frac{x_{\max} - (x_i = 0)}{x_{\max} - x_{\min}} = 1$$

2. Якщо $x_i = x_{\max}$, то при позитивному значенні зростання показника $K = 0$, або

$$\frac{x_{\max} - (x_i = x_{\max})}{x_{\max} - x_{\min}} = 0,$$

а при негативному значенні зростання показника $K = 1$, або

$$\frac{(x_i = x_{\max}) - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} = 1.$$

3. Якщо $x_i = x_{\min}$, то при позитивному значенні зростання показника $K = 1$, або

$$\frac{x_{\max} - (x_i = x_{\min})}{x_{\max} - x_{\min}} = 1,$$

а при негативному значенні зростання показника $K = 0$, або

$$\frac{x_i - (x_i = x_{\min})}{x_{\max} - x_{\min}} = 0$$

4. Із зменшенням розміру відхилень показника соціально-демографічного розвитку в окремих регіонах від максимального його рівня (при позитивному значенні зростання показника), мінімального рівня (при негативному значенні зростання показника), в сукупності регіонів комплексний коефіцієнт вагомості відхилень зменшується. Чим нижчий цей коефіцієнт, тим вищий рівень соціально-демографічного розвитку регіону, а це свідчить також про його високий рейтинг.

Для проведення рейтингового аналізу соціально-демографічної ситуації регіонів України були відібрані такі показники [5].

А) які мають позитивне значення:

- коефіцієнт народжуваності;
- кількість прибулих;
- рівень зайнятості;
- середньомісячна заробітна плата;
- сума внесків;

Б) які мають негативне значення:

- коефіцієнт смертності;
- коефіцієнт дитячої смертності;
- коефіцієнт пенсійного навантаження;
- щільність населення;
- кількість вибулих;
- рівень безробіття.

За першими п'ятьма показниками, коли зростання абсолютних значень мають позитивне значення, відхилення абсолютних рівнів становитиме $x_{\max} - x_i$, а для показників негативного значення, які залишилися, відхилення від мінімального рівня: $x_i - x_{\min}$.

Коефіцієнти вагомості відхилень за окремими показниками формують комплексний коефіцієнт вагомості відхилень, за розміром якого встановлюють місце окремого регіону у їх сукупності (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтингова оцінка соціально-демографічної ситуації в регіонах України

Області	Комплексний коефіцієнт вагомості відхилень	Місце
Закарпатська	4,247	1
Волинська	4,424	2
Київська	4,738	3
Івано-Франківська	4,979	4
Полтавська	5,099	5
Вінницька	5,155	6
Рівненська	5,247	7
Дніпропетровська	5,253	8
Львівська	5,472	9
Одеська	5,536	10
Харківська	5,630	11
Запорізька	5,762	12
Херсонська	5,798	13
Миколаївська	5,874	14
Житомирська	5,908	15
Донецька	6,188	16
Черкаська	6,302	17
Чернівецька	6,410	18
Тернопільська	6,510	19
Хмельницька	6,624	20
Чернігівська	8,857	21
Луганська	6,926	22
Кіровоградська	6,933	23
Сумська	7,192	24

За даними табл. 1 перше місце за включеними до розрахунку комплексного коефіцієнту показниками демографічної ситуації посідає Закарпатська область, друге – Волинська, третє – Київська і т. д., а на останньому місці – Сумська область.

Згідно з проведеним рейтинговим аналізом регіони можна поділити на три групи.

1 група – регіони з високим рівнем демографічної ситуації. Це: Закарпатська, Волинська, Київська, Івано-Франківська, Полтавська, Вінницька, Рівненська області.

2 група — регіони з середнім рівнем демографічної ситуації. Це: Дніпропетровська, Львівська, Одеська, Харківська, Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Житомирська, Донецька області.

3 група — регіони з низьким рівнем демографічної ситуації. Це: Черкаська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька, Чернігівська, Луганська, Кіровоградська та Сумська області.

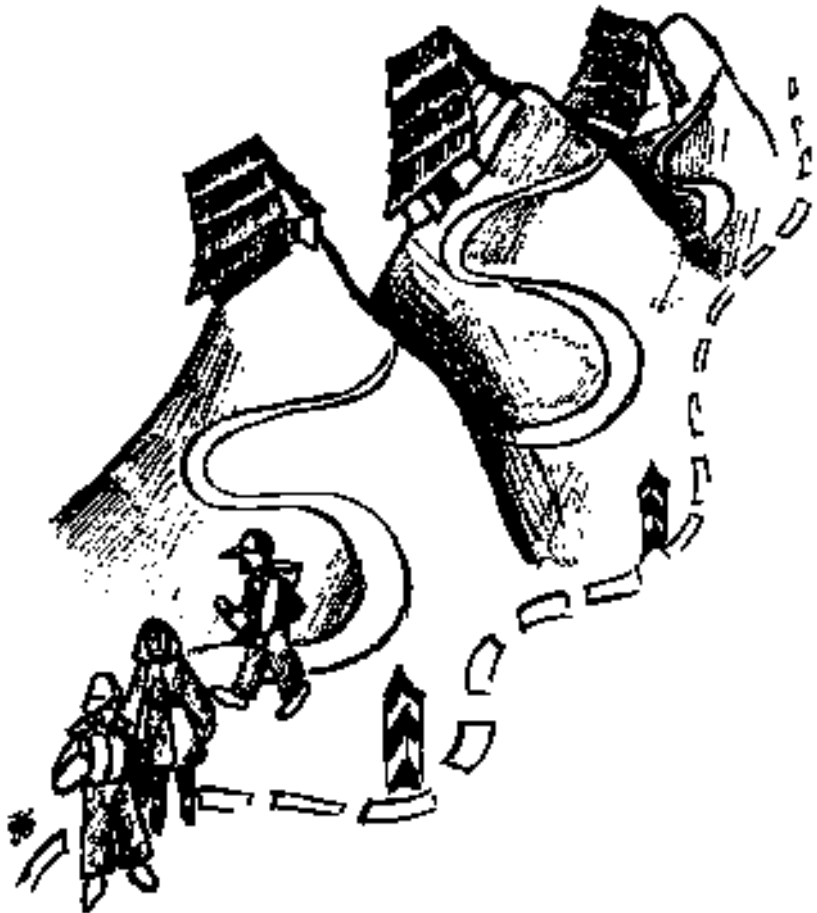
У західних регіонах (1 група) завдяки великому відсотку сільського населення, збереженим історичним і культурним традиціям, релігійним особливостям зберігається високий коефіцієнт народжуваності. Сприятлива екологічна обстановка, зумовлена невисокою щільністю промислових підприємств знижує коефіцієнт смертності та дитячої смертності удвічі, порівняно з областями з 2 групи.

До неї ввійшли області з відносно сприятливою соціальною структурою, розвинутою промисловою інфраструктурою, з високим рівнем заробітної плати (в 2,5 рази більше ніж у 3 групи і в 1,5 рази більше ніж у 1 групи), низьким рівнем безробіття. Крім цього, у регіонах спостерігається швидка тенденція «старіння нації», що у майбутньому (через 10–15 років) може сприяти виникненню гострого дефіциту трудових ресурсів. Режим відтворення населення цих областей не забезпечує навіть простого заміщення поколінь. Особливу тривогу викликає екологічне становище. Так обсяг викиду шкідливих речовин в атмосферу у розрахунку на 1 кв. км у 7 разів більший, ніж по всій території України.

Щодо регіонів 3 групи, то вони характеризуються низьким рівнем за багатьма показниками, які розглядаються.

Таким чином, за допомогою комплексного коефіцієнта можна встановити області з найскладнішою демографічною ситуацією і, користуючись ним при аналізі соціально-економічного становища, провадити політику поліпшення демографічної ситуації за допомогою таких заходів:

- поліпшення екологічної ситуації;
- підвищення життєвого рівня населення;
- покращення медичного обслуговування;
- поліпшення інвестиційного клімату;
- удосконалення соціальної політики;

- удосконалення трудових відносин та інших заходів, спрямованих на гальмування демографічної кризи і старіння населення.

Оскільки демографічні процеси інерційні, то заходи для оздоровлення ситуації в цій сфері слід приймати негайно. Насамперед необхідно приділити увагу тим факторам, які найбільше впливають на демографічну ситуацію в кожній області.

Література

1. Данюк В. М., Леоненко О. М. Проблеми інтеграції України у міжнародний ринок праці // Вісник Донецького університету. — 2001. — № 1. — С. 28–31.
2. Економічна статистика. — 2003. — № 11. — Міжнародний центр перспективних досліджень.
3. Жидченко Н. В., Скоробогатова Н. В. Основные тенденции параметров режима воспроизводства населения Донецкой области // Вісник Донецького університету. — 2001. — № 1. — С. 80–85.
4. Задоенко Л. Шлюби і розлучення в Україні. — 1999. — www.ukrstat.gov.ua/niostat/druk/Magazine/1_99/R-3.html
5. Статистичний щорічник «Україна за 2002 рік» — www.ukrstat.gov.ua

Ідеальний державний службовець: як його сформувати

Анатолій БАЛАШОВ,
*слухач факультету державного управління
Одеського регіонального Інституту державного
управління при Президентові України*

У державній політиці сучасної України, як і кожної країни, постає проблема держслужбовця, як така, без чого держава, «державна машина» взагалі функціонувати неспроможна. Свого часу, торкаючись цієї проблеми, М. Вебер розробив і обґрунтував концепцію ідеального типу бюрократії, як найбільш раціонального інституціоналізованого устрою у вирішенні складних і неоднозначних завдань управління. Донині, однак, фактично не існує структурної, цілісної теоретичної моделі формування сучасного типу держслужбовця, а в Україні конкретно з цієї проблематики можна виділити лише окремі дисертаційні дослідження та публікації [6; 8; 10; 11].

Зазначимо, що в багатьох країнах світу саме реорганізація державного апарату призвела до певного уповільнення зростання чисельності державних службовців або навіть до скорочення їх кількості. Продуктивність їхньої праці також зросла, і це позначилось на державному бюджеті. Уряди багатьох країн при такій ситуації прагнуть і сьогодні так організувати і здійснювати кадрову політику, аби максимально зберегти якісний рівень державної служби, і передусім ефективність роботи її найвищої ланки. Стабільність і професіоналізм апарату державної служби у разі зміни політичної верхівки уряду не зменшуються, не послаблюються. Як правило, існує законодавчий механізм, який захищає державні апарати від подібних метаморфоз.

Враховуємо, що коли йдеться про реформи апарату управління, адміністративні реформи загалом, то треба мати на увазі ту обставину, що просте,

штучне, однобоке скорочення адміністративно-управлінського персоналу або якісь разові дії і акції тут фактично нічого не дають, а подекуди просто приводять до зворотних, а то і негативних наслідків [7; 10].

Важливо не забувати про ту принципову обставину, що взаємовідносини між державною службою і політичною владою в Україні, зокрема, базуються на принципі свободи переконань, який затверджується в Основному Законі країни — Конституції України. З цього випливає, що державні службовці користуються свободою совісті, свободою приналежності до політичних партій, правом висувати свою кандидатуру на виборах тощо. Тобто вони мають рівні права з усіма іншими громадянами України, хоча одночасно на них покладаються також і обов'язки дотримуватись неупередженості, бути об'єктивними тощо. Великого значення надається при цьому професійній освіті й професійному росту державних службовців, що забезпечується через систему спеціальних освітніх і навчальних закладів.

Завдання реформування державної служби в Україні в цілому, на наш погляд, полягає саме в розширенні самоврядування, у розвитку госпрозрахункових структур, у підвищенні ефективності роботи кадрів на основі значно вдосконалених, а то і нових положень про посадові функції, у перегляді, врешті, штатного розкладу й сітки платні для окремих, особливо нижчих категорій працівників держапарату. Іншими словам, йдеться про великий і складний комплекс проблем вдосконалення роботи з кадрами взагалі, без чого досягти помітного успіху у реформуванні системи державної служби практично і фактично неможливо.

Основні принципи підбору, підготовки, використання, перепідготовки й підвищення кваліфікації державних службовців часто поділяють на професійні та загальногромадянські (потрібні

для формування якостей громадянина й виражені у державних службовців яскравіше, ніж у інших громадян), на внутрішньокорпоративні, що визначають відносини корпорації бюрократії з громадянами та іншими суспільними інститутами. Крім того, маємо виділити групу принципів об'єднання професійних пріоритетів і вольових якостей [11; 7].

Спеціалісти в галузі теорії і практики державного управління (Г. В. Атаманчук, В. І. Іванов, В. І. Луговий, Н. М. Нижник та ін.) справедливо вважають, що перш ніж виділяти окремо управлінський апарат державних службовців державних установ, варто звернути увагу на особливості управлінської культури громадян загалом. Вони звертають увагу на те, що раціональність, ефективність державного управління багато в чому визначається станом управлінської культури практично всього населення та виділяють такі основні прояви такої культури: управлінська компетентність; інформованість; зацікавленість громадян в участі в діяльності державних органів, органів місцевого самоуправління, або у безпосередньому веденні управлінських справ. Фактично ці складові і є базовими засадами управлінської культури, про яку йдеться тут.

У багатьох випадках можна говорити і про педагогічні аспекти в діяльності державного службовця, які мають не менш важливе значення для його професійної діяльності, її результативності.

Окрім просто підбору на державну службу, існують багато певних моделей роботи з кадрами управлінців, державних службовців. Нам, зокрема, значною мірою імпонує система роботи з кадрами, запропонована білоруським вченим Є. М. Бабосовим, який подає її у такий спосіб і пропонує таку послідовність дій: планування трудових ресурсів; вербування і набір персоналу; відбір кадрів; управління трудовою мотивацією; профорієнтація і адаптація працівників (комплексна); оцінка працівників; оцінка трудової діяльності; підвищення, пониження, переміщення працівників; підготовка керівних кадрів, управління просуванням за посадовими позиціями.

Здійснення, або проходження служби в органах державної влади включає низку ключових етапів, які в сукупності і складають процес перебування державного службовця на посаді. Практично в усіх країнах, за винятком хіба що надто малих, несуттєвих відмінностей, ця система схожа. Тобто суспільний інститут проходження державної служби складається з організації добору кадрів держслужбовців, переміщення працівників по службі, присвоєння їм категорій, рангів і усілякого стимулювання їх праці, визначення та використання підстав для припинення державної служби.

Така система проходження державної служби зумовлена законодавством, певними нормативними документами на рівні урядів, державних установ, що видають державною службою, організують її.

У процесі формування персоналу державних установ принципове значення мають насамперед питання добору кадрів державних службовців і до того ж, у співставленні українського та, зокрема, європейського досвіду.

Загалом, добір персоналу — це процес оцінки професійних якостей кола претендентів, визначення придатності кожного з них для використання на певних посадах. І в Україні, як і інших країнах, цей аспект є одним із найбільш складних і найбільш болючих у роботі з кадрами. Без створення об'єктивної системи добору кадрів (яка є серйозною проблемою в системі державної служби України), значно ускладнюється можливість притоку до неї найбільш компетентних і кваліфікованих спеціалістів.

Виходячи з реального стану справ, характеру суспільно-політичних процесів і завдань державотворення в Україні, політика кадрового добору державних службовців, на нашу думку, повинна базуватися на принципі системності й належного наукового забезпечення. Основною передумовою залучення на відповідні посади державних службовців компетентних, висококваліфікованих працівників є формування дійового кадрового резерву та робота з ним. Для успішного розв'язання цієї проблеми в кожному державному органі, як правило, розробляється план поповнення й добору персоналу. Його форми є різними залежно від характеру й масштабів організації, але загальна схема добору нових працівників є фактично універсальною для всіх організацій.

В Україні, у відповідності з чинним законодавством, конкретні обов'язки, права та функції державних службовців визначаються на основі спеціального «Довідника типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад держслужбовців» і відображаються керівниками державних органів у межах закону та їх компетенції.

Зрозуміло, що набір на державну службу найвдаліше можна здійснювати тоді, коли чітко визначені (під конкретну посаду): завдання, обов'язки та повноваження; кваліфікаційні вимоги; рівень оплати праці для даної посади; можливість службового просування; спосіб проведення відбору; інші особливі вимоги до претендентів. Водночас береться до уваги, що ці структурні елементи добору кадрів державних службовців певним чином також деталізуються, уточнюються.

Свої особливості мають і кваліфікаційні вимоги до державних службовців. Вони визначають відповідно до певної посади або групи посад вимоги

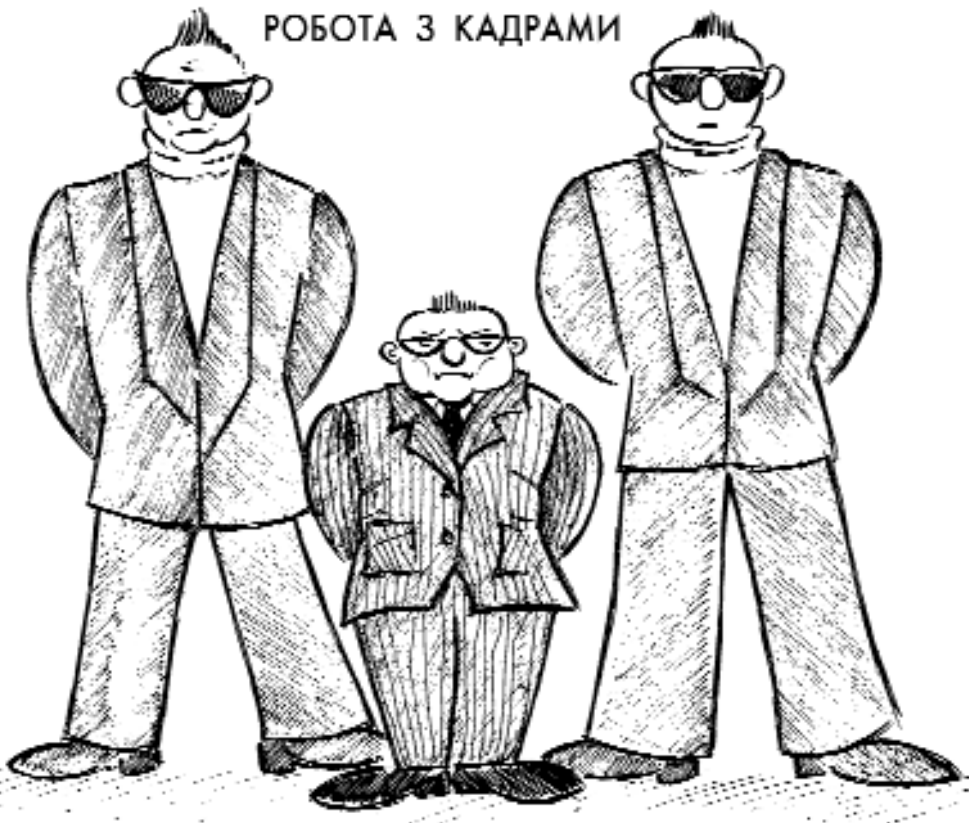
до освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня державного службовця та вимоги щодо його післядипломної підготовки (наявність обов'язкових знань, умінь, навичок, необхідних для зайняття відповідної посади), необхідні для виконання покладених на нього завдань та обов'язків, мінімальні вимоги до стажу державної служби, загального стажу роботи, або стажу наукової (науково-педагогічної) роботи. Треба при цьому зазначити, що саме кваліфікаційні вимоги до державного службовця є найдинамічнішою складовою, оскільки достеменно вони обумовлені постійною зміною, ускладненням завдань, які доводиться вирішувати конкретному державному службовцю.

Зазначені складові добору кадрів на державну службу є важливими і потребують детального окремого розгляду. Вкажемо лише на те, що найбільш поширеними, основними методами професійного відбору на посаду конкретного кандидата на вакантну посаду є випробування, тестування, співбесіда, інтерв'ю. Часто згадані методи використовуються непоодинокі, а в комплексі, доповнюючи один одного.

Окремої уваги заслуговують процедури та технології призначення та розстановки державних службовців, зокрема керівників органів виконавчої влади. Задля забезпечення ефективної кадрової політики, якісного добору кандидатів на посади керівників центральних і місцевих органів виконавчої влади постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 року № 1658 обумовлено та затверджено Порядок розгляду питань, пов'язаних із призначенням на посади та звільнення з посад керівників, заступників керівників центральних органів виконавчої влади, урядових органів державного управління, державних підприємств та їх об'єднань, а також голів місцевих державних адміністрацій. Такий порядок застосовується під час призначення керівників, які, відповідно до законодавства, призначаються на посади та звільняються з посад Кабінетом Міністрів України, а також голів місцевих державних адміністрацій.

У сучасній науковій думці, щодо проблем державної служби, активно дискутується положення

РОБОТА З КАДРАМИ

так званої організаційної соціалізації. Організаційну соціалізацію можна визначити як процес адаптації людини на новій для неї посаді в сфері державної служби, що включає порівняння необхідної кваліфікації для виконання службових обов'язків і наявних у нього знань, навичок і здібностей, а також соціально-психологічного входження у новий колектив.

Необхідно розрізнити такі види процесу організаційної соціалізації:

- введення на іншу посаду держслужбовця, який вже має стаж державної служби;
- введення на посаду держслужбовця особи, яка вперше поступила на державну службу.

Зрозуміло, що у першому випадку період організаційної соціалізації відрізняється від другого.

Суттєвого значення, особливо на сучасному етапі становлення державної служби в Україні, має проблема формування у кожного державного службовця високого почуття відповідальності за доручену справу. Загалом є три взаємопов'язані складові, на основі яких маємо формувати особистість і професіонала — державного службовця (про це пишуть Г. В. Атаманчук, Н. Р. Нижник, М. Ф. Головатий та ін. автори — спеціалісти в галузі теорії і практики державного управління), а саме: а) формування у держслужбовця свого високого громадянського обов'язку, відповідальності за доручену справу; б) всебічна оцінка поведінки, дій державного службовця; в) використання різноманітних сан-

кцій (позитивного, негативного характеру), що впливають на діяльність державного службовця, результати його праці.

Відповідальність має декілька видів: моральна, матеріальна, юридична, політична, особиста, колективна тощо. Усі її види по-різному функціонують, використовуються і впливають на державного службовця — його поведінку, діяльність, врешті, і на її результати.

При формуванні відповідальності державного службовця за свою діяльність, не менш важливе значення має використання різних стимулів. Найпомітнішими в даному випадку є стимули, які є мов своєрідна позитивна реакція суспільства (держави) на поведінку і діяльність людини.

Непересічне значення у формуванні нового типу державного службовця вимагає вироблення його громадянської позиції, високої політичної культури. Домінуючим елементом такої культури державного службовця є досвід практичного державного управління, який конкретизує і збагачує теоретичні знання, що трансформуються в дієвий інструмент соціальних перетворень. Отже, у зв'язку з цим, постає питання про узагальнення і використання кращого світового та вітчизняного досвіду у сфері державного управління, пошуках його найбільш ефективних методів та засобів використання в Україні.

Підсумок розгляду цієї проблеми такий.

1. Питання підготовки державних службовців у цілому завжди має розв'язуватися як складна, комплексна науково-прикладна, соціальна проблема. Висхідним для цього процесу має бути процес вдосконалення усієї системи державного управління у конкретно взятій державі, зокрема в Україні.

2. Основою проблеми персоналу державних установ мають бути якості, професійні характеристики державних службовців конкретного рівня і сфери діяльності.

3. Ролі, які виконують державні службовці, можна поділити на службові і неслужбові. Як переконує історичний досвід, для працівників держапарату характерна певна множинність і багатоплановість службових ролей.

4. Із метою вдосконалення підготовки держслужбовців високого рівня необхідна розробка питань соціальної технології, комплексу методів і організаційних процедур, які були б спрямовані на оптимізацію управління суспільними процесами, як цілісними феноменами.

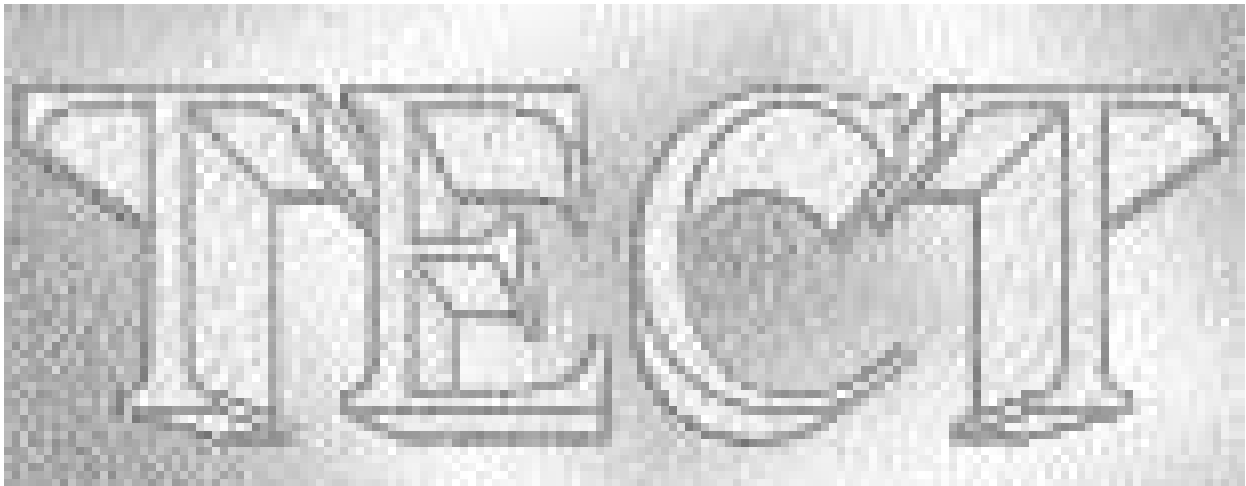
5. Ґрунтовно належить змінити систему освітньої підготовки держслужбовців. Її основу має становити модель безперервного професійного навчання, побудована на вдосконаленні навчальних програм. Зміст навчання має обумовлюватися

особливостями розвитку, ситуацією, що склалася в країні, в окремому регіоні.

6. Не применшуючи значення таких якостей державного службовця як компетентність, самостійність у вирішенні поставлених завдань, ініціативність, організованість, діловитість, варто підкреслити роль на моралі та моральності для працівників, зайнятих на державній службі. Велике значення в цьому контексті має розуміння і усвідомлення гідності людини, державного службовця.

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 червня 1996 року. — К., 1996.
2. Про державну службу: Закон України. — К., 1996. — Т. 6.
3. Про затвердження Типового положення про урядовий орган державного управління: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 лют. 2000 р. № 386. — К., 2000.
4. Про затвердження Типового регламенту місцевої державної адміністрації: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 груд. 1999 р. № 2263. — К., 1999.
5. Про затвердження наукової програми дослідження розвитку державної служби та вдосконалення кадрового забезпечення державного управління: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2001 р. № 953 // Офіційний вісник України. — № 34.
6. Манжула А. А. Державне управління на місцевому рівні: адміністративно-правовий аспект /Автор. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юр. наук. — Харків, 2003.
7. Оболюський О. Державна служба України: концептуальні аспекти розвитку //Збірник наукових праць Української Академії управління при Президенті України: В 2 ч. /За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. — К., 1999. — Вип. 2. — Ч. 2.
8. Павленчик П. Т. Проходження державної служби в Україні: організаційно-правові засади /Автор. дис. на здобуття наукового ступеня канд. наук з державного управління. — К., 2001.
9. Совершенствование аппарата государственного управления: Конституционный аспект /Под общ. ред. В. В. Цветкова. — К., 1982.
10. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз і впровадження в Україні /Автор. дис. на здобуття наук. ступеня док. наук з державного управління. — К., 2004.
11. Яцюк В. А. Удосконалення підвищення кваліфікації державних службовців в Україні: організаційно-правовий аспект /Автор. дис. на здобуття наукового ступеня канд. наук з державного управління. — К., 2001.

Оцінка вербальних властивостей людини за допомогою методу семантичного диференціалу

Можливості діагностики вербальних властивостей людини за особливостями її голосу і мовлення тривалий час успішно обговорювались у спеціальній літературі, зокрема психологічній. Бралась до уваги психоакустичні властивості голосу (висота, гучність, тембр), способи організації тривалого висловлювання (темпоритмічні характеристики, частота та тривалість пауз), паралінгвістичні складові (жестикуляція, міміка) і власне змістовні характеристики повідомлення (інформативність, новизна, логічність, лаконічність, точність вибору слів). Крім загальнопсихологічної зацікавленості, такі дослідження мають важливе прикладне значення, насамперед у системах автоматизованого розпізнавання та синтезу мови, при проведенні судово-криміналістичних експертиз, при формуванні іміджу в бажаному напрямку, при діагностиці різних мовних та психічних патологій, в галузі мистецтва, наприклад, у сценічній діяльності.

Існує велика кількість матеріалів спостережень за властивостями мовлення і голосу та співставлення з різними особистісними й індивідуально-психологічними особливостями. Ще давні греки помітили, якщо хтось говорить тихим, слабким голосом, то він боязкий, як ягня, якщо ж голос гучний та різкий, то він дурний, як коза. Свої спостереження вони узагальнили в легенді про давнього старця, який сформулював цю думку в афоризмі «Заговори, щоб я тебе побачив». На основі спостережень побудовані різні класифікації людей, які говорять: красномовні—відсталі, говірливі—мовчазні, діяльні—базікаючі, безбарвні—яскраві, байдужі—душевні тощо. Існує також багато літератури психоакустичного напрямку, яка дає змогу робити обґрунтовані висновки на базі точних акустичних замірів. Наприклад, встановлено,

що чоловіки говорять у межах 85–200 Гц, жінки — у межах 160–340 Гц. Зміни за частотою в бік підвищення або зниження свідчать про емоційний стан: голос збентежений, наляканий, радісний, торжествуючий, тужливий, убитий, глухий. За гучністю діапазон голосу: від 20 Дб — шепіт, 25 Дб — слабкий, 40–60 Дб — середній, 60–70 Дб — гучний голос, 80–85 Дб — крик. Підсилення гучності свідчить про зміни в емоційній сфері, як і у випадку з показниками висоти: гнівні, агресивні голоси звучать дуже гучно, а сумні, тьмяні голоси — дуже тихо.

Змістовні характеристики мови зазвичай визначаються за допомогою методів контент-аналізу й інтент-аналізу висловлювань (англ. *content* — «зміст» та *intent* — «намір»). Із цією метою весь матеріал, який аналізується, пропускається через набір «контент» або «інтент-категорій», які є одиницями аналізу. Їх суть полягає у підрахунку слів або груп слів, які відповідають виділеним категоріям. Наприклад, агресивність мови визначається за частотою вияву відповідних вербальних позначень, а профашистські настрої — за частотою відповідних намірів.

Семантичний диференціал, запропонований ще в 50-ті роки Чарльзом Осгудом, дає змогу інтегрального опису людини, яка говорить, за комплексом її голосових та мовних ознак. Суть методу полягає у підготовці оціночних шкал із 7 поділками на кожній, які досліджувані індексують згідно зі своїми уподобаннями. На основі експериментального досвіду встановлено, що шкали працюють за принципом однорідного групування, яке дає змогу пізніше розглядати суб'єктивний семантичний простір ознак-факторів. У навчальних умовах можливе зменшення кількості шкал до 15, щоб пізніше розглянути їх ґрунтовніше.

Запропонований список суб'єктивних шкал

Фактор оцінки якості								
Потворний	-3	-2	-1	0	1	2	3	Красивий
Бридкий	-3	-2	-1	0	1	2	3	Приємний
Поганий	-3	-2	-1	0	1	2	3	Гарний
Дратівливий	-3	-2	-1	0	1	2	3	Такий, що заспокоює
Манерний	-3	-2	-1	0	1	2	3	Природний
Фактор активності								
Неживий	-3	-2	-1	0	1	2	3	Жвавий
Повільний	-3	-2	-1	0	1	2	3	Швидкий
Пасивний	-3	-2	-1	0	1	2	3	Активний
Фактор емоційної виразності, експресії								
Тихий	-3	-2	-1	0	1	2	3	Гучний
Монотонний	-3	-2	-1	0	1	2	3	Виразний
Стриманий	-3	-2	-1	0	1	2	3	Експресивний
В'ялий	-3	-2	-1	0	1	2	3	Бадьорий
Фактор інтелекту								
Вульгарний	-3	-2	-1	0	1	2	3	Інтелігентний
Легковажний	-3	-2	-1	0	1	2	3	Серйозний
Пустий	-3	-2	-1	0	1	2	3	Наповнений
Невиразний	-3	-2	-1	0	1	2	3	Чіткий

Кожна шкала має розмітку на 7 балів від -3 до +3 включно з нульовим показником у центрі. Досліджувані повинні за допомогою індексації шкал та наступного поєднання позначок скласти свій семантичний мовний профіль та проінтерпретувати його за показниками чотирьох факторів.

У другому завданні досліджувані повинні на цих же шкалах показати своє уявлення про ідеальне мовлення.

Інструкція для досліджуваних: «Позначте знаками ті позиції на шкалах, які відповідають вашому уявленню про ідеальне мовлення. Яким ви хочете бачити своє мовлення?» Як і у першому завданні, досліджувані складають свій ідеальний мовний профіль та порівнюють його з першим. Розходження в профілях більше ніж на 1 бал свідчать про незадоволення своїми мовленнєвими показниками та про усвідомлене уявлення про можливості корекції. Іноді достатньо простої констатації фактів, оскільки деякі особливості змінити або просто неможливо, або надзвичайно важко, наприклад, темпові характеристики.

У третьому завданні досліджувані повинні на тих самих шкалах (можна підготувати їх на чистому бланку) отримати експертний мовний профіль кого-небудь зі своїх знайомих або навіть родичів, яких можна об'єктивно оцінити.

Інструкція: «Позначте, будь ласка, на шкалах за допомогою знаків ваші уявлення про моє мовлення. Як і в перших двох завданнях, оцінки поєднуються між собою, створюючи експертний мовний профіль. Досліджувані порівнюють перший, власний профіль, із третім, об'єктивним. Розбіжності більше ніж на 1 бал, розходження між суб'єктивною самооцінкою й об'єктивною оцінкою, інтерпретуються як неадекватність самооцінки в будь-який бік — завищення або заниження. Як і в другому випадку, така розбіжність дає змогу усвідомити суть розбіжностей та вжити корекційних заходів. Якщо, наприклад, за вашим профілем ви говорите відверто та виразно, а за експертним — невиразно та монотонно, замисліться над своїми результатами, спробуйте зосередитись та змінити їх на краще.

В ідеальних варіантах усі три профілі мають приблизно однакову конфігурацію, що свідчить про адекватну самооцінку та соціальну зрілість.

За матеріалами:
Практикум по общей экспериментальной и прикладной психологии: Учебное пособие для вузов / Под ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. — Изд. 2-е, доп. и перераб. — СПб.: Питер, 2000. — С. 93–195.

У рубриці
«БІЗНЕС-АКАДЕМІЯ»:

• РЕФОРМУВАННЯ
ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НА ДОСВІДІ УГОРЩИНИ

• ЛІДЕРИ

Реформування пенсійного забезпечення на досвіді Угорщини

*Євген РОМАНЕНКО,
докторант Інституту
міжнародної економіки
та фінансів МАУП*

Триває обговорення моделі системи пенсійного страхування, яка функціонує в Україні внаслідок проведення пенсійної реформи. Країни колишнього соціалістичного табору використовують моделі страхової системи пенсійного забезпечення, які відрізняються від нашої. Аналізуючи ж пенсійну систему, яка сформована в Україні відповідно до діючих з 1 січня 2004 року базових законів, можна стверджувати, що вона частково нагадує угорську (з урахуванням національної специфіки). Про схожість з угорською системою свідчить той факт, що Україна зберігає солідарний компонент (хоча він є істотно меншим, ніж в Угорщині) та створює обов'язкову накопичувальну складову.

Населення Угорщини — 10,1 мільйона осіб і воно поступово зменшується. Працездатних людей 4,5 мільйона, з урахуванням приблизно 15 відсотків офіційно безробітних. На початку 2000 року в Угорщині проживало 3,2 мільйона пенсіонерів або 32 відсотки населення країни (кожен третій), зокрема ті, хто пішов на пенсію достроково та мають пільги у зв'язку з інвалідністю. Населення пенсійного віку — в основному жінки похилого віку, які потребують дедалі більше витрат на медичне обслуговування. Пенсійний вік був низьким: 55 років для жінок та 60 років для чоловіків. Стара система передбачала виплату пенсії на рівні 40 відсотків середньої заробітної плати.

Пропорція пенсійного та малолітнього населення до людей працездатного віку висока і зростатиме в найближчому майбутньому. За нинішніми оцінками, коефіцієнт демографічної залежності системи становив 79 відсотків 2001 року та зросте до 87 відсотків у 2020 році. Внесення змін до пенсійного забезпечення означає, що сучасне покоління нестиме на собі не лише поточні витрати за планами «негайних виплат», але також і тягар інвестицій, які необхідні для створення нової системи. З іншого боку, набуті права на одержання пенсій за сучасної системи вважаються неокупними капіталовкладеннями або незареєстрованим державним боргом. Тобто державний дефіцит, який специфічно

виникає внаслідок оплати цих прав, перетворює уявний борг в реальний.

1998 року Угорщина розпочала радикальну пенсійну реформу за такими специфічними реформаторськими принципами:

- домінуючою залишається система на засадах соціального страхування та солідарності поколінь, тобто система виплат із поточних надходжень (1-й рівень);

- соціальне страхування доповнюється механізмом як обов'язкових (2-й рівень), так і добровільних (3-й рівень) особистих пенсійних заощаджень, які накопичуються в приватних неприбуткових пенсійних касах (фондах);

- пенсійний вік поступово зростатиме з 55 та 60 років, відповідно для жінок та чоловіків, до 62 років для обох статей до 2008 року;

- щорічна індексація поточних пенсій проводитиметься на основі швейцарської формули, за якою братиметься половина змін в індексі споживчих цін і половина змін у середній заробітній платі в промисловості;

- розширюватиметься база для оподаткування заробітної плати з метою залучення всіх доходів аналогічних до заробітної плати;

- розмір податку на заробітну плату становить 30 відсотків, який розподілятиметься між першим і другим обов'язковими рівнями наступним чином: у

1998-му — 6 відсотків зарплати перераховувались на індивідуальні ощадні пенсійні рахунки тих, хто є учасником нової системи; 1999 року перераховувались 7 відсотків, а 2000-го цей показник зріс і становив 8 відсотків. Ці внески вираховуються із заробітної плати працюючих і не оподатковуються. Решта — внески роботодавців (24 відсотки у 1998-му, 23 у 1999-му і 22 відсотки — у 2000 році);

- оподатковується лише частина заробітної плати, причому податок не перевищує 2,5 відсотки середньої зарплатні;

- нова пенсійна система є обов'язковою для всіх,

хто починає працювати. Для вже працюючих вступ до нової системи є добровільним;

- надаватиметься мінімальна гарантія виплат для осіб, які брали участь у новій системі принаймні 15 років.

Унаслідок виконання цих заходів очікується, що:

- ці реформи поступово зменшать обсяг солідарної пенсійної системи «негайних виплат» (1-й рівень), а отже, на перспективу, і державний дефіцит;

- реформи значною мірою збільшать обсяг внутрішніх приватних заощаджень;

- рівень пенсійних пільг буде тісніше пов'язаний із рівнем заробітків, на яких ці пільги ґрунтуються;

- приватно визначена пенсія (на основі внесків) повинна значно компенсувати скорочення державних коштів у пільгові пенсії, які визначає уряд, а отже, майбутні пенсіонери будуть краще забезпечені;

- кожен третій, зайнятий добровільно, став членом обов'язкової пенсійної каси 1998 року, а кожен четвертий є учасником добровільної пенсійної каси;

- середній рівень пенсій не повинен бути нижчим від рівня, який склався до пенсійної реформи, тобто 55–65 відсотків середньої заробітної плати (доходу);

- система гарантує виплату пенсій особам, які раніше вийшли на пенсію.

Керуючись згаданими принципами, був напрацьований законодавчий пакет регулювання правових відносин страхування, який містить: Закон 1993 року «Про каси добровільного взаємного страхування», Закон 1997 року «Про пенсію за соціальним страхуванням», Закон 1997 року «Про приватну пенсію та про приватні пенсійні каси» та Закон 1997 року «Про осіб, які мають право на соціальне забезпечення та приватну пенсію, а також про внески, які підлягають сплаті для покриття вартості послуг».

Згідно із Законом «Про каси добровільного взаємного страхування», з грудня 1993 року в Угорщині з'явилась можливість створювати добровільні пенсійні каси. Досвід їх роботи відіграв вирішальну роль при створенні другого рівня пенсійного забезпечення.

Кількість добровільних пенсійних кас і членство в них невинно зростає. Нині налічується близько 250 таких кас, а кількість членів вже досягла 1 мільйона осіб, що становить майже четверту частину всіх зайнятих. Лише упродовж 1998 року кількість членів добровільних кас зросла на третину. Завдяки існуванню податкових пільг працедавці підтримують створення пенсійних кас.

Характерні риси добровільної пенсійної системи (3-й рівень).

- Добровільна пенсійна каса є неприбутковою юридичною особою, яка створюється на приватній основі.

- Індивідуальні рахунки вкладників.

- Операції каси: збір, адміністрування, управління інвестиціями, виплата пенсій (ануїтету), одноразові виплати при досягненні пенсійного віку.

- Призначення дипозитарію є обов'язковим.

- Регулювання здійснює Державний орган нагляду за приватними касами.

Концепція полягає у використанні вже існуючих фінансових інститутів (банків, компаній з управління активами, брокерів тощо) для заохочення їх до надання послуг пенсійним касама.

Україні, можливо, варто було б скористатися угорським досвідом попереднього запровадження недержавного пенсійного забезпечення третього рівня для випробування всього комплексу питань, пов'язаних із накопичувальною пенсійною системою. Тим більше, що в нас уже функціонували схожі недержавні пенсійні фонди. Однак для цього потрібно створити надійну законодавчу, регулятивну та адміністративну структури цієї системи.

Загальнообов'язкова накопичувальна система

Другим рівнем системи соціального страхування є загальнообов'язкова накопичувальна система (запроваджена з січня 1998 року). Цей другий компонент є обов'язковим для осіб, які починають свою трудову діяльність. Особи, які вже працювали до січня 1998-го мають право зробити власний вибір — приєднатись до нової системи або залишитись у старій. При цьому бажаччі перейти до нової системи повинні перебувати в ній не менше 15 років (тобто особи, які народилися після 1951 р.), оскільки саме такий термін необхідний для капіталізації внесків, щоб отримати адекватну пенсію. Таким чином у старій солідарній системі не буде нових членів, і з часом вона зникне. Для тих, хто «постраждав» від то-

го, що не потрапив до нової пенсійної системи, передбачена *державна підтримка* у вигляді: а) податкових пільг у випадку їх залучення до добровільних пенсійних кас (третій рівень), та б) додаткових внесків роботодавця у розмірі 6 відсотків зарплати.

Для населення були підготовлені та роздані варіанти актуарних розрахунків для прийняття рішення щодо вибору пенсійної системи. У 1998 році 1,3 мільйона осіб, що значно перевищувало прогноз, дали згоду стати членами цих пенсійних кас другого рівня.

Пенсійні каси 2-го рівня схожі до пенсійних кас 3-го рівня, але мають деякі відмінності:

- кількість членів пенсійної каси 2-го рівня — не менше 2 тис. осіб;
- надійний керівник та ефективна організаційна структура;
- законодавством встановлено перелік юридичних осіб, які можуть засновувати пенсійні каси другого рівня: роботодавці, професійні палати, організації, які представляють інтереси як трудящих, так і працедавців тощо;
- засновник пенсійної каси може делегувати членів до правління каси;
- резерв (статутний фонд) для «самостійної» діяльності 50 тис. дол. США.

Основне право застрахованих — обирати пенсійну касу, а також вільно переходити з однієї каси до іншої, де різні види ануїтетів та пенсій їх більше влаштовують. Правила надання послуг приватні каси закріплюють у своїх статутах.

Для визначення розміру пенсії застосовується єдиний показник очікуваної тривалості життя при досягненні пенсійного віку для осіб обох статей, що, звичайно, призведе до перерозподілу частини внесків чоловіків на користь жінок.

Угорська законодавча структура забезпечує фізичне і юридичне розмежування активів учасників і активів засновників пенсійних кас. Структура гарантує захист внесків та доходів на інвестиції від розкрадання та втрат при банкрутстві. Активи учасників повинні зберігатись на окремому банківському рахунку, який не належить компанії з управління активами. Лише банк-депозитарій від імені членів пенсійної каси фізично володіє їхніми активами.

Законодавчі вимоги до інвестиційної діяльності

Активи пенсійної каси повинні інвестуватись виключно в інтересах учасників каси. Основні правила інвестування включають вимоги щодо диверсифікації, співвідношення активів і пасивів, уникнення непотрібної конкуренції. Загальна вимога: інвестування можна здійснювати тільки на регульованих ринках (фондовий ринок, комп'ютерні системи торгівлі цінними паперами), встановлюються окремі обмеження щодо емітентів та іноземного інвестування.

Встановлений перелік дозволених видів інвестицій. Постанова уряду формує групи інвестиційних елементів, надає максимальні обмеження у вигляді загального розміру інвестованих коштів для кожної групи, встановлює правила для оцінки активів і розрахунку надходжень від інвестицій. Наприкінці 1998 року інвестиційний портфель обов'язкових пенсійних кас в Угорщині виглядав так:

• державні цінні папери	79%
• внески на банківських рахунках і готівка	11%
• акції	8%
• облігації	2%
• разом	100%

Тобто інвестиційний портфель є досить консервативним, оскільки, з одного боку, існують законодавчі вимоги щодо мінімальних гарантій прибутковості активів, а з іншого — нерозвинений фондовий ринок та все ще високий інвестиційний ризик в Угорщині.

Угорська пенсійна система має низку багатосторонніх, головним чином побічних гарантій, які стосуються правового регулювання питань управління активами пенсійних кас, умов фінансових операцій та суворого державного нагляду. Гарантія мінімального розміру надходжень є внутрішнім механізмом накопичення і розподілу у випадку зміни надходжень від інвестиційної діяльності. З боку уряду гарантії щодо інвестиційної діяльності не надаються. Уряд надає гарантії тільки щодо передбачених зобов'язань гарантійного фонду. Очікуваний середній розмір надходжень визначається за еталонним індексом, а також існують очікуваний максимальний і мінімальний розмір надходжень.

Гарантійний фонд — це попередньо створений фонд, до якого пенсійні каси сплачують 0,3–0,5 відсотки із внесків учасників фонду. Він також задовольняє претензії учасника фонду у випадку шахрайства чи некваліфікованих дій керуючих активами.

Що ж до гарантії пенсійних виплат, то мінімальний розмір пенсії для 2-го рівня встановлений тільки для тих, хто перебуватиме у системі щонайменше 15 років. Мінімальна пенсія у такому випадку становить 25 відсотків від солідарної пенсії 1-го рівня учасника фонду.

З 1998-го активи всіх приватних пенсійних кас (як обов'язкових та добровільних) стрімко зростали: з 63,4 мільярдів форинтів у 1 кварталі до 131 мільярда форинтів (приблизно 560 мільйонів доларів США) наприкінці 2002 року, тобто удвічі.

Нагляд за діяльністю пенсійних кас. Іще до того, як в Угорщині з'явилися перші пенсійні каси добровільного 3-го рівня, уряд створив у 1993 році орган державного нагляду за діяльністю пенсійних кас. Ним є Державний орган нагляду за пенсійними касами — самостійний адміністративний орган, підпорядкований Міністерству фінансів, так само, як і ор-

ган Державного страхового нагляду, але відрізняється від нього за банківською діяльністю та ринком капіталу, який підпорядкований безпосередньо уряду. Орган нагляду за пенсійними касами єдиний як для кас 2-го обов'язкового, так і 3-го добровільного рівнів.

На утримання органу нагляду каси сплачують 0,2 відсотки відрахування з внесків учасників пенсійних кас.

Структура органу нагляду складається з відділів: юридичного і ліцензування; інспекторського і обліку; нагляду за інвестиціями; системи виплат та актуарного; координаційного і кадрового; інформаційного і архівного.

До пенсійних кас обов'язкового рівня застосовується двоступеневий порядок ліцензування, а саме: ліцензія на заснування і ліцензія на здійснення діяльності у повному обсязі, а також упродовж півроку вона повинна виконати всі вимоги для їх отримання.

Правові норми до обліку та звітності суворі і передбачають квартальну, річну та актуарну (у випадку страхової діяльності) звітність пенсійних кас.

Каси зобов'язані надавати інформацію для широкого оприлюднення:

- дата початку роботи каси;
- імена і посади службових осіб фонду;
- балансовий звіт фонду;
- кількість учасників фонду;
- надходження від внесків та інших джерел;
- розподіл надходжень між резервними коштами;
- розмір прибутків, які надає каса;
- управлінські витрати каси;
- результати, отримані від інвестиційної діяльності;
- найменування довіритель фондів;
- штрафи, накладені органом нагляду;
- регрес Гарантійного фонду;
- усі інші основні показники, які забезпечують можливість порівняння з роботою інших фондів.

Існують також вимоги щодо правил оприлюднення інформації. Зокрема пенсійні каси повинні публікувати спрощений варіант своїх річних звітів, які пройшли аудит. Каси оприлюднюють свої прибутки або збитки від інвестиційної діяльності і показники ефективності здійснених витрат. Результати інвестиційної діяльності вимірюються на основі надходжень з урахуванням ринкової оцінки активів. Каси зобов'язані регулярно інформувати учасників про

свою роботу та фінансовий стан, а також стан їх рахунків. Щонайменше щороку кожен учасник каси отримує звіт про свій особистий рахунок.

Брошури, буклети і об'яви, які готує каса, не повинні містити перекручених даних та інформації. Будь-який опис результатів роботи каси повинен включати обачні і професійно обґрунтовані оцінки, особливо коли це стосується очікуваних прибутків. Якщо йдеться про минулі результати діяльності каси, тільки дані і факти, вказані в законодавчому акті, можуть бути оприлюднені. Під час презентації результатів діяльності каси, зміни в офіційному індексі споживчих цін (індекс інфляції) за відповідний період також повинні бути вказані.

Потенційні недоліки угорської пенсійної системи:

• відсутність централізованої автоматизованої системи ведення персоніфікованого обліку внесків і заробітку всіх працівників не сприяє зміцненню фінансової стабільності системи соціального страхування та має деякі негативні сторони;

• запровадження обов'язкової накопичувальної системи за рахунок зменшення надходжень коштів до системи соціального страхування спричинює великий дефіцит державних фінансів, що при невмілому регулюванні може спричинити інфляцію та інші негативні наслідки;

• гарантування мінімальної ставки інвестиційного доходу спричиняє зростання адміністративних витрат і не дає жодних переваг учасникам у виборі пенсійних кас;

• скорочення адміністративних витрат у накопичувальній системі тісно пов'язані з правовим регулюванням переходу людей з однієї пенсійної каси в іншу, що створює можливість відкритих пенсійних кас.

Література

1. Bodie, Z. and Merton, R., «International pension swaps», Working Paper no. 02-01, Boston University School of Management, Boston (2002).
2. Lindeman, D., Rutkowski, M. and Sluchynskyy, O. «The evolution of pension systems in Eastern Europe and Central Asia: opportunities, constraints, dilemmas and emerging practices», World Bank, Washington, D.C. 2000.
3. Palacios, R. and Rocha, R. «The Hungarian pension system in transition», Pension Reform Primer series, Social Protection Discussion Paper no. 9805, World Bank, Washington, D.C. 1998.

Лідери

Павло МІРОШНІЧЕНКО,
президент
консалтингової фірми
«Континенталь
контакт»

Лідерство — це здатність впливати на індивідумів і групи людей, спонукаючи їх працювати для досягнення мети

Проведені в Україні економічні реформи пробуксовували значно довше, ніж в інших постсоціалістичних країнах. Ситуація, коли політичні реформи випереджали економічні на три роки, призвела до розкрадання більшої частини національного багатства нашої країни. Нині немає істотного соціально-економічного поліпшення на тлі відносної стабільності нашої грошової одиниці. Вона повинна бути підкріплена вартістю реально виробленої продукції на українських промислових підприємствах, багато з яких дотепер не адаптовані до різких змін зовнішнього середовища після виникнення самостійної держави. Процвітання економіки країни визначається насамперед діями уряду для підтримки підприємницької діяльності і наявністю лідерів [1], здатних взяти на себе

Ніна ДОВГОПОЛ,
доцент, кандидат
економічних наук
кафедри економіки
Харківського
національного
університету
радіоелектроніки

відповідальність за ефективні перетворення. Відповідно до особистісної теорії лідерства (теорії великих людей), кращі з керівників повинні володіти [2]:

- високим рівнем інтелекту,
- вражаючою зовнішністю,
- чесністю і порядністю,
- здоровим глуздом,
- ініціативністю,
- економічною і соціальною освітою,
- високим ступенем упевненості в собі.

Управління — це професія. Навіть у найдраматичніші і застійні часи були керівники, які демонстрували найвищий інтелект і зразкову мораль. Основна відмінність управлінської діяльності від інших професій — це най-

гостріша необхідність постійного вдосконалення, розвиток вміння реагувати на зміни. Навіть блискучі, досвідчені керівники, коли вони зупинялися в розвитку і переставали реагувати на зміни ситуації, швидко деградували і з лідерів перетворювалися на монументи. У централізованій вертикальній системі чіткої підпорядкованості глибоко укоренилося уявлення про те, що керівник — це не професія, а гра випадку. Доля керівника якщо і залежала від знань і особистих якостей, то далеко не насамперед. Минули часи, коли за рознарядкою згори 150-ти галузевим підприємствам виділялося два місця для навчання в Академії народного господарства в Москві. Освіту МВА можна здобути й в Україні, аби керівник бажав вчитися сам і навчити команду однодумців. Головне — не відмінні оцінки в дипломі, а підвищення ефективності в роботі на виробництві. Нині існує розрив між теорією і практикою в навчальному процесі, тому індивідуальне навчання й управлінське консультування керівників досить актуальні. Ми маємо дефіцит професійно підготовлених керівників на всіх рівнях управління. Некомпетентність управління промисловим підприємством на Заході в умовах постійних змін звичайно компенсується запрошенням незалежних консультантів у необхідних напрямках для того, щоб не допустити банкрутства підприємства. Управлінське консультування — новий вид послуг для українських керівників; це дасть змогу раціонально використовувати наявний потенціал ресурсів при реструктуризації підприємства. Керівник, який запрошує консультанта, має визнати, що він може керувати організацією у нових умовах, не в змозі змінити організаційний стиль і методи управління. Керівник, на думку експертів-практиків, 80% часу має приділяти своєму підприємству, 10% часу займатися науковою працею і 10% часу — викладацькою роботою [3]. Особливістю українських керівників є бажання запросити консультанта, який зробив би все необхідне, щоб вивести підприємство з кризи і ніс би за це відповідальність перед колективом. Тільки тоді йому можна оплачувати послуги. Професійно підготовлені консультанти з посмішкою сприймають такі пропозиції і не вважають за можливе продовжувати співпрацю з такими керівниками. Або інший варіант: керівник підприємства запрошує консультанта і користується його послугами доти, доки не настає час

підставляти справжні значення економічних і фінансових показників у виконанні розробки. Цю таємницю «за сімома печатками» керівник підприємства не довіряє нікому через високий ступінь гінзації своєї діяльності, що призводить до незавершених результатів співробітництва і відсутності підвищення ефективності роботи підприємства. Запрошення одного західного консультанта не дає відчутних результатів, тому що специфіка наших відносин у колективі та поза ним не дає змоги ефективно застосовувати напрацьовані західні технології для виходу підприємства з кризи. Найефективніше створювати змішану групу консультантів, причому з нашої сторони слід запрошувати спеціалістів із практичним досвідом роботи. Глобальні зміни останніх років в економіці України сприяють роботі підприємств завдяки активізації внутрішнього потенціалу і створення ефективної організаційно-економічної взаємодії між учасниками виробничого процесу. «Виживають не найдужчі, не найрозумніші, виживають ті, хто вміє пристосуватися до змін», — ці слова геніального Чарльза Дарвіна стосуються не тільки живих організмів, а й організаційних структур, які мають певні етапи життєвого циклу: народження, ріст, зрілість, смерть [4]. Середня «тривалість життя» промислових підприємств не перевищує 30 років. Число компаній, які «живуть» більше 100 років, невелике і становить менше 1%. Особливо велика «смертність» підприємств, яким менше 5 років (70%). Уникнути загибелі можна за допомогою стратегії прориву в майбутнє, трансформували стиль управління від адміністративного до лідерського. Це сприятиме виходу підприємств, які перебувають у позакризовому стані. **Причина виникнення будь-якої кризи — насамперед у слабкій реакції керівників на зміни навколишнього середовища.** Залишимо на совісті непорядних керівників переведення великих грошових сум з бюджету підприємства не за призначенням: для нарощування свого особистого капіталу і різні махінації, які не дають змоги вчасно виплачувати зарплату й інші обов'язкові платежі. Рано або пізно ті, які вважають себе розумнішими за всіх і вищими від закону, потрапляють у поле зору правоохоронних органів. Весь директорський корпус можна поділити на три групи.

1. Директори, які визнали, що вони не можуть працювати в сучасних умовах.

2. Директори зайняті особистим збагаченням.

3. Директори, які виводять або вивели свої підприємства з кризи — «*profy*».

Посередні особистості на керівних посадах звинувачують усіх, крім самих себе, у

поганому стані справ на своєму підприємстві. Винні усі: президент, прем'єр-міністр, ГНА, ДПА тощо, але тільки не він. Посередній керівник намагається підбрати собі помічників, які не повинні бути розумнішими за нього (закон Паркінсона).

«Я не знаю керівника, який жалкував, що підібрав підлеглих розумніших за себе», — сказав Пітер Друкер [5]. Посередні керівники не розуміють, що делегування повноважень підлеглим — посилення своєї влади. Саме тому вони намагаються усе зробити самі, перенавантажуючи дріб'язковою інформацією і придушуючи ініціативу підлеглих. Лідери поведуться по-іншому, знаходячи рішення для:

- формування сприятливого зовнішнього середовища (стратегічні партнери, дочірні підприємства, комерційні представники, дилери, агенти зі збуту, сервісні центри, навчальні центри, правова і фінансова форми співробітництва);

- розробка правильних стратегій із врахуванням швидких змін зовнішнього середовища;

- формування професійної команди керівників, що сприяє ефективному функціонуванню підприємства.

Багато промислових підприємств перебувають у післякризовому стані (ділянка 5, на рис. 1), де звичайні антикризові заходи перестають діяти.

Способи виходу з цієї мертвої зони такі:

1. *Припинення існування підприємства завдяки прийняттю непростого, добре вмотивованого правильного рішення. Можливо, незабаром знайдуться бажані купити все майно або його частину.*

2. *Дроблення підприємства дає змогу зберегти «золотий фонд» — кваліфікований персонал — для випуску нової продукції. Таким шляхом йдуть у країнах з економікою перехідного періоду.*

3. *Оздоровлення підприємства через розвиток основного прибуткового напрямку, концентрація всіх ресурсів на цьому напрямку.*

4. *Перепрофілювання підприємства через проведення ділового планування (при цьому варто відмовитися від*

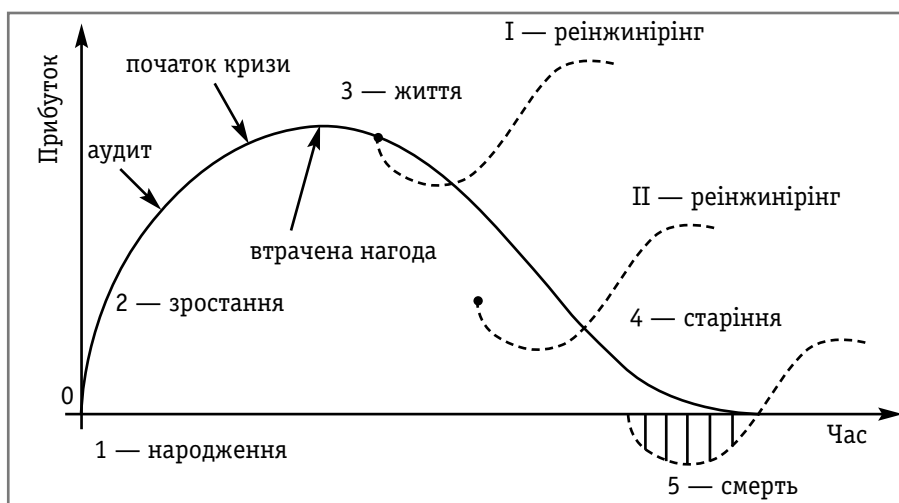
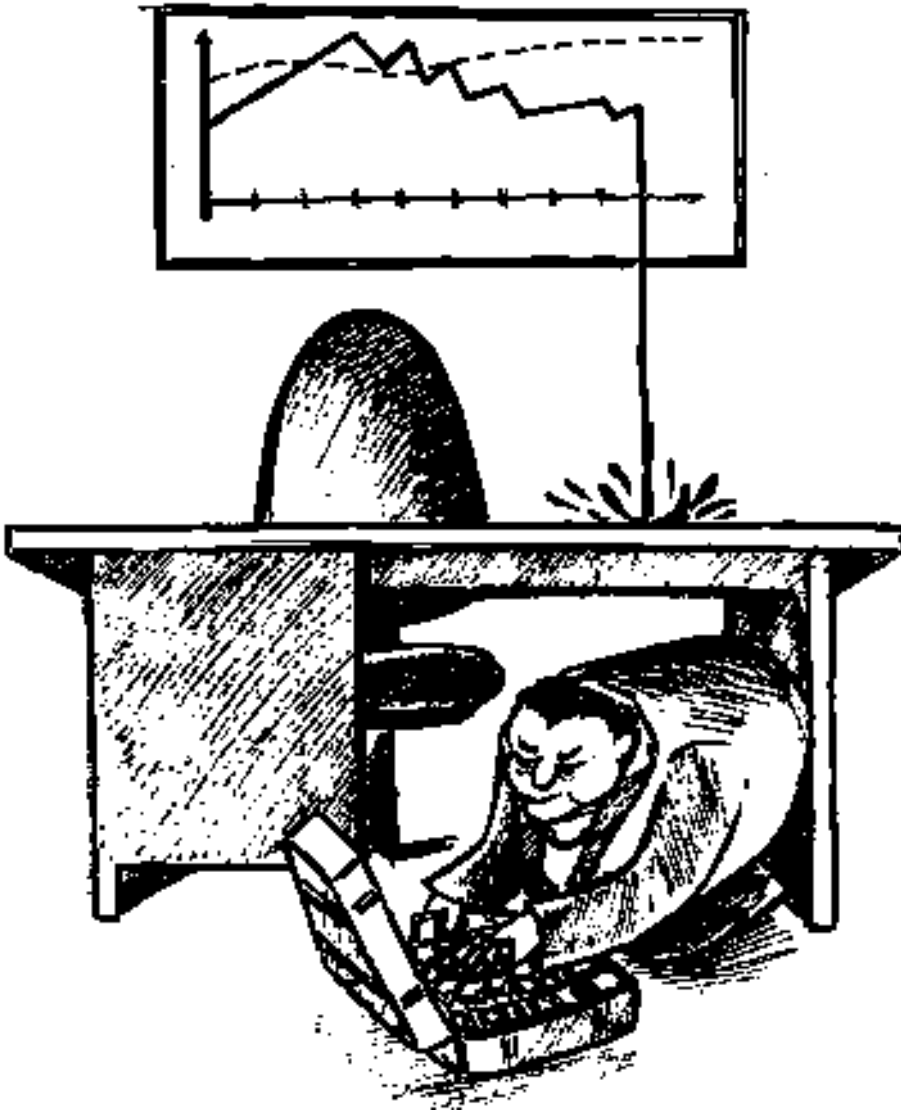

Рис. 1. Діаграма «життєвого циклу» підприємства

сформованої думки про достатність бізнес-плану, що становить максимум 1/6 усього циклу проекту-менеджменту).

5. Диверсифікованість підприємства на основі ділового планування.

6. Злиття з процвітаючою компанією, але для цього потрібно мати «фінансову прозорість», що дозволяє оцінити всі параметри підприємства.

Можливі комбінації запропонованих варіантів, але в будь-якому випадку організаційні зміни підприємства повинні бути **соціально орієнтованими**, і відповідальність за них повинні нести лідери. Прикладом є розробка і впровадження програми «Стартер» [4], результати якої були представлені в Туріні перед Європейським банком реконструкції і розвитку (ЄБРР). Програма рекомендована для відродження промислових підприємств СНД з урахуванням можливості інвестування проектів ЄБРР за цією технологією реструктуризації.

Концептуально програма «Стартер» включає наступні положення:

1. Позитивний підхід.
2. Перетворення керівників компанії в «агентів змін».
3. Цільове включення ключового складу організації в

процес проектування і впровадження в життя організаційних змін.

4. Цільові команди, групово динаміка і синергетика як база формування програми змін.

5. Бенчмаркінг як основний інструмент компенсації зовнішньої експертної допомоги.

6. Формування моделі майбутнього організації як відправний момент організаційного реінжинірингу.

7. «Вирощування» організаційних змін замість «впровадження».

Усі, хто бажав і міг, упродовж останніх років придбав привабливі промислові підприємства. Прийшов час рішучих дій для відродження промислових підприємств. Ефективність управління цим процесом в Україні покажуть результати росту ВВП на душу населення упродовж наступних десяти років. Професійний підхід до підбору керівників діє не завжди, саме тому ми наводимо висловлення одного з експертів Міжнародної організації праці (ILO) Лузіна на форумі в Чувашії, де обговорювалася важливість підбору керівників [7].

«Ми, працівники системи ООН, провідники демократії і прав людини. Проте в нас є підстави симпатизувати згаданому у газеті «Радянська

Чувашія» від 4 грудня 1998 року «диктаторським діям» президента Чувашії, спрямованим на забезпечення високого рівня професійної грамотності директорського корпусу. Дійсно, давно назріла необхідність змінити сформовану ситуацію. Для того, щоб виїхати на дорогу навіть на слабенькому мотоциклі, не кажучи про автомобіль, потрібно здати іспити офіційної комісії. Щоб хірург міг бути допущений до хворого, йому потрібно здати десятки іспитів, пройти спеціальну практику і продемонструвати, крім теоретичних знань, практичні навички. І це ми вважаємо цілком логічним, тому що й у першому і в другому випадку діяльність індивідів може негативно позначитися на житті людей. Що ж ми маємо у випадку керівника підприємства, від дій якого залежать життя сотень і навіть тисяч людей? Як не парадоксально, це майже єдина сфера, де можна обійтися без професійних знань і атестацій. Безумовно, потрібно негайно змінити сформований розрив між вимогами життя і тим, що ми маємо на практиці».

«Змінюйся або пропадеш», — фраза відомого західного фахівця з питань менеджменту Тома Пітерса, сприйнята лідерами промисловості дуже серйозно. Спроби обійтися півзаходами в питаннях реструктуризації підприємств

призвели до зникнення кожної четвертої компанії з 500 провідних світових корпорацій, перелік яких публікує журнал «Форчун». Практично немає іншого виходу, як трансформуватися в компанію міжнародного класу на тлі зростаючої світової конкуренції, від якої не врятують національні кордони. Чим принципово відрізняється роль керівника в звичайній ситуації від роботи в умовах корінної трансформації підприємства? Функціонування підприємства в умовах високої невизначеності вимагає від лідера відмовитися оцінювати ситуацію з позиції минулого і керуватися накопиченим досвідом. Необхідно відмовитися від традиційної артилерійської формули: «вибір цілі – приціл – вогонь – поразка цілі» і перейти

до алгоритму дій ракетників: «запуск – наведення на ціль – коректування з розвитком подій – поразка цілі». Найважливіший момент у прийнятті рішень – діяти на випередження ситуації, використовуючи інтуїцію передбачення. Із підвищенням невизначеності середовища збільшуються вимоги до інтуїтивного підходу в управлінні, яким, безумовно, має володіти лідер, прогнозуючи майбутнє компанії. Лідер стає капітаном і тренером, «агентом змін», захоплюючи за собою команду однодумців [5]. Управлінська структура спрощується через зникнення середнього рівня і пристосування до вимог ринку. В таблиці наведено порівняння традиційного підходу з позитивним і інноваційним (див. *табл.*).

Таблиця

Традиційний	Позитивний
Пошук проблем	Акцентування на досягненнях
Виявлення і посилення слабких сторін	Посилення сильних сторін
Прийняття рішень, відповідно до реальних досягнень і наявності ресурсів компанії	Розрахунок на потенціал компанії
Визнання обмежень людських можливостей	Віра в необмежені можливості людини
Мінімізація ризику	Інституалізація ризику
Принцип управління на основі реальних розрахунків	Впевненість і ентузіазм як керівні принципи
Прагнення здійснити тільки можливе	Прагнення зробити неможливе
Оцінка реальних обмежень і перешкод	Зосередженість на баченні майбутнього, відкидання (зневага) неможливості подолання перешкод, пошук неординарних рішень
Точка відліку — сьогоднішній день	Точка відліку — майбутнє процвітання
Традиційний	Інноваційний
Принцип оцінки з позиції минулого	Оцінює ситуацію з позиції майбутнього
Основа — минулий досвід, інструкції, план	Основа — концептуальна ідея, нове бачення, план дій і «правила гри», що формуються у процесі діяльності, з урахуванням ситуації
Підхід з позиції нерегульованих категорій імовірності	Виходять з можливостей, що є категорією керованою
Вимагає активних дій	Формує образи, мотивуючи відповідну поведінку людей
Спрямований на збереження статус-кво	Використовує примусові мотиви до дії. Націлений на зміни
Мінімізує ризики	Розглядає ризик як необхідність
Покарання за помилки	Вчить навчатися на помилках і не допускати їх у майбутньому
Повчає	Надихає власним прикладом
Виходить із припущень, що працівник за природою ледачий і пасивний	Виходить із припущень, що людина самореалізується в праці
Витримує статутну дистанцію	Стоїть поруч
Налагоджує стосунки за принципом контролю	Відносини будуються на довірі
Купує «робочі руки»	Включає людину в процес праці
Вимагає повторення результатів	Стимулює інноваційні рішення
Увага до керівництва	Поклоніння лідерові

Лідерство вимагає дотримуватися етичних норм, тобто вміння відокремлювати те, що можна робити, від того, що не можна робити в бізнесі. Досить згадати про кодекс бізнесмена, який актуальний сьогодні як ніколи, якщо ви хочете перемогти на ринку [8].

Кодекс бізнесмена

Першим «Кодексом бізнесмена» прийнято вважати десять принципів, вироблених ще 1913 р. керівником компанії У. С. Реппу. Оцінюючи методи і політику в бізнесі, необхідно розібратися, чи погоджується все це з поняттям правди і справедливості. Узагальнений досвід, накопичений у цій галузі різними фірмами і компаніями, ліг в основу «Десяти заповідей для бізнесу», широко відомих у західному діловому світі. У їх основі — десять християнських заповідей. Моральні вимоги «Десяти заповідей для бізнесу» складаються з загальної частини і десяти основних положень. Регламентована не тільки професійна діяльність, а й особисте життя, поведінка в побуті. **Положення перше**, «Стався з повагою до влади», починається так: «В усьому має бути порядок. Влада — необхідна умова порядку в суспільстві». І: «Виявляти повагу потрібно на всіх рівнях спілкування. Ставитися з повагою тільки до свого начальника або до рівного недостатньо, цього ж мають право вимагати і підлеглі». **Положення друге**: «Будь цілеспрямованим». Різні нації мають різні вдачі і звичаї. В одному регіоні хабар трактуватимуть як подарунок, в іншому — як образу. Але в будь-якому місці обман — це обман. Тому не слід допускати двозначних ситуацій, які призводять до ускладнень. Основна різниця між західними бізнесменами і нашими така: якщо в перших слова, як правило, не розходяться зі справою, то в останніх — тільки слова, і нічого більше. Недарма в бізнесменів на Заході є такий вислів: **«Моє слово — мій вексель»**, тобто закон. Сказано — зроблено. Цьому питанню присвячене **третє положення**: «Не розділяй слово і справу». «Ділову людину вважають діловою, якщо вона вміє дотримувати слова, тобто виконувати свої обіцянки і поручительство». При діловому спілкуванні не можна довільно користуватися значеннями слів. На переговорах варто обходитися словами з чітким, недвозначним змістом. Хто добре працює, той добре і відпочиває. У **положенні четвертому**, «Виділяй час для відпочинку і міркуванням про своє життя», з цього приводу сказано: «Прибуток, отриманий компанією, залежить не тільки від ефективної і творчої праці її працівників, а й стану їхнього здоров'я. Нормальний відпочинок і відновлення сил працівників гарантує компанії високий дохід». У **п'ятому положенні**, «Поважай старших», є пункт, на який хочеться звернути увагу: «Вік не є визначальним, тому неприпустима дискримінація за віком». У **сьомому положенні** сказано: «Будь постійний у шлюбі». Компанія не має ніякої влади над родиною, а міцна родина і гарні в ній стосунки впливають на роботу, і, отже, гарна родина — передумова процвітання компанії. Людина має прагнути міц-

ної родини і бути відповідальною за свій будинок». **І на закінчення**: «Сексуальні відносини поза шлюбом ... неприйнятні». Найголовніше для бізнесмена — це, звичайно, добре ім'я і відмінна репутація. У **дев'ятому положенні**, «Будь чесний і правдивий», сказано: «Гарна репутація — це не тільки не опускається до неправди самому, а й допомагати іншим уникнути обману... Чесність і правдивість — основні блоки у побудові ефективного управління, високого прибутку і гармонійних стосунків. Відхиляй безчесні пропозиції. Дбайливо стався до доброго імені компанії і до свого власного. Чини правильно, і гарна репутація забезпечена». **Десяте, останнє положення**: «Поважай право приватної власності». «Система вільного підприємництва приносить вигоду тільки тому, хто віддає їй усі свої сили. Тільки дисциплінована, працююча, творча і передбачлива людина може отримати від роботи і задоволення, і матеріальний вигащ. Заробітна плата й інші винагороди — це компенсація витрачених зусиль. Вигідно стимулювати новаторство й ініціативу».

Високопрофесійний керівник промислового підприємства — «агент змін» — має забезпечити чітке бачення кожним працівником майбутнього організації, чітке уявлення працівника своєї ролі як члена команди, а також мотивувати самостійні дії. Досягти цього неможливо за допомогою традиційного набору способів і методів управління, тому керівник зобов'язаний поєднувати якості лідера і тренера, надихати людей особистим прикладом.

На Еверест піднімаються 1,5–2% альпіністів, які, безумовно, є лідерами в цьому виді спорту.

Література

1. Мирошніченко П. В. Предвидение // ПЕРСОНАЛ. — 2002. — № 1.
2. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. — М.: Дело, 1992.
3. Мирошніченко П. В. От старых форм к новым реалиям в управлении // ПЕРСОНАЛ. — 2001. — № 6.
4. Лузин А. Е., Ляпунов С. Й., Козаченко С. В. Экономические реформы. Трансформация предприятий через организационный реинжиниринг (новые подходы). // Экономический часопис. — 1999. — № 6.
5. Питер Ф. Друкер. Задачи менеджмента в XXI веке. // Москва, Санкт-Петербург, Киев: Изд. Дом «Вильямс», 2000.
6. Проккопенко Й. Глобальная конкуренция: Последние тенденции, сравнения, факты, политика и стратегия. Уроки международного опыта. «Международная Организация Труда». — Женева-Ялта, ноябрь 1997 г.
7. Выступление руководителя проекта Лузина А. Е. (Департамент развития предприятий Международной организации труда, Женева) на Форуме 10.12.98 г.
8. Бизнес — план инвестиционного проекта / Под ред. акад. В. М. Попова. — М.: Финансы и статистика, 1997.

НОВИНИ АКАДЕМІЇ

Україна має справжніх героїв

Об'єднана Президія МАУП і МКА звернулася до Президента України Віктора Ющенка з поданням про відзначення видатного українського державно-політичного і правозахисного діяча Левка Григоровича Лук'яненка званням Героя України.

У зверненні, зокрема, зазначається, що горезвісна практика кучмівського режиму профанувала і знівельовала авторитет вищих державних нагород. Тому рішення колишнього президента про нагородження сумнівних осіб повинні бути обов'язково скасовані. Водночас, говориться у зверненні, нова демократично обрана влада

мусить відзначити справжніх українських патріотів, передусім народного депутата України Левка Лук'яненка, чий подвижницький і мученицький життєвий шлях задля незалежної, вільної і демократичної України слугує і слугуватиме взірцем нинішньому і майбутнім поколінням українців.

А спокій тільки сниться...

Учасники засідання Федерації патріотичних видань України, яке відбулося в Міжрегіональній Академії управління персоналом, обговорили здобутки і перспективи діяльності своєї організації.

Відкриваючи засідання, голова Федерації професор Василь Яременко привітав колег з перемогою українського народу на виборах Президента України, зауваживши, що у її здобуття вагомий вклад внесла їхня організація. «Ми працювали над тим, аби збудити, піднести дух українського народу, щоб пересічний громадянин не залишався байдужим до того, що відбувається в Україні. У цьому сенсі Федерація своє завдання виконала: ми мали вплив на ве-

лику читацьку аудиторію», — наголосив Василь Васильович.

Наразі найголовніше завдання — закріпити здобутки Помаранчевої революції. Отже, роботи у журналістів попереду ще дуже багато. Не тільки тримати руку на пульсі життя України, яке ставатиме дедалі динамічнішим, а й підтримувати починання, спрямовані на реформування політичного й економічного життя суспільства, контролювати діяльність нової влади. «Нам спокій тільки сниться...» — сказав голова Федерації, зауваживши, що не за горами парламентські вибори-2006. І члени Федерації мають спрямувати й організувати роботу таким чином, аби до найвищого законодавчого органу держави не потрапили антиукраїнські сили.

Учасники розмови погодилися, що особливих акцентів у цьому руслі заслуговує проблема російського великодержавного шовінізму, який дискредитував себе перед світом під час останніх президентських виборів в Україні. Звісно, під час парламентських виборів ці антиукраїнські сили чинитимуть ще сильніший тиск на ситуацію в Україні, намагаючись узяти реванш. Отож засобам масової інформації, об'єдна-

Виступає Василь Яременко

ним навколо Федерації, доведеться у цей час бути особливо пильними.

У найближчих планах Федерації — розширення кола її членів, налагодження ще тіснішої взаємної співпраці. У кожному регіоні України є періодичні видання, спрямування яких відповідає засадам Федерації патріотичних видань; отже, поле роботи для розширення горизонтів організації — широке.

Учасники зібрання ухвалили спільну заяву.

Заява Федерації патріотичних видань України

Минулий, 2004-й, рік став визначальним і переломним в історії сучасної України. Обравши нового Президента, українці не дали сфальсифікувати результати виборів, відстояли своє право на волевиявлення.

Разом з українським народом у відстоюванні права господаря на власній землі були і видання ФПВУ. Попри переслідування, зокрема судові, цензурний тиск, гоніння, ми чесно виконували свій професійний обов'язок, обстоюючи об'єктивність інформації, свободу слова.

Ми заявляємо про цілковиту підтримку новообраного Президента Віктора Ющенка, місцевих органів влади в утвердженні справді демократичної, вільної України, де будуть визначальними Закон і Воля українського народу, традиційні національні цінності та мораль.

Ми стверджуємо, що і надалі боротимемося з будь-якими проявами, метастазами олігархічного режиму. Застерігаємо від злочинних рецидивів кучмізму і спроб використання влади у вузькопартійних чи особистих інтересах. З огляду на активне «перекрашування» пристосуванців ми закликаємо Віктора Ющенка не дати знову ошукати український народ, не допустити впливу на нього чужинських сил, хоч би звідки вони прийшли — Заходу чи Сходу, Півночі чи Півдня.

Ми звертаємося до колег, які працюють у різних виданнях, мають різні політичні погляди чи вподобання. Попри розбіжності пам'ятаймо: ми служимо передусім українському народові, його інтересам, професії, праву на чесне і вільне слово. Від нас також визначально залежить, якою буде Україна — згуртованою і сильною чи посортованою і слабкою. Наше слово має служити Правді, і ця Правда — Україна.

*Федерація
патріотичних видань України*

Видавництво МАУП випустило у світ

На початку січня видавництво відзначило важливу подію — завершило величезний науковий проект і презентувало спеціальне видання «Видатні постаті України».

На презентації були присутні ректор МАУП професор Микола Головатий, віце-президент МАУП з

видавничої діяльності Юрій Бондар, директор Книжкової палати Микола Сенченко та директор Інституту культурологічних та етнополітичних досліджень Василь Яременко, науковці, громадські діячі та журналісти.

Відкриваючи презентацію, Юрій Бондар зазначив, що видавництво МАУП — одне з найпотужніших в Україні. «Лише торік ми випустили понад 140 назв різних видань», — зауважив Юрій Володимирович.

Видавництво спеціалізується на випуску оригінальної навчальної літератури, адаптованої до реальних умов економіки та суспільного життя.

Серед найменувань видань — підручники і монографії, навчальні посібники з питань управління персоналом, менеджменту та бізнесу, економіки, права, педагогіки, психології та соціології.

«Мені завжди приємно презентувати наші видання, зокрема й нове центральне видання року — «Видатні постаті України». Витвори людського духу, людських рук — це відповідна культура народу, до якої долучаються не лише корінні жителі країни, а й люди, які творили на її теренах. Саме про таких людей ми і вирішили розповісти у виданні, яке презентуємо», — зазначив Микола Головатий.

У книжці висвітлено біографії та діяльність 220 відомих постатей — громадських діячів, політиків, діячів мистецтв, культури і науки. Тут простежується генеза української еліти з часів зародження Української держави, від Київської Русі до сучасності. Це люди, яких визнала не лише Україна, а й цілий світ.

«Мені приємно, що таке видання народилося саме завдяки співпраці Книжкової палати України та Міжрегіональної Академії управління персоналом. Це надзвичайно важливе видання, адже воно повертає забуті імена нашої історії, а також розповідає нинішній молоді про людей, які зробили великий і незабутній внесок у розвиток нашої держави», — сказав Микола Сенченко.

У передмові до цього видання поет, академік Національної академії наук України Борис Олійник написав: «Автори відійшли від звичайного стислого енциклопедичного стилю подання фактів про життєдіяльність людей і спробували розповісти про славетне життя видатних осіб у доступній і щирій формі».

А у найближчих планах редакційної колегії — ціла серія таких книжок, підготованих спільно з Книжковою палатою України.

На презентації також були представлені видання із серії «Бібліотека українознавства», зокрема «Кобзар» Тараса Шевченка та «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона.

Про МАУП знають на Гаваях

Міжрегіональна Академія управління персоналом продовжує розширювати свої наукові простори. Після останніх важливих політичних подій в Україні

для вищих навчальних закладів відкрилися нові перспективи.

Підтвердженням цього став візит до Академії президента Американського Гавайського Університету (АГУ) професора Хасана Сафаві.

Під час офіційної зустрічі, у якій взяли участь президент МАУП і МКА Георгій Щокін, ректор Академії Микола Головатий і директор Департаменту Міжнародного співробітництва Микола Цимбал, відбувся обмін думками щодо перспектив взаємовигідного співробітництва між Академією та Гавайським університетом. Розглянувши пропозиції гостей, керівництво Академії зацікавилася можливістю створення навчального центру АГУ на базі МАУП, а також навчанням із допомогою мультимедійних засобів. Сторони дійшли згоди щодо створення офісу Американського Гавайського університету при Міжрегіональній Академії управління персоналом.

Багато часу Хасан Сафаві присвятив знайомству з МАУП і студентами Академії. Під час зустрічі з молоддю пан Сафаві розповів юнакам і дівчатам про роботу свого навчального закладу та історію розвитку вищої освіти.

Професор Хасан Сафаві з президентом МАУП Георгієм Щокіним

Після доповіді студентам стало цікаво, які ж спеціальності планує відкрити в Академії Гавайський університет? На що Хасан Сафаві відповів: «В Україні ми плануємо відкрити кілька спеціальностей, зокрема бізнес-адміністрування, право, дипломатія, соціологія та психологія».

На знак подяки за теплий прийом пан Сафаві вручив грамоти на честь 10-ї річниці Американського Гавайського університету за інновації та великий внесок у розвиток освіти президенту МАУП Георгію

Щокіну, ректору МАУП Миколі Головатому та директору Департаменту міжнародного співробітництва Миколі Цимбалу.

Будується новий храм...

Наприкінці минулого року відбулося освячення будівництва храму Георгія Побідоносця у Запоріжжі. На освяченні були присутні вісім священників, які відслужили Архіерею і подякували президенту МАУП і МКА Георгію Щокіну за його фінансовий і організаційний внесок у святу справу.

І знову МАУП найкраща...

У спортивному комплексі Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова в рамках VII Універсиади Києва відбулися змагання з настільного тенісу. У ній взяли участь і студенти Міжрегіональної Академії управління персоналом. Представляли команду Академії студенти Інституту міжнародної економіки та фінансів (Катерина Романюк і Дмитро Руденко), Інституту права (Андрій Носов і Вадим Янович), Інституту соціальних відносин (Світлана Виговська) та Інституту міжнародних відносин (Нуман Башарат). У нелегких змаганнях команда МАУП стала переможцем Універсиади.

Завідувач кафедри фізичного виховання Академії Сергій Лазаренко сказав, що МАУП приділяє увагу не лише фізичному вихованню молоді, а й зацікавлює юних фахівців науковою роботою. Зокрема Андрій Носов зі

студентського наукового гуртка проаналізував і розробив тему «Юридичні основи фізичного виховання і спорту вищих досягнень» і планує виступити з нею на конференції. А Світлана Виговська (майбутній психолог) провела дослідження у сфері психології рухів.

АННОТАЦІЇ ANOTATIONS

Александр НЕЖИВЫЙ
*Первоисточники политики
 голодоморов: левитско-
 фарисейские основы
 большевизма и современность*

В статье сделана попытка доказать, что украинские голодоморы XX столетия вызваны левитско-фарисейской традицией священников со времен ее утверждения в I тысячелетии до н. э. в Древней Иудее, которая терроризировала сначала иудейский народ, а потом и другие народы мира.

Николай СЕНЧЕНКО
*Кто создает «черный» миф
 о черносотенстве и зачем?*

В статье проведен анализ черносотенного движения в Российской империи начала XX столетия, который свидетельствует, что его возглавляли образованные, смелые, энергичные патриоты Отчизны. Судьба их трагична, а имена незаслуженно замалчиваются. Люди, которых сейчас называют черносотенцами, должны гордиться этим почетным званием.

Анатолий БАЛАШОВ
*Идеальный государственный служащий:
 как его сформировать*

В государственной политике современной Украины, как и каждой страны, возникает проблема госслужащего, как такова, без которого государство, «государственная машина» функционировать не в состоянии. Автор считает, что подготовка государственных служащих в целом всегда должна решаться как сложная, комплексная научно-прикладная, социальная проблема.

**Павел МИРОШНИЧЕНКО,
 Нина ДОВГОПОЛ**
Лидеры

Высокопрофессиональный руководитель промышленного предприятия должен обеспечить четкое видение каждым работником будущего организации, четкое представление работником своей роли как члена команды, а также мотивировать самостоятельные действия. Чтобы этого достичь, руководитель обязан объединять качества лидера и тренера, вдохновлять людей личным примером.

Oleksandr NEZHIVYJ
*The Primary Sources of the Policy
 of Artificially Created Famines:
 the Levitical and Pharisaical Foundations
 of Bolshevism and the Contemporaneity*

The article represents an attempt to prove that the Ukrainian artificial famines of the 20th century resulted from the sacerdotal Levitical and Pharisaical tradition dated the times of its development and consolidation in the 1st millennium B.C. in Ancient Judaea that had terrorized first the Judaic people and with time — other peoples of the world.

Mykola SENCHENKO
*Who Creates the «Black» Myth about
 the Black Hundreds and Why?*

The article analyzes the Black Hundreds movement in the Russian Empire early in the 20th century and argues that it was led by well-educated, bold, energetic patriots of their country. Their destiny was tragic; their names are undeservedly slurred over. People who are now called Black-Hundreders should be proud of this honorary title.

Anatoliy BALASHOV
An Ideal Civil Servant: how to Shape Him?

In the public policy of modern Ukraine, just as of any other country, a problem of civil servants blows up as such without which a State, «a State machine», is not able to function at all. The author believes that training of civil servants as a whole should always be solved as a complicated, multipronged scientific and applied, social problem.

Pavlo MIROSHNICHENKO, Nina DOVHOPOL
Leaders

A highly skilled industrial organization manager should ensure a clear-cut vision by each employee of a future organization, a clear idea of his/her role as a team-mate, as well as to motivate independent actions. To achieve this, a manager is bound to combine the qualities of a leader and those of a trainer, to enhearten people by his/her own example.

Поправка

У журналі № 12 за 2004 рік у статті «Слова як свідки правди» з технічних причин сталася помилка: прізвище автора треба читати ФАРІОН.

Редакція приносить вибачення пані Ірині.

لمحة موجزة

أليكساندر ليجيفوي

المصادر الأولية لسلسلة التدرج الثالثة: الأسس الفلوي- المناقش للباحثية و العلم المعاصر

يقوم مؤلف المقال بمحاولة إثبات أن التدرج الثالث في أوكرانيا في القرن العشرين، جاء من التقليد الدينية لللاويين المناقش منذ وقت إقرارها في الألفية الأولى قبل الميلاد في يهودا القديمة، و التي في البداية أرهبت الشعب اليهودي و ثم التصوب الأخرى.

نيكولاي سينتشيبيكو

من نشأ ثقافة السوداء حول منظمة "المنعة السوداء" و لماذا؟

يتناول المقال تحليل حركة "المنعة السوداء" في الإمبراطورية الروسية في بداية القرن العشرين، و تبنت المؤلف بأن قيادة هذه الحركة كانت من المتعلمين ليونسك و أنشطاء الوطنيين. و كان مصيرهم الفجأة، و تم الصمت عن أسمائهم من دون حق. فالذين يسعون المسهم اليوم بـ"المنعة السوداء" يجب أن يتفخروا بهذه الأسماء المشرفة.

تاتولوي بالاشوف

المواقف الحكومي المثالي: كيف يمكن تملكه

في السياسة الحكومية لأوكرانيا الحالية - كما لكل بلد - تظهر قضية الموظفين، و التي من دون حلها لا يستطيع الجهاز الحكومي القيام بوظائفه بشكل تام. يؤكد مؤلف المقال أن قضية إصدار الموظف الحكومي، بشكل علم يجب أن تحمل قضية إجتماعية و تركيب علمي تطبيقي معقد.

بالل ميروشنيتشيكي، نيليا نوفكوويو

القدرة

أن المنهج المتعارف للمؤسسة الصناعية يجب أن يأمن رؤية ووضحة لكل عامل في المؤسسة، و تصورات ووضحة للعمل حول دورهم كأعضاء للطاقم. و أيضاً يجب عليه أن يطل الأصول و النشاطات الذاتية. و لأجل إنجاز هذا الأمر فالمدير ملزم أن يوحد في شخصه جودة القائد و المنوب و أن يستلهم الناس بمثاله الشخصي.

简介

曹晋华 - 美国旧金山
在《死亡之舞》一书里，作者探讨了
在古罗马帝国灭亡之际，罗马帝国的
崩溃过程
文章通过二十位罗马士兵的死亡引出了
了罗马帝国崩溃的悲惨命运，作者通过
同时代他们在公元前一千年的确认。在
古罗马的士兵与罗马，开始它们罗马
与罗马人，而流落世界的其他国家
人民。

陈华明 - 北京
作者探讨了关于罗马及身世的
《死亡之舞》
文章中分析运用了罗马帝国灭亡的
背景，作者探讨了罗马。在公元前二
十世纪开始，在罗马帝国中黑色反
响着人民的悲剧，他们不幸的命运。
正是这些悲惨的悲剧，人们可以感受到
是地万人。要在他们面前作者比较
管理研究方面。

巴林明夫 - 北京
国家工作人员的培养问题，作者探讨了
作者的观点
现在在罗马共和国政府中，作者每个
国家在罗马帝国工作人员队伍一样，
是基础，没有国家正功能状态的
“国家机器”，作者认为，在罗马国
家工作人员的目的中，是应该研究的
是在罗马帝国中，社会问题等问
题。

米洛瓦诺维奇 - 巴黎
作者探讨了 - 罗马
作者的观点
工业企业的专业化管理，作者保
障未来企业每个工作人员的管理方
向，在罗马帝国中，作者探讨了
工作人员自己的职业，作者探讨了
文工作的任务。为了达到这个目的，
作者探讨了在罗马帝国中，工作人
员及教师，是罗马帝国中的人。